

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΣΕΛΙΔΕΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

- ΑΝΑΝΑΨΗΦΙΑΣ ΚΡΙΤΣΩΝ: «Μην ελπίς τῆς τοῦ θανάτου» (ποίημα).
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ: «Ὁ Χριστός στὴ Φλόγα» (ποίημα τῆς Μουσικῆς Γουίνιμπελ μεταφράσει, ἀπὸ τὴν Ἀγγλική).
- ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: «Ζαχάρε ἡ ὀψιμότης τοῦ Στρατιώτη» (ποίημα).
- ΓΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ: «Ὑπερὸς ἄλλων» (ποίημα) - «Βράδυ» (ποίημα τοῦ Ἀνδρέα Μπατάγγ, μεταφράσει, ἀπὸ τὴν Γαλλική).
- ΓΕΡΩΝΤΙΚΟΣ ΔΙΟΝΙΣΙΟΣ: «Ἡ καρδιά τοῦ Γάλλου» (ποίημα τοῦ Λαόντε ντε Λιό).
- ΓΡΑΥΓΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ: «Διάφωρος» (ποίημα).
- ΔΑΛΔΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ: «Δοκίμιο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη κλασσικοῦ» (εἰσαγωγικὴ μελέτη).
- ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ: Βιβλίο τοῦ Ἀρόμου (χρονολόγιο).
- ΖΟΥΔΕΡ ΑΝΘΩΛΟΓΙΑ: «Πότε καὶ πῶς πρὸς τὴν γῆ» (ποίημα) - «Στὴν πρώτη μας συνάντησι» (ποίημα) - «Πλοῦσι» - «Ὀλέθριον» (ποίημα τοῦ Β. Ὁγκώ μεταφράσει, ἀπὸ τὴν Γαλλική).
- ΔΕΓΓΙΖΟΣ ΜΗΤΣΟΣ: «Ὁ ἀνθρωπίνος τῆς ἐραχτῆς» (ποίημα σὲ πεζοῦ).
- ΜΗΛΑΤΣΟΣ ΔΑΚΗΣ: «Ἡ Βιβλιοθήκη» (πνευματικὰ ζήτηματα).
- ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΚΩΣΤΑΣ: «...Καὶ ἔπειτα σὴν γοιτῆ» (ποίημα τοῦ Σοφὸς Μύμ μεταφράσει, ἀπὸ τὴν Γαλλική).
- ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ ΔΕΡΜΟΕΛΑΣ: «Ἡμερῶν ἐπέων» (ἀμερικανικὸ θέατρο).
- ΠΑΠΠΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ: «Με βράδια καὶ ἀνάστησι» (ἀρθρο).
- ΤΖΑΛΛΑΣ ΚΙΜΩΝ: «Ἐκτεροσύνη» (ποίημα).
- ΤΖΟΒΑΣ ΦΡΙΣΟΣ: «Ἡ Προμηνεὶα» τοῦ Γένου (κριτικὴ).

“ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ”

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
Γραφεῖα ΔΑΓΚΛΗ 10—ΜΑΝΝΙΝΑ
Ἀριθ. Τηλεφ. 3-00
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 4.000

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΙ ΜΕΓΕΘΥΝΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γεωργίου συντάξιμος: Β. ΠΑΠΠΑΣ

Συνεργασία—βιβλίο—ἐμβάσματα:
Κ. Τζαλλαν Δαγκλή 10—Ἰωάννινα

ΜΕ ΔΙΑΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕ ΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ

...Σκεφθήκαμε πολύ, κατάμονοι με τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ μας γυμνὸ, με τὴ θλιμμένη του ἀγνότητα καὶ τὸ ἀδιάφθορο πάθος του, με τὰ ἴδια τὰ πράγματα γυμνὰ, ἐνώπιος ἐνωπίω, ὥρες πολλές, βαρεῖς κι' ἀνήσυχες, γεμάτες ἀπὸ πικρὴ διαύγεια καὶ ἀπὸ συναίσθησι σκληρὴ. Μείναμε αἰωπηλοὶ, φρυγμένοι, με τὴν «χρῆνουσα» πληγὴ τῆς ψυχῆς μας νὰ ἐξακοντίζει ἀκατάπαυτα τὸ σπαραγμὸ τῆς μετ' ἐστὶν ἐρημωσῆ μας αὐτῆ καὶ τὸν ξεπεσμό καὶ τὴν ἀθλιότητα.

Κι' εἶπαμε με καθαρὴ πιά τὴν καρδιά κι' ἀμετάπειστη τὴν ἀπόφασι πῶς θὰ πρέπει—δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλοιως—ὅσο εἶναι ἐναυτὸν γρηγορώτερα, ὅσο εἶναι δυνατὸν ἐναργέστερα νὰ σηκώσουμε τὸ κεφάλι, ὅσο, ὅπως καὶ ὅπου μποροῦμε. Νὰ λευτερώσουμε τὴ δουλωμένη μας χειρονομία, ἀπὸ τὰ τόσα πλέγματ' ἀπὸ τὶς τόσες ἐκμεταλλεύσεις, ἀπὸ τὶς τόσες κακοποιήσεις ἀπελπισμένη, τραυματισμένη, ἀδέξια ἔστω, ἀλλὰ εἰλικρινή, περιπνόνη, παρθενική. Τρέμουσαν ἀπ' τὸ βάρος τῆς μνήμης, ἀπ' τὸ βάρος τῆς ἐμπειρίας, ἀπ' τὸ βάρος τῆς ὀργῆς τῶν γεγονότων, τῶν πραγμάτων καὶ τῶν στιγμῶν.

— Πρὸς τί, ὅμως θὰ μᾶς ποῦν; Γιὰ τὸ αὔριο; Ὅχι καὶ τόσο. Γιατὶ τὸ αὔριο δὲν ξαίρουμε ἂν θὰ φτάσει, ἂν θὰ ὑπάρξει καὶ πῶς θὰ ὑπάρξει. Τίποτε δὲν φαίνεται νὰ χεῖ τὸ κοῦράγιο καὶ τὶς ρίζες νὰ σταθεῖ καὶ νὰ ἐπιβιώσει μπροστὰ στὴν καταδρομὴ αὐτοῦ τοῦ τρομακτικοῦ μέλλοντος τῆς Μηχανῆς, τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς σοκτικῆς βουλιαχιάς τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων.

— Πρὸς τί, ὅμως πάλι θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ μᾶς ποῦν; Γιὰ τὸ σήμερον; Ὅσο ὅχι ἐντελῶς καὶ γι' αὐτό. Γιατὶ ἀπὸ παντός αὐτὸ ἐγένεν, ἀδιόρθωτα ταπεινὸ καὶ μικρόχαρο, ἐλεεινὰ ἀνάπυρο καὶ διεστραμμένο. Τίποτε δὲν μᾶς φαίνεται νὰ χεῖ τὸ ἀνάστημα νὰ ὀρθω-

θεῖ καὶ νὰ λάμψει ἀποτελεσματικὰ μέσα ὃ' αὐτὸν τὸ σπαραγμὸ τῶν συνειδησέων, σ' αὐτὸν τὸν συσκοτισμὸ τῶν πνευμάτων, σ' αὐτὴ τὴν διαστροφὴ τῶν καθιερωμένων ἐννοιῶν, μέσα σ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἀφανισμό τῆς ὁμορφίας τῆς ζωῆς, τὴν κηλιδωσὴ τῆς ἀξιοπρέπειας, τὴν σπλῶσι τῆς τιμιότητος, τὸν ὑστερισμὸ τῆς σπατάλης τοῦ ἀνθρώπου, τὴν γεύση τῆς φθορᾶς, μέσα, σ' αὐτὸν τὸν τερατώδη σφύρμω τῆς φλόγας καὶ τῆς λάσπης...

— Ἀλλὰ τότε πρὸς τί;

Πρὸς τίποτε σχεδόν. Ὅτε γιὰ δακνικωτικά ἢ ναπολεόντεια σχέδια, ὅτε γιὰ καταλυτικὸς κι' ἐπιπόλαιος οἶστρους. Ὅτε γιὰ οὐτοπικὲς προθέσεις καὶ μεγάλα λόγια, ὅτε γιὰ τὴν πλήρωσι τοῦ περιήμου «Κενοῦ» ποῦ ὁ πολὺς κόσμος δὲν τὸ ὑποπεύεται κἄν. Μόνο γιὰ τὴν ἀνιδιοτελή, τὴν ἀπεφθῆ, τὴν σπορταριστῆ, ἀλλὰ πνιγμένη, κοκοποιημένη, δολοφονημένη κραυγὴ τοῦ πνεύματος μα. Μόνο γιὰ τὴν ἀμέρευτῆ διψᾶ τῆς καρδιάς μας. Μόνο γιὰ τὸ ἀβάσταχτο ἀγκυχοῦς μας, μήπως καὶ μπόρσομε νὰ σαλέψουμε ὅπως εἶται τὰ τεῖχη αὐτῆς λεηλασίας μας καὶ τῆς ἐρημιάς ποῦ μᾶς σκοτώνουν κάθε μέρ, κάθε νύχτα, κάθε ὥρα, ἔνοχα, συχαμερὰ ἀδιομαρτύρητα, χωρὶς μεγαλεῖο, χωρὶς ἔξαρσι, μίᾳ στιγμῆ πραγματικῆς χάρις κι' εὐτυχίας. Μήπως καὶ μπόρσομε εἶται νὰ ἀναπνεύσομε, ἔστω καὶ λίγο καὶ γιὰ ἐλάχιστα, ἀπὸ τὸ καθαρὸ δευγόνω τῆς ζωῆς.

Αὐτὸ τὸ σχεδόν τίποτε εἶναι ἀπὸ τὸ πᾶν γιὰ μᾶς. Σ' αὐτὸ τὸ τίποτε θέλομε νὰ ἀγαλώσομε τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ὀρμὴ τῆς νεανικῆς μας ζωῆς, ὅσην κατωρθώσαμεν, αἰμόφυρτα, νὰ δια-

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 1
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1952

ΖΑΓΟΡΙ

Ἡ Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ

σώσουμε, ἴπ' τὸ μῖσος καὶ τὸ φανατισμὸ τῶν «πιστῶν» ἀπ' τὸν καταστροφικὸ μηδενισμὸ τῶν ἐξάλλων, ἀπ' τὴν πανουργία τῶν οὐτιδανῶν, ἀπ' τὸν προπηλακισμὸ τῶν ἀνάξιων, ἀπ' τὸ φθόνον τῶν μικρῶν ἀπ' τὸ σαδισμὸ καὶ τὴν ἀσυδοσία τῶν ἀχρείων... Νὰ μιλήσουμε αὐθόρμητα, καθορὰ ἀνεπηρέαστα, ὅπως ἀρμόζει στὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς κι' ὅπως ἀρμόζει στὸ ἦθος αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Αὐτὸς ὁ τόπος εἶχε καὶ παράδοση καὶ ἀξιοπρέπεια καὶ φιλότιμο —ὅπως λένε διάφοροι καὶ γράφουν ἐπίσης τὰ παλιά τεφτέρια— κι' εὐγένεια κι' ἀρετὴ. Εἶχε αἴγλη πνευματικῆ. Εἶχε ὄνομα ἐκλεκτό, εἶχε λαμπρότητα ψυχῆς. Κοί ξέπεσε πολὺ. Ξέπεσε ἀδιόρθωτα, ὀδυνηρά. Ἔγινε μὴ κακομοιρασμένη, παραμερισμένη, παρακμασμένη, ἀξιοθρήνητη Ἐπαρχία. Γιωματῆ ραγιαδισμὸ κι' εὐτέλεια. Γιωματῆ χαμέρπεια καὶ ἀνυποληψία. Βιοτικὰ ὅσο πάει καὶ σφαδάζει μέσα στὴν φριχτὴ στέρηση τοῦ ἀπαραιτήτου. Διοικητικὰ ὅσο πάει καὶ γίνεται τὸ φέουδο τοῦ κάθε ξένου ἐπαρχιακοῦ ἀποτυχημένου δικηγόρου. Πνευματικὰ ὅσο πάει καὶ πνίγεται μέσα στὴν ἀνυπόφορη στέγνα, μέσα στὴν πιὸ φαρμακερῆ ἀποθάρρυνση, μέσα στὴν πιὸ καταθλιπτικὴ ἐρημιά, μέσα στὴν πιὸ φοβερὴ ἐγκατάλειψη. Ζεῖ καὶ μαραζώνει καὶ πεθαίνει κρυφὰ ἀπὸ τὸ Θεό. Πουθενὰ μιά ἀντίδραση ἰσχυρῆ, παλλόμενη, θαρραλέα, μιά πνοή, ἓνα σθένος νὰ φανεῖ, ν' ἀκουστεῖ, νὰ μιλήσει, ἔστω καὶ μὲ τὸν τόνο καὶ μὲ τὸ σπαραγμὸ τοῦ μάταιου, ἔστω καὶ μὲ ἴην εὐγλωττίξ καὶ τὸν ὄδυρμὸ τῆς ἀπελπισίας. Πουθενὰ ἓνα σημεῖο παρήγορο, μιά ἀχτίδα φωτός, ἓνα μήνυμα καρτερίας.

Ἐμεῖς τὸ ξαίρουμε καλὰ δὲν πρόκειται—κι οὐτε κι εὐκόλο εἶναι—νὰ σώσουμε ἢ νὰ ὀρθοποθήσουμε τὸν τόπο μας. Ἴσως εἴμαστε πολὺ ἀδύνατοι γι αὐτὸ ἢ ἴσως καὶ πολὺ λίγοι... Στὸν πνευματικὸ ὅμως καὶ τὸν ἠθικὸ τομέα τῆς ζωῆς του, θέλουμε καὶ θὰ προσπαθήσουμε ἀνένδοτα νὰ σταθοῦμε, ὀρθοί, ἄγρυπνοι, παλμῶδεις. Χωρὶς στενοῦς καὶ μωπικοῦς τοπικισμοὺς ἀλλὰ καὶ χωρὶς ὑπερφιάλες γενικεύσεις. Θὰ θελήσουμε καὶ θὰ προσπαθήσουμε μέσα ἀπ' τὴν ἰδιαίτην ἀπόχρωση καὶ ἀτομικότητα αὐτοῦ τοῦ τόπου, μέσα ἀπὸ τὴν ἰδιότυπὴ του ἀποδοχὴ καὶ ἀποτίμηση τῆς ζωῆς, μέσα ἀπ' τὴν ἰδιόμορφὴ

Κρατώντας τὸ πηλίκιο στὸ στήθος μου, γιομάτο θλίψη, κενὸ καὶ σκοπὴ, ἔσπερα πρὸς τὴ ρεμματικὴ τὴ ρουτίνα μου περιπέτεια.
Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχα· κι' ἀπότομα, πράσινο, πράσινο, πράσινο!
Πράσινο πού μου φωτίζε, νὰ περάσω, νὰ ζήσω.
Πράσινο πού ἀντιφέγγε πάνω στὸν οὐρανὸ σὰ νὰ σάλευαν τὸ γαλάζιο τοῦ στάρει καὶ καρτανιέρι. Μι' ἄγνη ἀλλόκοτη,
Σὰ νὰ χλόζε ὁ ἥλιος. Πράσινο, πράσινο, πράσινο!

Καὶ τὸ ρυάκι τῆς ρεμματικῆς σὰν μιά φλέβα στὸ στήθος μου
κελάρυνε φιλικὰ μ' ἕναν ἦχο παράξενο.
Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ πού μου λέγε σ' ἀγαπῶ.
Ἦταν τὸ τραγοῦδι τῆς γῆς πού τὴν ζανασσωναντοῦσε.
Ἦταν τὰ πρῶτα ψελλίσματα τῆς φιλοξενίας τοῦ κόσμου.
Ἦταν ἡ μάννα σου πού χάιδευε τὴν ψυχὴ σου μὲ τὴ φωνὴ, τῆς
σὰ νὰ σοῦ πλενε τὰ ποδάρια μὲ ὄσμὴ κλώνια βασιλικῶ
βουτυγγμένα στὴ στέρνα πίσω ἀπ' τὰ μάτια τῆς.
Ἦταν οἱ ψυσαρμόνικες τῶν παιδιῶν πού μαζεύονταν ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο:
«Ἐπὶ γῆς εἰρήνη, κι' ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».
Γύρω μου ἐμοιάζαν τὰ κλαδιά σὰν πλεγμένα τραγοῦδια.
Ἐννοιώθη μουσκεμένη τὴ σκληρὴ καρδιά
κοιμάτια φωτεινὰ κρέμονταν ἀπ' τὰ μάτια μου.

Κρατώντας τὸ πηλίκιο στὸ στήθος μου, γιομάτο ἥλιο, κατέραινα.
Ἄφρατα πίσω μου τὴν πράσινη χυγὴ,
σὰν ἀνάμνηση, σὰν τραγοῦδι, σὰν σπῆτι πού μ' ἀνάψαν φωτιά,
πού μου πλύναν τὰ πόδια, πού μ' ἔλλαξαν. Κι' ἔφευγα
μ' ἓνα κρῖνο στὸ χέρι. Εἶχα ἀκόμη στὰ χεῖλη,
τ' ἀντίδορο πού μου πρόσφερε, μὲς ἀπ' τὸ πράσινο, μὲ τ' ὀλόλευκο χέρι τῆς
ἢ εἰρήνη τοῦ σὺμπαντος. Τὸ ρυάκι ἀκολουθοῦσε τὰ ἴχνη μου.
Κελάρυνε ὅπως ὁ ἄγιος μόχθος σὲ μιά φλέβα ψωμιού.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

του κολλιέργειας τοῦ θάμπους τῆς δημιουργίας, μέσα ἀπ' τὸν ξεχωριστὸ χαρακτῆρα τῶν παραδόσεών του κι' ἀνάλογα μὲ τὴ δικὴ μας ἰδιοσυστασία καὶ ψυχοσύνθεση, νὰ ὑπηρετήσουμε, ν' ἀμυθοῦμε καὶ νὰ προωθήσουμε, ὅσο μπορούμε φιλοτιμότερα, ἀγνότερα, καὶ εὐρύτερα, τὸ δοκιμαζόμενον, τὸ διασυρόμενον, τὸ πλαστογραφούμενον πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας. Μὲ θαρρετὴν εὐθύτητα καὶ σταθερότητα. Μὲ εὐλικρίνεια, μὲ ἀγωνιστικότητα, μὲ ἀκαταπόνητὴ ἐργασία, μὲ ἀνόθευτη π ο ι ὀ τ η τ α, μὲ ἀδιάπτωτη προσπάθεια.

Αὐτὸς εἶναι ὁ δικός μας σκοπὸς κι' αὐτὴ εἶναι ἡ δικὴ μας φιλοδοξία. Ἄν ἔχουμε κάτι μέσα μας, ἂν σώζουμε κάτι μέσα μας ἀπ' τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ἀρετὴν, ἀπ' τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ὑψηλοφροσύνη, ἀπ' τὴν ποιότητα καὶ τὸ ἦθος τῶν πατέρων μας, αὐτῶν τῶν μεγάλων

πατέρων μας πού «ὁ λόγος τους ἦταν γεγονός καὶ τὸ ἔργο τους μνημεῖο» νὰ τὸ δώσουμε, ὅπως καὶ ὅσο μπορούμε, καλλίτερα, πληρέστερα, ἐντονώτερα. Νὰ τὸ ἐκφράσουμε, νὰ τὸ ἀρτιώσουμε, νὰ τὸ ἀντικειμενοποιήσουμε μὲ τὸν πιὸ ἀντάξιο, πιὸ ὑψηλόφρονα καὶ πιὸ ἀρμόδιο τρόπο. Ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ ἐξιλεωθοῦμε κάπως. Ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ δικαιολογήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας σχετικὰ.

Τίποτε περισσότερο, τίποτε λιγώτερο. Ὅσοι πιστοὶ προσέλθετε. «Διὸ τραχείας καὶ ἀνάντους τῆς ἀναβάσεως...»

Β. Π.

Σκέψεις τοῦ Ἰοσάκιο Οὐϊνίλδ

Εἶναι σκληρὸ νὰ μιλάει ὁ κόσμος γιὰ σὰς. Ἐνα πράγμα εἶναι ἀκόμα χειρότερο: Νὰ μὴν μιλάει καθόλου.

ΤΗΣ ΣΤΙΓΜΗΣ

BIBLIA ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

Συνηθίσαμε να λέμε γυναίκες του δρόμου, τις δυστυχισμένες εκείνες υπάρξεις που κατέστησαν να πωλούνται στο πεζοδρόμιο. Μά να που έχουμε και βιβλία του δρόμου, τα βιβλία που κι' αυτά προσφέρονται στο δρόμο. Έπάρχει: μια κάποια δημοσιότητα μεταξύ τους για: ή ανθρώπινη αξιοπρέπεια όπως και το βιβλίο έχουν μιάν ιερότητα που όταν γίνει αγορά, υλίσει. Το ανθρώπινο πνεύμα δεν ανέχεται αυτόν τον ξεπεσμό. Διαμαρτύρεται.

Στην πόλη μας τα βιβλία πωλούνται κι' αγοράζονται μόνο στα βιβλιοπωλεία, κι' επιμέλεια και στοργή φυλαγμένα στα ράφια και στις προθήκες τους. Μά στην Αθήνα, όπως και στις μεγάλες ξένες πολιτείες, είναι κάτι συνηθισμένο το είδος αυτό των βιβλίων του δρόμου, των βιβλίων που περιφέρονται εδώ — έκει; ή σ' ένα καρτσάκι ψιρήνη μιγμένη, έτερόκλητα και τσαλαπατημένα, ή πωλούνται στην πρόχειρη τάβλα του πεζοδρομίου. Ποιός που έζησε στην Αθήνα δεν θυμάται: και δεν νοσταλγεί τη γραφικότητα των γύρω από το Πανεπιστήμιο δρόμων, όπου μπρός στον υπαίθριο βιβλιοπωλή, ό φτωχός φοιτητής, ή δασκάλα της ξένης γλώσσας με την καθώς πρέπει: μαθήτρια, ή αυστηρός έρευντής, ή χαριεντιζόμενος αρχόσχολος έψαχναν και παζάρευαν δρόμοι, ατέλειωτα:

Μά να που τις προάλες έκαμε και δώ την εμφάνισή του το καρτσάκι με τα βιβλία. Κάπου σε μιάν γωνιά ή αδιάφορος και κουρασμένος πωλητής μπρός στο καρτσάκι του διαλάουσε το έμπορεύμά του.

Η σκηνή που ήταν απροσδόκητη και ξαφνική με κράτησε ακίνητο, ενώ διάβαινα.

Από τα φοιτητικά μου χρόνια στην Αθήνα ένοιωθα μιάν συκίνησι μπρός σ' αυτά τα κατ'ήμενα έκθετα βιβλία που κάπως βάνουσα και χυδαία στοιβάζοντα: στα καρτσάκια να πωληθούν. Μου θύμιζαν τους τρυφερούς στίχους του "Άργα για τις μυγδαλιές που τις περιφέρουν οι κυρίες σαν «άρρωστα παιδιά»." Ίσως γιατί, όπως και παραπάνω είπα, το βιβλίο έχει: για το ανθρώπινο πνεύμα μιάν ιερότητα, έχει (πώς να το πώ) κάτι από την ιερότητα του ίδιου του πνεύματος του ανθρώπινου. Κάτι από την πολυτιμότητα της ίδιας του της ψυχής. Δεν είναι ένα τυχαίο έμπορεύμα, άνωθυμο, όπως όλα τ' άλλα έμπορεύματα της αγοράς. Το ίδιο αίσθημα ένοιωσα πάλι μπρός στο καρτσάκι

του πλανώδιου πωλητή της πόλης μας. Βιβλία μικρά, μεγάλα, χρυσοδεμένα, πανόδετα, άδετα, πολύχρωμα που φάνηκαν πώς καρτερούσαν ύπομονητικά το χέρι που θα τα άνέσυρε από το πνευρό αυτό ανάκατεμμα, να τα τοποθετήσει εκεί που τους άξιζε. Στην γαλήνη και στην ασφάλεια του σπουδαστήριου. Και στην άναμνή τους αυτή—μου φάνηκε—πώς είχαν έλξη τη στωϊκότητα, την καρτερία του διαπαιδαγωγημένου, του πολιτισμένου ανθρώπου που μπορεί και έξικριεται πάνω από τη μικρότητα της ανθρώπινης ζωής ατενίζοντας ήρεμα πρός μιάν αιώνια αλήθεια.

Μά— όπως πολλές φορές συμβαίνει— ή πρώτη συκίνησι: ύποχώρησε μπρός στην περιέργεια και το ενδιαφέρο: "Ας ρίξουμε μιάν ματιά!

Η άναζητητη αυτή ήταν το δεύτερο σκέλος του ενδιαφέροντός μου για τα βιβλία αυτά του δρόμου. Ένα παράδοξο θέλητρο, μιάν γοητεία μικρής περιπέτειας με πλημμύριζαν όταν γρήγορα, νευρικά, ανάκατεμα τους σωρούς των βιβλίων άναζητώντας κάτι ύμορφο και σπάνιο που θα με άποζημίωνε και θα μου έδινε χαρά και ίκανοποίησι.

Ήταν ένα ύγρο και μακρύνό βέδαια αντιφέγγισμα απ' τον πυρετό του αρχαιολόγου που προσδοκά την άνακάλυψι ενός μυστικού από τη μητέρα γη, από την άγωνία και το πάθος του τυχοδιώκτη του Έλντοράντο που σκυμμένος στην άμμο του ποταμού, έψαχνε για τους χρυσούς κόκκους που θα τον λύτρωναν από τη φτώχεια και την περιπέτεια ..

Τί μικρή εύτυχια όταν τέλος πάντων ύστερ' από μιάν άναζητητη (παρ' έλη τη δυσφορία του άμύητου πωλητή που δεν κατανοούσε ούτε συχωρούσε αυτή την παράξενη βιασύνη) κρατούσα στο χέρι, μικρούς υπάκουους αχμαλώτους, ένα— δύο βιβλία! Ένοιωθα την ίδια εύχαριστησι, την ίδια άγνή, πηγαία χαρά ενός ύραίου ήλιοβασιλέμματος, μιάν καλήσ πράξις, μιάν σπανίας παρέας!

Ο πωλητής που με το έμπορικό του ένστικτο ύσφράνθηκε στο σταμάτημά μου το «άλισβερίσι» τόνωσε κάπως την κουρασμένη διαφήμισή του. Τι να γίνει; Ο καθένας τη δουλειά του...

Η σκέψις, ή εικόνας που σαν κινηματογραφική ταινεία με παρέσυραν— για λίγες στιγμές— έσβουσαν. Πλησίασα το καρτσάκι κι' άρχισα να ψάχνω τους σωρούς των σκονισμένων βιβλίων...

ΕΦΗΜΕΡΟΣ

ΜΙΑΝ ΑΛΛΗ ΟΨΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Τι ύραίος που είσαι
με τα κόκκινα σαντάλια σου!
Σε βλέπω να συριανάς άγέλαστος
στην κάμαρα του μικρού Ρεμπώ
στη διαίσθησι του νεαρού Τζών Κήτς
στο άδειο κελί του έξουθενωμένου Πόε
μεταμορφωμένος σε μαύρο πουλί
αυτό που τον έφερε με τα φτερά του
[στην άθανασία.

Τώρα σε ξέρω καλά.

Έρχεσαι δίπλα σε μένα
το ήφαιστειο από ύνειρα
με τη θερμοκρασία χειμωνιάτικης νύχτας,
για να μειώσεις την άντοχή μου,
μπάζεις από την κλειδαρότρυπα τις
[άγωνίες

και τη φθορά
κι' ύρα την ύρα
με χλωμαίνεις σαν το άρρωστο κίτρο
καις μέσα μου το λάδι της ύπαρξης
κι' άνίκανος παραδίνομαι σε σένα
με χίλιες προσυλάξεις
γιατί δεν θέλω να με πάρει μάτι άνθρω-
[που
σ' αυτή τη χυδαία μας περίπτωξη.

Καταφέρνεις να με νικās πότε— πότε
γιατί λείπει από μένα ή φύλακας
άγγελος του κουρασμένου μου ύπνου
γιατί καρδοκαίς τις γαλανές ύρες μου
να φαρμακώσεις με το πικρό βοτάνι
της μοναξιάς.

Όλοι το ξαίρουν πώς κυτάζω τον ήλιο
και βλέπω το σκοτεινό σου κανθό,
κυτώ τη χαρά των άγραών
και βλέπω την κόκκινη κάπα σου
άπλωμένη στα πόδια τους,
κυτώ το «θα και κάτι μ' άπελπίζει
γιατί! έσύ μπαίνεις στα μάτια μου
κι' οδηγείς το βλέμμα μου
μακρυνά από τίστρα.

Φείδι,
διπλωμένο πάνω στην ψυχή μου
δικέφαλο
κι' αν ακόμα δε μείνει
κοιμάτι απ' τη φρυγμένη μου σάρκα
μέσα στο αίμα μου δεν είσαι: ακόμα,
έχει έλπίζω
πώς θα δάψεις τη μούρη σου
στη φωτιά του
για να δοκιμάσεις την άνίκητη φλόγα
της καρτερίας.

ΚΡΙΤΩΝ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ

ΠΟΙΗΣΗ ΣΕ ΠΕΖΟ

Ο ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ

Είχε χάσει από χρόνια στη βροχή.
Έβρεχε σ' όλο τὸ μᾶκρος τῆς πείρας
του, σ' όλο τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του.
Τὰ μάτια του γίνθηκαν ἕνα μὲ τὴ βροχή,
καὶ τ' αὐτιά του δὲν ξεχώριζαν τίποτ'
ἄλλο ἀπ' τὸν ἦχο τῆς.

Ὅρες ὄρες λογάριζε νὰ βρεῖ μιὰ δι-
έξοδο, ν' ἀνοίξει μιὰ παρένθεση, ἤλιοιο
γιὰ νὰ στεγνώσει ἀπ' τὸν παραδοχρμὸ
τῆς βροχῆς.

Ὁ οὐρανὸς του ὅμως ἦταν μιὰ ξεχειλι-
σμένη θάλασσα κ' ἡ γῆ του ἕνα σκοτει-
νὸ κ' ἀπέραντο χάσμα.

Εἶχε χάσει τὰ ἴχνη τῆς ζωῆς του μέ-
σα στὸ μᾶκρος τῆς βροχῆς.

Βάδιζε καὶ δὲν πορευόταν γιατί ποτέ
του δὲ μᾶκρυνε ἀπ' τὸ χῶρο τῆς βρο-
χῆς.

Ἐβλεπε χωρὶς νὰ μιλάει, χωρὶς νὰ
κατορθώνει: νὰ πείσει τὸν ἑαυτὸ του
πῶς εἶδε ἄλλη συνέχεια ἀπ' τὴ δύναμη
τῆς βροχῆς.

Κάποτε εἶχε ἀρχίσει νὰ τραγουδαί κ'
εἶδε πῶς τὰ λόγια τοῦ τραγουδιοῦ του
μίλαγαν γιὰ βροχὴ κ' ἡ μουσική του
κυλούσε μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς βροχῆς καθὼς
μιὰ ὑγρὴ μελωδία πὺ πλημμυρίζει τὴ
φαντασία μ' ἀπαίσια καταχνιά.

Νόμιζε πῶς ἐνειρευόταν ξεχασμένους
σ' ἕναν ὕπνο αἰώνων κ' ἔβλεπε τὸν
ἑαυτὸ του σὰν μιὰ μικρὴ χιονοστιβάδα
πὺ λιώνει μὲς στὴ βροχὴ.

Ἀπὸ τότε πίστεψε πῶς εἶχε πεθάν-
νει, πῶς ἦταν πνιγμένος σὲ μιὰ μεγάλη
θάλασσα καὶ πῶς σάπιζε ἀπὸ καιρὸ μέ-
σα στὸν ἄξενο πόντο.

Ἐβρεχε στὸ μυαλό του, σὲ κάθε
θῆμα καὶ πράξη του ἔβρεχε ὅλο ἔβρε-
χε στὴ ρημαγμένη ζωὴ του.

Ποτὲ δὲν κοιμόταν καὶ νόμιζε πῶς
κοιμόταν καὶ τὴν ὥρα πὺ πίστευε πῶς
κοιμόταν αὐτὸς χοροπήδαγε στὸ ρυθμὸ
τῆς βροχῆς.

Ἐβρεχε ἀπὸ τ' ἀστέρια, ἀπὸ τὸν
ἥλιο καὶ τὸ φεγγάρι κ' αὐτὸς μου-
σκευόταν ὡς μέσα στὰ φυλλοκάρδια του
πὺ τ' ἀνοίωθε νὰ σφαδάζουν σὰν τὸ
μοσχάρι πὺ ξάπλωσε στὰ χῶματα τὸ
μαχαίρι.

Ἐβρεχε ἀπ' τὰ μάτια τῶν ἄλλων
ἀπὸ τὰ πράσινα χεῖλη τους, ἀπὸ τὴ
πτυγνὴ καθημερινὴ καὶ τὸ συνεφασμένο
ξημέρωμα.

Ἐβρεχε χρόνια μπρὸς καὶ χρόνια
πίσω.

Ἀπὸ παιδάκι πὺ συλλάβιζε τὰ δι-
θλία ζοῦσε μὲ τὸν κατακλυσμὸ.

Εἶχε μουλιάσει καθὼς ἕνα γερασμέ-
νο σφουγγάρι πὺ σαπίζει στοὺς θυθοῦς.

Φανταζόταν λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ του

ἕνα μικροῦλοιο κοίτος γιομάτο σχισιμέ-
κι' ἀνοίγματα πὺ κατακλύζεται ἀπ' τὰ
νερά.

Βούλιαζε κ' ὅλο βούλιαζε στὴ λα-
σπομένη γῆ πὺ πατοῦσε κ' αἰσθανό-
ταν πῶς βουλίζεται στὸν ἀκράτητο ὠκε-
ανὸ.

Κ' ἔβλεπε τότε καὶ κάτω τοὺς θε-
οὺς τῶν ἀνθρώπων τουμπανιασμένους
νὰ τοὺς τρασοῦν πέρα δῶθε τὰ θαλάσσια
ρεύματα.

Ἔτσι κατάντησε μιὰ μαστιγωμένη
συμφορὰ καὶ ἔτρεχε σὰν ἐφιάλτης κυνη-
γώντας τοὺς ἐφιάλτες του.

Μιὰ τελευταία του ἐπιθυμία ἦταν
νὰ μεταβάλει τὸ καταραμένο χρῶμα
τῆς βροχῆς.

Ὀνειρευόταν μιὰ βροχὴ πράσινη,
κόκκινη, γαλάζια, πορτοκαλιά. Μιὰ
βροχὴ μὲ λαμπερὰ χρῶματα ὅπως αὐτὰ
πὺχε ἀκούσει νὰ λένε γιὰ τὸ οὐράνιο
τόξο ὅταν ξεπροβάλλει στὸν οὐρανὸ μετὰ
τὴ νεροποντὴ.

Ἔτσι θάλλαζεν ὄψη κ' ὁ κόσμος
χρωματισμένος στὰ δάθητοῦ ὄνειρου του.

Εἶχε σπαράξει νὰ βλέπει τ' ἀγαπη-
μένα του πρόσωπα νὰ λιώνουν ἀπ' τὴ
βροχὴ κ' εἶχε ἀντικρύσει τὸ θέαμα τῶν
ματιῶν τους νὰ καθρεφτίζον ἀθόρυθα
τὴν πίκρα τοῦ κόσμου.

Ἀπὸ τότε βιδώθηκε μιὰ κακὴ γη
λέξη στὸ μυαλό του: ἀ ν η μ π ο ρ ἰ ἄ
κ' ἡ λέξη αὐτὴ μὲ τὸ σκληρὸ τῆς νόη-
μα σχημάτισε μιὰ ρυθμικὴ φρίκη στὰ
χεῖλη του.

Κάποτε βουβάθηκε γιὰ πάντα κ'
ὅλο τὸ μᾶκρος τῆς συμφορᾶς σκεπά-
σθηκε σ' ἕνα μικρὸ—μικρὸ μνηματάκι.
Σ' ἕνα λάκκο πὺ δὲ χῶραγε παρὰ μισὸ
μπόι νερό.

Ἐκεῖ μέσα καταχωνιάστηκε ὅλος
αὐτὸς ὁ κατακλυσμὸς τῆς συφοριασμέ-
νης ζωῆς του.

ΔΙΑΨΕΥΣΗ

Στὴν ἡρεμία μιᾶς ἀχτῆς
πὺ ἀνέπνεε τὴ μελωδία τῶν νησιῶν
—ἐξίσια θλίψη—
κ' ἔπαιζε φλόγιο φλόγιο στὰ μαλλιά
[τοῦ ὁ ἀνεμοιο]

ἄλλοτινὲς συνομιλίες
ἀποθέσαμε ἀπλὰ τὸ τελευταίο χαῖρε.

Σὰν ἕνας ἐλαφρὸς ἀφρὸς
πὺ κρατᾶει τὰ λευκὰ χειρετίσματα
[τῶν γλάρων
σάλεψε ἡ συντριμμένη Νίμφαιρα,
—θάλπος ὠχρὸ μιᾶς ἐποχῆς πὺ κλαίει
[θαμμένη στὰ νερά
κ' ὕστερα σὴπασε.

Σὰν μιὰ τρεμάμενη κραυγὴ στὴν ψυχὴ
[τοῦ τοπειοῦ
—τὰ τελευταία ὄνματα...

Κι ἔμεινε ἀπὸ τότε τὸ αἶθημα τοῦ
[Ὀκτωβριοῦ
σκιερὸ ἀνατριχίασμα
στὴν ἐρημία τῶν φυτῶν—τὸ πτόμα
[μιᾶς τυραννικῆς ἐλπίδας
στὴν καρδιά μου
τ' ἀπλωμένα χέρια τοῦ τοπειοῦ στὴ
[βροχὴ...

ΕΛΛΗ ΓΑΛΓΚΟΓ

Ὅμως τὸ κατάξερο χῶμα πὺ τὸν
σκέπασε ἤλθε σὰν μὴ ἀποκάλυψη σ'
αὐτὰ πὺ ἀνιστροῦμε, γιατί ξερὸ κα-
θὼς ἦταν καὶ πετρωμένο, φανέρωνε τὴ
φοδερὴ ἀ ν ο ὑ ρ ἰ ἄ σ' αὐτοὺς τοὺς
ἀπάνθρωπους καὶ θηριώδεις τόπους τῆς
ἀ ν ἄ γ κ η ς.

Τὸ γεγονὸς εἶναι πῶς εἶχε χάσει
τὸν ἑαυτὸ του κ' αἰσθανόταν στὸ σῶμα
του τοὺς ραδδιομοὺς τῆς ἀνάγκης σὰν
καθημερινὸ μαστίγωμα μιᾶς ἀτέλειω-
της βροχῆς.

ΜΗΤΣΟΣ ΑΓΓΙΖΟΣ

ΣΤΗ ΠΡΩΤΗ ΜΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Δὲν θὲ ναοιδῶ σὰν' πεδυμιὰ τῆς νύχτας κ' οὔτε ζάλη
τῆς σάρκας καὶ τοῦ νοῦ.

Θά' οιδῶ σὰν ἀντιφέγγισμα μὲς σὲ ψυχῆς ἀγκάλη
καθάριοιο οὐρανοῦ.

Δὲν θὲ νὰ οιδῶ σὰν κόλασης ἀμάρτημα γοργό,
σὰν σάρκινη ἀρά.

Θὲ νὰ σοῦ φέρω ἀνθινο τ' ἀτόφιο μου ἐγὼ
σ' ἀγγελικά φτερά....

ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΥΔΕΡ

Ε Π Ι Σ Τ Ρ Ο Φ Η

Δ Ι Η Γ Η Μ Α

Κάδιζαν κι' οι δυο με την εύτυχία του φυλακισμένου που κλείνοντας την πόρτα της φυλακής πίσω του, τεντώνεται νοσηλικά, κυττώντας με ήδονη τον ήλιο και ρουφώντας δυνατά το γλυκό αέρακι.

Πόσα πράματα είχαν στερηθεί!..

Κάτι βέβαια είχε αλλάξει στο γνωστό τους δρόμο. Κάτι που μετρίαζε τη χαρά τους—μιά ανεπαίσθητη, σκιά, και από τον κλοκαϊριάτικο ήλιο. Θά ήταν ίσως που δεν συναντούσαν πρόσωπα γνωστά (από μιάν άποψη ευχάριστο αυτό), ή κίνηση της αγοράς που φαινόταν πειθι πυρετώδης, πειθι νευρική και πειθι ξένη την ώρ' αυτή, θυμίζοντας τις μεγάλες, βιουερές και πολυσύχναστες αγορές των μεγαλουπόλειων. Μά ήταν, βιαστικά—βιαστικά, σαν να ντρεπόνταν τόσο, κίνηση και τόσους ανθρώπους, άκουμπώντας ο ένας στον άλλο, πέρασαν με γρήγορα βήματα το δρόμο, με σκυμμένο το κεφάλι, αποφεύγοντας μιά κάποια συνάντησι, που καλλίτερα θάταν να μί, γίνει, δρέθησαν στη μικρή, άπόμειρη πλατεία, στάθηκαν, ανασπίνοντας γοργά κι' οι δύο...

Η Έσθέρ γύρισε και κύταζε τον αδελφό της χαμογελώντας:

Ήταν εδώ τώρα όλα, τόσο γνώριμα κι' αγαπημένα, σά να φωτίστηκαν ξάφνου από μαγεμένο φως. Τό δειλινό αναπαύονταν ήσυχο στην έρημική πλατεία, ένα σμάρι παιδιών κάτι σχεδίαζε πάνω σ' ένα σφύλι, μιά γρηχά καθόταν στην πόρτα, κυττώντας με τά θαθεία της μάτια, πέρα στη δύση του φθινοπώρου, τά φλογάτα σύμφερα...

Ξάφνου τά μάτια της γέμισαν δάκρυα, καθώς παρατηρούσε τό σκαμένο, τυραννισμένο πρόσωπο του Έλιέξερ, τά δρθάνοιχτα μάτια του, που άγωνιζόταν να συλλάβουν μάτια, τι, τι αυτή έβλεπε. Στη γκριζα, νεκρή τους λίμνη, καθρεφτιζόταν μονάχα, ουδέτερο, τό φως του ήλιου που βασίλευε. Ο Έλιέξερ ήταν τυφλός...

Μά—δπως συμβαίνει στους τυφλούς—ή ύπαρξή του, έκλεπτοςμένη, άκονιοιωσε, με την ευαισθησία καιρέας, έννοιωσε τό ανεπαίσθητο ρίγος που διέσχισε τό λεπτό κορμί τό σφιγμένο πλάι του. Μιά σύσπαση πίκρας παραμόρφωσε τό άνεκραστο πρόσωπό του. Τόν στενοχωρούσαν αυτές ή έκδγλώσεις οίκτου για την άναπηρία του, όχι γιατί του θυμίζαν τι ήταν ή τόν πρόσβαλαν. Είχε από καιρό ύποταγει στην

μεγάλη συμφορά του. Μά γιατί ξανάνοιωσε τό άφόρητο αίσθημα που τόν έκανε να ύποφέρει και να ντρέπεται: Τό αίσθημα ότι ήταν ένας άχρηστος στους δικούς του που άγωνιζόταν, άνικανος να τούς δώσει την παραμικρή βοήθεια.

Χωρίς να τό θέλει, ευθίστηκε για μιά στιγμή στις σκέψεις του.

Αισθανόταν τόν έαυτό του χωρισμένο, τοακισμένο σαν ένα φύλλο χαρτί, σέ δυο περιόδους.

Η δεύτερη άρχισε όταν τόν πήραν, μ' όλους τούς άλλους Έβραίους της Πολιτείας οι Γερμανοί. Όλα όσα γέμισαν την περίοδο αυτή ήταν τόσο τρομερά, τόσο άλλόκοτα τρομερά, που παρέλυσαν κάθε δύναμη μέσα του, σβύνοντας την παληά μετρημένη γαλήνη κι' εύτυχία. Σάν ένα ζωο τρομαγμένο, άναγκάστηκε να λησμονήσει τό φως και βιαστικά προσαρμόστηκε, όργανικά σχεδόν, στο σκοτάδι της φυλακής του. Ύστερα που έπακολούθησε ή τύφλωσή του, ή ύπαρξή του είχε γίνει τόσο ολιγαρκής που δεν πόνεσε όσο άξιζε για ότι για πάντα έχασε.

—Μή λυπάσαι, γύρισε και έ!πε μαλακά στην αδελφή του. Βλέπω κι' εγώ με τόν τρόπο μου.

Κι' έβλεπε πράγματι στην μικρή πλατεία που γνώριζε από μικρός: Τη λεπτή σκόνη του δρόμου, που ήταν άσπρη, παρθενική στο ήλιοφως του δειλινού, τις βιαιές πόρτες των παλιών σπιτιών, που τό άρχαιο τους ξύλο εϋωδοσε όταν έθρεχε... Κάπου εκεί είναι και τό κυπαρίσσι και πειθι πέρα κάπως, άρχίζει κι' άνηφορίζει τό δρομάκι που θρискεται τό σπήτι τους.

Η εικόνα του, τόν έβγαλε από τις σκέψεις του. Τό μυαλό του πήγε άλλοθι.

—Πάμε τώρα Έσθέρ ξαναπε στην αδελφή του με βιασύνη. Θά νυχτώσει σέ λίγο.

Σφίχτηκε κοντά της και ξεκίνησαν.

Ανηφόρησαν τό δρομάκο που την άρχή του σημάδευε τό κυπαρίσσι. Πόσες φορές, άμέρητες, άπειρες φορές, δεν άκούμπησαν στην άπελπισία του στρατοπέδου, στην μνήμη αυτής της στιγμής: Και τώρα που βιαστικά, άσθμαίνοντας, άνάβαιναν τόν αγαπημένο τους δρόμο, ούτε κι' αυτοί δεν μπορούσαν ν' αναλύσουν τι αισθανόταν. Μιά ταραχή μονάχα σκέπαζε τά πάντα

στην ψυχή τους, σαν ταραγμένη θάλασσα ένα άγνωστο ευθό!

Ο δρόμος ήταν έρημος. Τό ήλιοφως κατακάθιζε έδω σέ μιά μενεξένια, θερμή φεγγαβολή. Σπουργίτια ξετρελλαμένα τιτίδιζαν στους κισσούς που πλεκόνταν όλοπράσινοι στους παλιούς τοίχους των σπητιών. Μιά εϋωδιά έρχόταν από κάπου, ίσως από τις γλάστρες των έρημικών παράθυρων. Μιά γαλήνη άπόκοσμη πράυνε την κουρασμένη ανθρώπινη ψυχή.

Ο Έλιέξερ άνατρίχιασε νοιώθοντας πόσο ήρεμα, πόσο εϋτυχισμένα ήταν έδω, όταν εκεί μακρυά, στο Βορρά, τόσο, άγωνία και πόος, σάλευσαν σαν πανίσχυρη ριπή χειμωνιάτικου άνέμου, άμέτρητες ύπάρξεις που άπορούσαν για τί μοίρα τους...

—Φτάσαμε είπε ή Έσθέρ λαχανιασμένα.

Η λαχτάρα που μαζί με την κούραση την είχαν ζαλλίσει, κατακάθιζε σ' ένα δυνατό χτυποκάρδι.

Ήταν εκεί, στο σπήτι τους.

Και ξαφνικά, ή Έσθέρ νόμισε πως τίποτα δεν είχε συμβεί. Σάν να μην έλλειπε τόσα χρόνια (και τι χρόνια πικρά) και πως, ξαναρχόνταν από την αγορά ή από κάποια φιλενάδα της. Θά καθάριζε τά παπούτσια της στο σίδερο, τό μπηγμένο δεξιά στην έξώθυρα, ενώ κάποιον θά καλημέριζε πρόσχαρη. Θά κυττούσε χαμογελαστή τόν ήλιο και ήά σήμαινε να της άνοιξουν, παίζοντας με τό χάλκινο ρόπτρο, που είχε άνάγλυφη μιά κωμική μορφή σαρικοφόρου. Κι' ύστερα ήά βούλιαζε στην χλιχρή, εϋωδιασμένη άτμόσφαιρα του χαγιατιού, σά σ' ένα ζωογόνο λουτρό, βρίσκοντας τόν έαυτό της... Πόσο αγαπούσε τό σπήτι και τη δική του ζωή ή Έσθέρ!

Μείναν κι' οι δύο τους σιωπηλοί, έπίσημοι σαν κάτι να περίμεναν

Ο Έλιέξερ πρώτος διέκοψε την σιωπή, σκουντώντας την.

—Γιατί σταθήκαμε; Είναι κλειστή ή πόρτα; Χτύπησε να μās άνοιξουν. Μίλησε γοργά, με έλαφρή, έξαψη. Μιά άνησυχία, άνάλαφρη σαν την όμίχλη γλύστρησε στην ψυχή του.

Η Έσθέρ τρέμοντας από συγκίνησι πλησίασε την πόρτα και γρήγορα—γρήγορα, ανασήκωσε μιά, δυο, τρείς φορές τό βαρύ ρόπτρο.

Περιμένανε λίγο...

Η γυναίκα που τούς άνοιξε τούς

κώταξε με ύποψια: Πρώτα τὸν ἀντρα πού ἦ γαλάζια, ἀπλάνης ματιά του, χανόνταν πάνω της. Ἰστερα τὴ γυναίκα τοῦ τὴν ἐόλεπε χαμογελαστή. Τῆς ἦταν ἄγνωστοι καὶ τὸ ντύσιμό τους ἦταν κάπως διαφορετικό ἀπ' αὐτὸ πού ἤξερε—ἦταν σὰ ξένοι...

Τὶ θέλετε; Εἶπε σοβαρά, σχεδὸν σκυθρωπὰ καὶ τὰ μαύρα, ἀγέλαστα μάτια της στρωλώθηκαν τὴν Ἑσθήρ.

(Δὲν εἶνα: ἀπ' ἐδῶ, εἶπε μέσα της, ἦσυχά ἢ Ἑσθήρ. Τὸ ντύσιμό της, ἢ ὁμιλία της δείχνουν πὼς εἶναι ἀπὸ χωριό. Βλάχα. Πὼς μένει στὸ σπήτι μας; Τὶ νὰ τῆς πῶ; Ἦταν πειὸ καλὰ νὰ μὴν ἐρχόμαστε ἐτσι, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀπροετοιμαστοί.)

Ὁ τυφλὸς ἀνυπόμονος τὴν πρόλαβε.

—Κυρά μου (ἢ ὁμιλία της τὸν ἔκαμε νὰ καταλάβει πὼς ἔτσι: ἔπρεπε νὰ τὴν ὀνομάσει) θέλουμε νὰ μάθουμε ποιὸς καὶ πὼς κάθεται ἐδῶ. Γιατὶ ἐμεῖς εἴμαστε οἱ ἰδιοκτήτες τοῦ σπητιοῦ. Ἐγὼ καὶ ἡ ἀδελφή μου ἢ Ἑσθήρ. Λεῖπαμε χρόνια πολλά...

Κι' ὕστερα χαμηλώνοντας τὴ φωνή του:

—Εἴμαστε Ἑβραῖοι. Κλεισμένοι σὲ στρατόπεδο, μακρὰ ἀπ' ἐδῶ πολὺ, στὴν Πολωνία...

Ἡ Ἑσθήρ χαμήλωσε συγκαταβατικὰ τὸ κεφάλι.

—Τί: Ξέσπασε ἀμέσως ἡ γυναίκα μὲ τὴ βαρειά, ἰδιότροπη προφορά της. Ἐνα κύμα αἵματος ἔδαψε τὸ χλωμό της πρόσωπο κάτω ἀπ' τὴ μαύρη μαντίλα της. Στὰ σκοτεινὰ της μάτια, ἄστραψε μιὰ λάμψη καὶ ὕστερα ἔμεινε ἐκεῖ νὰ τὰ φλογίζει ἄγρια. Ἡ ταρχή της τὴν μπόδιζε νὰ μιλήσει.

Μιὰ βαρειά σιωπὴ ἔπεσε γιὰ λίγο ἀνάμεσά τους.

Ἡ Ἑσθήρ σφίχτηκε στὸν ἀδελφό της. Ὁ τυφλὸς μὲ τὸ ὑπερτροφικό του ἔνστιχτο, μάντεψε τὴν παρουσίαν ἑνὸς ἀόριστου κινδύνου. Κάτι σὰν τὰ ξέσπασμα μιᾶς καταγιγίδας.

—Ὡστε—κάγχασε ἄγρια ἡ γυναίκα—εἰστε οἱ ἀφεντάδες τοῦ σπητιοῦ. Κι' ἦρθατε νὰ τὸ ξαναπάρετε. Καὶ μεῖς τεῖμαστε λοιπὸν ἐδῶ; Τὶ τὸ φυλάμε τόσα χρόνια; Εἴμαστε τρεῖς φαρμίλιες σ' αὐτὸ τὸ σπήτι καὶ εἴμαστε σφαγμένοι, καϊμένοι, ρημαχγμένοι... Καὶ τὸ σπήτι μᾶς τὸ δῶκε δικό μας ὁ Στρατηγός...

Σήκωσε τὸ κορμί της ἀπειλητικὰ καὶ ἔβαλε τὰ χέρια της στὴ μέση. Ἐμοιαζε περισσότερο γιὰ ἀντρας, μὲ τὴ χοντρή της προφορά, τὶς βαρεῖες της γροθιές, τὸ δυνατὸ μυῶδες της λαιμό. Σὰν ἕνα ὄνειρο, στημένη στὸ κατώφλι: τῆς πόρτας, δέσποζε στίς δύο ἀνήσυχες ὑπάρξεις.

—Μὰ τὸ σπήτι εἶναι δικό μας, εἶπε

εὐγενικά ἢ Ἑσθήρ. Δὲ ζηταίμε καὶ παράλογο...

—Τὸ σπήτι εἶναι τοῦ Θεοῦ τώρα, τὴν ἔκοψε μὲ πάθος ἡ γυναίκα. Καὶ κανένας δὲν μπορεί νὰ μᾶς διώξει ἀπ' ἐδῶ. Ἀκουε; Κανένας! Εἴμαστε τρεῖς φαρμίλιες σοῦεϊπα, εἰκοσιπέντε νομάτοι, ἀγρίμα τῶ λόγγου καὶ ὄχι ἀνθρωποι. Κανένας δὲ ἢ μπορεῖτε νὰ περάσει: τὸ κατώφλι: ἐτοῦτο. Κανένας! Ἀκουτε;

Μιλοῦσε δυνατὰ τώρα. Κι' ἄλλες γυναίκες, ὁμάδες, ὁμάδες σὰν καὶ αὐτή, μελανοφοροῦσες ἦρθαν κοντὰ τους καὶ τοὺς κυττοῦσαν δυνατὰ στὰ μάτια, μουρμουρίζοντας ἀκατάληπτα λόγια. Ἐνα τσοῦρμο ἀπὸ παιδάκια, ξυπόλητα, μισόγυμνα, ὁρώμια τοὺς περιεργάζονταν μὲ τὰ ἀπορημένα τους μάτια. Σὰν ἕνα μυθικό σπήλαιον, τὸ σκοτεινὸ χαγιάτι τοῦ σπητιοῦ γεννοῦσε ἀνθρώπους.

Ὁ Ἑλιέξερ αἰσθάνθηκε γύρω του μιὰ θάλασσα ἀπειλητικῆ. Κάτι ἔπεσε παραλυμένο μέσα του. Ἡ φριχτὴ φωνή, πού πρωτάκουσε στὸ στρατόπεδο, ἀκούστηκε πάλι μέσα του: "Ἀφῆσέ τα ὅλα καὶ φύγε. Μὴν ἀντιδρᾶς καθόλου—δὲν ὠφελεῖ. Φύγε, φύγε, φύγε. Εἶναι μάταιο ὅ,τι καὶ ἂν κάνεις. Εἶναι ἀνθρωποι: ἀποφασισμένοι γιὰ ὅλα, κάθονται χρόνια στὸ σπήτι. Μὴν τοὺς ἐκετέφεις, εἶναι ἀμειλίχοι. Πήγαινε ἄλλοῦ νὰ θρεῖς γαλήνη. Φύγε, φύγε, φύγε...

—Πᾶμε Ἑσθήρ ἔκανε ἀπεγνωσμένα. Πᾶμε, πνίγουμε ἐδῶ.

Ἡ Ἑσθήρ δὲν μιλοῦσε. Ἰστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο αἰφνιδιασμό, ἡ ψυχὴ της τινάχτηκε, σφίχτηκε, ὀρθώθηκε. Τὸ ψύχραιμο γαλάζιο μάτι της ἀγκάλιασε τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν πού τὴν κυττοῦσαν σκληρὰ, ἀποφασισμένα. Μιὰ μπόχα ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ σπητιοῦ. Κύταξε μέσα: Πέρ' ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ χαγιάτι, φαινόνταν ἕνα κομμάτι αὐλῆς Παραμελημένο. Καζάνια, ζῶλα, μιὰ καττίκα, δύο τρεῖς ὀρνίθες. Ὅλα ἦταν μακρυνὰ, σὰν ἰδωμένα ἀπὸ τὴν ἀνάποδη τηλεσκοπίου.

—Πᾶμε ξανάπε ὁ τυφλὸς ἀνυπόμονος καὶ τῆς ἔσφιξε τὸ μπράτσο.

—Πᾶμε εἶπε καὶ ἡ Ἑσθήρ ἦσυχά. Ἀκουσαν τὴν πόρτα πού ἔκλεισε μὲ ὀρμὴ πίσω τους.

* * *

Ἡ μέρα τελείωνε...

Στὸ γυρισμό, ὁ δρόμος ἦταν περισσότερο ἔρημος, ἀβέβαιος. Ὁ οὐρανὸς ἔγινε σκοθρος καὶ κάπου—κάπου, ἕνα δυὸ ἀστέρια τρειμούλιασαν ψηλά. Πέρα, τὰ βουνὰ μάκρυναν, ἀόριστα, γεμάτα μυστήριο. Βιαιτικὰ γυροῦσαν στίς φυλιές τους πουλὰ ἀργοπορημένα στὸ κυνήγι τῆς ἡμέρας. Ἦταν ἡ ὥρα πού

τὰ πάντα σφίγγονται, σὰν ἀπὸ πανάρχατο ἔνστιχτο, στὸν ἐαυτὸ τους.

Συγχώρεσέ με. Ἑσθήρ φυλῆρε ὁ Ἑλιέξερ ἡλιμμένα, κἀδοντας τὴ σιωπὴ πού τους εἶχε ἀπορροφήσει, καθὼς κατηγόριζαν πρὸς τὸ κυπαρίσσι. Ἐἴλω νὰ στέκω πλάι σου, νὰ πολεμῶ ὅπως καὶ σὺ... Μὰ εἶναι, ἀλλοίμονο, ὑπέρτερος τῶν δυνάμεών μου αὐτό. Ἐκεῖ πάνω (κόμεπιστε λιγάκι!) φαίνεται ὅτι ἐκεῖ πάνω, χάθηκε ὁ μισὸς ἐαυτός μου. Σὺ εἶμαι ἕνα ὄραο καὶ τίποτ' ἄλλο.

—Κουτὲ, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε ἀπότομα, μὲ γεμάτη τρυφερότητα, ἡ ἀδελφή του. Τοῦ χαιδεψε ἀπαλὰ τὸ μπράτσο τὸ σπληνιμένο στὸ δικό της. Εἶχε συνηθείσει ἀπὸ καιρὸ νὰ τοῦ φέρεται, πάνω—κάτω, σὰ σ' ἕνα ἀρρωστὸ παιδάκι.

...Μὴ σκέπτεσαι τώρα τίποτα, πάνω σ' αὐτά... Ἀργότερα ἔχουμε ὅλο τὸν καιρὸ.

—Ἑσθήρ, ξανάπε λυπημένα ὁ τυφλὸς, ἀκολουθώντας μόνο τὴ σκέψη του. Νὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ. Εἶναι λυπηρὸ αὐτὸ φρερὰ καὶ γιὰ τοὺς δύο μας, τὸ ξέρω. Μὰ φαίνεται πὼς πολλὰ ἄλλαξαν στὴν πατρίδα μας, ἀπὸ τότε πού φύγαμε καὶ πού ἐμεῖς νομίζουμε τὰ ἴδια. Εἴμαστε λίγο κουτοί; Ἑσθήρ, εἶπε μὲ συγκίνηση καὶ στάθηναι. Ὅλα ἔχουν ἀλλάξει... Δὲν εἶναι, δὲν εἴμαστε ὅπως καὶ πρῶτα...

Προχώρησαν πάλι.

... Ἐδῶ λίγοι δικοί μας ξαναγύρισαν. Κι' αὐτοὶ βρίσκουν ἀπειρες δυσκολίες καὶ σκέφτουνται νὰ γυρῶσουν πάλι στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ νὰ πᾶμε καὶ μεῖς. Εἴμαστε πολλοί, ἰσχυροὶ πλάτες γερές, δὲ θάμαστε στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἐχουν τακτοποιηθῆ τὰ πράγματα στὴν Ἀθήνα, ἡ Κοινότητά μας θὰ μᾶς προστατέψει. Ἐχει δύναμη. Ἄς φύγουμε μιὰ ὥρα γρηγορότερα.

Μιλοῦσε τώρα-ζωηρὰ, μὲ ἀποφασιστικότητα.

Ἡ Ἑσθήρ τὸν ἀκουγε σιωπηλῆ. Ὅχι γιατὶ τὴν ἐπιρρέαζαν τὰ λόγια τοῦ ἀδελφοῦ της. Δίχως συζήτησι τὰ εἶχε ἀπορρίψει. Μὰ ἐνοιωθε μιὰ λύπη μιὰ ἀπέρντη λύπη γεμάτη τρυφερότητα γιὰ τὸν Ἑλιέξερ. Πὼς εἶχε κατανηύσει! Ποῖ εἶναι ὁ παλῆος, ὁ θαυμαστός Ἑλιέξερ, τὸ καύχημα τοῦ σπητιοῦ; Τὸ πειραμικρότερο ἐμπόδιο τὸν τρῶμαζε τώρα. Ἀλήθεια, σκέφτηκε μὲ πόνον ἢ Ἑσθήρ. Κάτι πέθανε ἀπ' αὐτὸν ἀπ' ὅτου τυφλώθηκε.

Εἶχαν φτάσει στὸ κυπαρίσσι. Κουρασμένοι καθίσαν στὸ πέτρινο πεζοῦλι πού τὸ τριγύριζε.

Σχεδὸν ἦταν νύχτα.

Ἡ βουὴ ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ἐρχόταν τώρα καὶ ἔσδυνε ἐδῶ, συγκεχυμένη, ἀκατάληπτη. Περισσότερο ἀκουγόταν

ὁ βραδυὸς, ἀνάλαφρος, ζωογόνος ἀνεμὸς, ποὺ φλοιοβίζε στὸ πυκνὸ, μαυρειδερὸ δέντρο, σὰ σὲ σπηλιά, γεμάτος μυστήριον. Μιά γλωμὴ ἀντιφεγγιά, ἀπὸ τὴν μακρυνή, ἔτσι, τόνοιζε ἀκόμα τὸ περίγραμμά τῶν πραγμάτων.

Αἰσθανόνταν ὠμορφα τὴν ὥρα αὐτὴ ἢ Ἐσθῆρ! Ὅλα καθάριζαν, κρυστάλλινα, φεγγερά μέσα της. Ἡ ψυχὴ της, τὸ εἶναι της ἐλόκληρο, ὑψωνόνταν γυμνὸ καὶ δυνατὸ σὰν ἀτσάλινο ξίφος.

Δίχως νὰ κυττάζει τὸν ἀδελφὸ της πρὸ ὑπάκουος σιωποῦσε πλάι της, εἶπε ἀργὰ καὶ σταθερά, μὲ κάποια ἀπόχρωσι, συγχίνησης στὴ φωνή:

— Ἡδὲ μείνουμε ἐδῶ Ἐλιέξερ. Ἐδῶ ἔζησαν κι' ἐδῶ πέθαναν τόσες γεννιᾶς δικῶν μας, πρὶν ἀπὸ μᾶς. Ἐδῶ θὰ ζήσουμε καὶ θὰ πεθάνουμε καὶ μεῖς. Εἴμαστε γέροι· πεῖθ' γιὰ νὰ πάμε ἄλλου. Μπόρα εἶναι κι' αὐτὴ καὶ θὰ περάσει— κι' ἄλλως τε συνηθίσαμε στὶς μπόρες. Τὸ σπῆι· εἶναι δικὸ μας. Τὸ μαγαζὶ ἐπίσης. Ἐχουν τώρα ἄλλοι. Εἶναι ὁ νόμος γι' αὐτό. Ἄν προσωρινὰ πατιέται, μιὰ μέρα, σύντομα, θὰ μᾶς τὰ ξαναδώσει. Ἡδὲ ξαναρχίσουμε τὴ δουλειὰ τῶν προγόνων μας. Εἴμαστε τόσο ὀλιγαρχεῖς! Οἱ δύο μας γρήγορα θὰ νοικοκυρευτομε. Χρειάζεται μόνο ὑπομονή, καὶ δουλειά.

Προχωρώντας στὴν ὁμίλιάν της, γινόνταν κοφτὴ, ἀποφασιστικὴ. Τὰ μάτια της ἀστραφταν στὸ τελευταῖο φῶς τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ τυφλὸς τὴν ἀκούγε— ἦταν ὅλα της τὰ λόγια ἕνα γλυκὲ νανοῦρισμα.

... Ὅσοι μείνουμε ἐδῶ, συνέχισε ἢ Ἐσθῆρ— καὶ θὰ μείνουμε πολλοί, θὰ δεῖς Ἐλιέξερ, θὰ φτιάξουμε μιὰ νέα Κοινότητα νὰ προσταπείσει τὰ δίκαιά μας. Ἐτσι θὰ παλιψόμε καλλίτερα. Ἡμᾶς τὴν Ἐλιέξερ, τὰ χρόνια τὰ καλά, τὴ σοφί, συμφοιλή, ποὺ μᾶς ἔδινε συγχὰ τὰ βράδια στὸ σπῆι: Ἡμῶν γυναῖκα καὶ ξέρω πῶς δὲν ἀπευθυνόνταν σὲ μένα— μὰ ἐγὼ τὴν ἀκούγα καὶ τὴν ἔβαρτα βιθεῖά μέσα μου. Καὶ τώρα, ποὺ μόνο ἐμεῖς μείναμε ἀπὸ τόσους ἀνθρώπους τοῦ σπητιοῦ μας, ἔσκυψα καὶ τὴν ξέβαρτα— σὰν ἠθαυρό. Τὶ κάνουν τ' ἄγρια ἄλογα Ἐλιέξερ δταν κινδυνεύουν;

— Ἐνα κύκλο, εἶπε μὲ μικρὸ χαμόγελο ὁ τυφλὸς καὶ μὲ τὶς ὄπλές τους κάνουν ἀδιαπέραστο τὸ τεῖχος αὐτό. Κανένα ἀγρίμι τῆς ζούγκλας δὲν τολμᾷ νὰ τὸ πλησιάσει.

— Τὸ ἴδιο θὰ κάνουμε καὶ μεῖς οἱ Ἐβραῖοι, στὸν τόπο αὐτὸ ποὺ εἶναι πατρίδα μας, συνέχισε ἢ Ἐσθῆρ. Δὲν θὰ φύγουμε ἀπ' ἐδῶ ποτέ. Ποτέ!...

Ἀκουόταν ὁ ἀνεμὸς ποὺ πλημμύριζε τὸ κυπαρίσσι. Ἀκόμα ἐρχόταν μακρυνὴ ἢ βουή τῆς ἀγορᾶς. Εἶχαν ἀνά-

HENRY BATAILLE

ΒΡΑΔΙΑ

Κάποιες πολὺ μεγάλες νύχτες τὰ χωριὰ σιωποῦν ἀπὸ γυρίσουν στὶς φωλιὰς ὅλα τὰ περιστέρια.

Πεθαίνουν ἡσυχα μαζί μὲ τὶς γαλάζιες ὄρες καὶ στὸ κωδωνοστάσι σιγοῦν τὰ χελιδόνια.

Τότε, γιὰ νὰ ξυπνήσουν, φῶτα ἀνάθουνε γλωμά, γέρικα, μικρὰ φῶτα, ὅπως σὲ κάποια μοναστήρια καὶ περπατοῦν φανοὶ πρὸ κάτω, μέσα στὴν ὁμίλιαν.

Μακριὰ ὁ γκρίζος δρόμος ἔστυλίγεται γλυκά...

Τ' ἀνθὴ, στοὺς κήπους μέσα μένουν τώρα σιωπηλὰ ν' ἀκούσουνε τὸ θάνατο τοῦ παλαιῦ χωριοῦ τους, γιὰτὶ γνωρίζουν πῶς ἐκεῖ πρωτάνοιξαν στὸ φῶς...

Ἐπειτα σβένουν καὶ τὰ φῶτα δλόγυρα, παντοῦ, ἐνῶ οἱ σκοτεινιασμένοι ἀρχαῖοι τοῖχοι ξεψυχοῦνε σὰν τὶς γριούλες, ἡσυχα, γλυκά, μὲ καλωσύνη...

Μέτ. ΜΙΧ. ΓΑΚΗΣ

ΥΓΡΕΣ ΜΕΡΕΣ...

Ἰγρές μέρες, παράξενες, τὰ βράδια σας ἀνοίγουν σὰν τὰ βιβλία ποὺ ἀνοίγαμε, παιδιὰ, κοντὰ στὸ τζάκι. Στὸν ταραχισμένον νοῦ οἱ παλιὲς μὲ τὶς καινούργιες σιμῶν ὄρες— ἄσπρα καὶ μαῦρα, ὅπως στὸ σκάκι.

Αὐτὴ ἢ βροχὴ ποὺ πέφτει σήμερα, ἔλουσε τοὺς κήπους, γέμισε ἢ σκέψη ἀπὸ σταλαγματιές.

Καὶ στὴν καρδιά μου νοιῶθω τοὺς παλιούς, τοὺς ἴδιους χτύπους, ὅπως στὶς πρώτης πολιτείας τῆς ἀνηφορίας.

...Βράδυ. Οἱ ἀνθησπόμενες ἀκακίες. Στὰ φύλλα πράσινο θαλθὸ καὶ ἄσπρα σιμάδια στὰ νερὰ τοῦ δρόμου...

— Ἰγρές μέρες, παράξενες, τὶς ἴδιες ἔχω θυμηθῆ σιγίμιες ἀπὸ τὸ πρῶτο τ' ὄνειρό μου.

MIX. ΓΑΚΗΣ

φει τὰ πρῶτα φῶτα τῆς πολιτείας καὶ μιὰ ἀντιφεγγιά ἐρχόνταν ἀπαλή στὴν ἐρημνὴ πλαταιοῦλα. Τριγύρω παράθυρα ἦταν φωτισμένα καὶ κάπου ἀκουγόταν μιὰ φωνή, παιδική ἢ γυναικεῖα, ποὺ κάτι ἔλεγε ἢ ζητοῦσε. Ἡ Ἐσθῆρ κυττοῦσε ἀπληγστα μπροστά της. Ἀνέπνευε βαθειὰ βλῆ αὐτὴ τὴν ταπεινὴ εὐτυχία ποὺ τὴν ἐνοιῶθε πλάι της καὶ ποὺ τῆς ἦταν τόσο γνώριμη.

Ὁ τυφλὸς δὲ μιλοῦσε. Κοντὰ τῆς αἰσθανόνταν τώρα σὰ ν' ἀκουμπιόσε σὲ κάτι στέρεο.

— Ὅπως θέλει Ἐσθῆρ εἶπε μαλακά.

Κι' ὕστερ' ἀπὸ λίγο μὲ πόνο:

— Ἀχ μόνο ποὺ ἐγὼ δὲν μπορῶ τίποτα νὰ σοῦ προσφέρω. Φοβάμαι ἀκό-

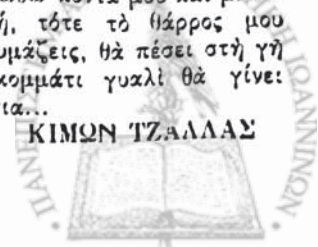
μα πῶς σοῦ εἶμαι ἕνα ἐπιζήμιον βάρος. Ντρέπομαι, ντρέπομαι γι' αὐτό...

Βίατα, μὲ συγκίνησι καὶ πάθος, ἢ ἀδελφὴ του γύρισε καὶ τὸν ἀγκάλιασε. Αἰσθανόνταν τὰ μαλλιά της στὸ πρόσωπό του, στὸ λαίμῳ του. Καὶ τὴ φωνή της ποὺ τοῦ ψυλλίρισε στὸ αὐτί:

— Σὺ τοῦ εἶπε, σὺ: Ἄρκει εἰ εἶσαι κοντὰ μου, τίποτ' ἄλλο δὲ ζητῶ ἀπὸ σένα. Εἶναι αὐτὴ σου ἢ προσφορά ἀνυπολόγιστη, ὅσο δὲ μπορεῖς νὰ φαντασθεῖς. Γιατὶ ἴσως, ἔταν μοῦ λείψεις καὶ δὲ σὲ νοιῶθω κοντὰ μου καὶ μείνω μόνη στὴ ζωὴ, τότε τὸ θάρρος μου αὐτό, ποὺ θαυμάζεις, θὰ πέσει στὴ γῆ καὶ σὰν εἰς κομμάτι γυαλί θὰ γίνει χίλια κομμάτια...

1949

KIMON TZALLAS

ΣΥΜΒΟΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΟΜΙΑΣ

Απλώς παράγοντας έρχεται να συναρτήσει πάντα τή σύνθεση τής ανθρώπινης προσωπικότητας. Η κληρονομικότητα και τὸ περιβάλλον. Τυφλός και κέπως ἀστράμητος για τὴν πλειονότητα τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων ὁ πρῶτος ὄρος, σταθμητός, δηλ. δημιουργικὰ μεταπλαστός, ἀφ' οὗ μάλιστα λαοκίνητος τή μορφή τής ἀναγκαιότητας, ὁ δεύτερος.

Στὴν περιοχὴ τῶν πνευματικῶν ἐπιτευγμάτων, λέγοντας περιβάλλον, ἐννοοῦμε τὴς ἀξίες τής ἐποχῆς, ὅσες δὲν ἐφ' ἡμέραν κι' ὅσες ἐπιζοῦν ἀπ' τὴν ἀκρίβεια καὶ ἐπαγωγικῆ συνολικῆ τής ζωῆς, ἀπ' τὸ συχνότατα σκληρὸ διαλεκτικὸ τής ἀγώνισμα. Ὁ ἀνθρώπος τής τέχνης, καὶ μιλάει φυσικὰ για μεγάλα ἀναστήματα, οφείλει: νὰ βρίσκεται σὲ ἄγρυπνη ἀνταπόκριση πρὸς τὴς ἀξίες τής ἐποχῆς, ὅπως αὐτὲς τὴς ἱεραρχοῦν καὶ τὴς μεταπλάθουν ἀπὸ ποσὸν σὲ ποιὸν τὰ σύγχρονα καλλιτεχνικὰ πνεύματα. Γιατὶ τ' ἀληθινὰ ἔργα τέχνης δὲν εἶναι παρὰ συναισθηματικὰς ἀναγωγὰς σὲ γενικότητες τῶν φαινομένων τής μεταδατικῆς ἐμπειρίας, μ' ἄλλα λόγια σ υ γ κ ι ν ῆ σ ι α κ ἔ σ γ ε ν ι κ ε ὕ σ ε ι ς τ ῆ ς ζ ω ῆ ς. (1) Ἀλλὰ ἡ ζωὴ φθίβεται πάντα καὶ μεταλλάσσεται. Συμβαίνει λοιπὸν τὴν ἄρα νὰ ἐρωτηθῶμε πὸ οφείλεται ἡ διαρκῆς ἢ ἡ σχετικὴ νεανικότητα ἔργων στηριγμένων στὸ περιβάλλον, ἀφ' οὗ ἀναπότρεπτα για τοὺς ἐπερχόμενους καιροὺς ἔχει φθαρεῖ καὶ τὸ περιβάλλον; Οφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ κίνηση εἶναι ἀφάνταστα ταχύτερη στὴν ἐπιφάνεια τής ζωῆς ἀπ' ὅ,τι στὸ βάθος τής κι' ὅποιος ἐκφράζει μόνον τὴν ἐπιφάνεια γίνεται ἐπιχειρηματικὸς καὶ ἀναγκαστικὰ θαρραλέωνται, μαζὺ μὲ τὸ ἐπαρθεῖν τῶν μεταδατικῶν συνθηκῶν πὸ τὸν γέννησαν, ἐνῶ ὁ μέγας ἐποχιακὸς δημιουργὸς ἀντάφερε μὲ τὸ βλέμμα του νὰ εἰσχωρήσει προπαντὸς στὸ βάθος καὶ, μολοντὶ ἐκφράζει ἠθικὰ ἀξιώματα τοῦ παρελθόντος, συμβαίνει συχνὰ νὰ καταφάσκει καὶ στίς θ α σ ι κ ἔ σ π ρ α γ μ α τ ι κ ὄ τ η τ ε ς τ ο ὕ π α ρ ὄ ν τ ο ς (2).

1. Edward Upward.

2. Αὐτόθ. βλ. καὶ «ὁ ποιητὴς δὲν ἔχει ἄλλο τρόπο νὰ ὑπηρετήσει τὴν ἀλήθεια, παρὰ προσπαθώντας νὰ ἐκφράσει τὴ δική του ἀλήθεια, ἀλήθεια μιᾶς ἐποχῆς, πὸ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι κι' ἕνα κομμάτι τής ἀλήθειας ἄλλων ἐποχῶν, ἂν ἔχει τὴν τύχη νὰ εἶναι μέγας». Γ. Σαφέρη, Δοκίμια (Μονόλογος πάνω στὴν ποίηση), σ. 166.

Ἀλλ' ἐνῶ τὸ περιβάλλον, ὅπως τὸ βρίσκουμε, συμβάλλει στὴ γέννηση τοῦ μεγάλου ἢ ἐκμεταλλεῦται τῶν κληρονομικῶν καταβολῶν, δηλ. τοῦ προνομικῶν περιβάλλοντος, σὲ ἀπόλυτη συνάρτηση πάντα μὲ τὴς ἐποχιακὰς ἀξίες, συμβάλλει στὴ γέννηση τοῦ κλασσικοῦ. Ὁ ὅρος κλασσικὸς ἐδῶ, ὅπως ἢ δειχθεῖ ἐλπίζω πρὸς κάτω, δὲν ἀναφέρεται στοὺς δημιουργοὺς τής Ἑλληνικῆς καὶ τής Λατινικῆς Ἀρχαιότητας, οὔτε πάλι στοὺς κορυφαίους κάθε ἔθνικῆς φιλοσοφίας. Καὶ ὑπάρχει, φαντάζομαι, ὀνισατικὴ διαφορά, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴν αἰσθητικὴ τους ἀξία, μεταξύ μεγάλου καὶ κλασσικοῦ. Μεγάλοι λ. γ. εἶναι ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Οὐδέριμος, καὶ, για νὰ ἐπεκταθῶμε καὶ σὲ καλλιτεργημένους μορφὰς καλλιτεργημένων κοινωνιῶν ὁ Λεοπάρντι, ὁ Πούσκιν, ὁ Σίλλερ, ὁ Κήτης. Ἀλλὰ πραγματικὴ δυστυχία ψυχῆς μᾶς καταλαμβάνει, ἂν θελήσουμε ν' ἀνμετρήσουμε καὶ τοὺς κλασσικοὺς. Ἀπομένει ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Σαίξπηρ κι' ἀκόμα, σὴν ὑψηλὴς ἀποτυχίας, ὁ Ντάντε, ὁ Θεορράντες, ὁ Γκαίτε, ὁ Ντοστογιέφσκυ. Ὅλοι τους, πρότυπα καὶ γενναίως ἀπόπειρες ἄφρασαν για τὴς ἐποχῆς πὸ ἤσαν τὸ ἐκτόπισμά τους. Καὶ ἡ κλασσικότητα, μικρὴ ἢ μεγάλη, ἐξαρτάται ἀπ' τὴν ἔκταση, δηλ. τὴν ἀκρίβεια, πὸ ἢ καλύπτει τὸ ἐκτόπισμα, καλλῶς ἕνας καλλιτεχνικὸς ὄγκος βουλιάζει μὲ μιὰ κατακόρυφη κατιούσα μὲ τὴν παράδοση για ν' ἀνασύρει τοὺς θεταυροὺς τής, ἀλλὰ βουλιάζει πάντα μὲ σκάφανδρα τοῦ καιροῦ του. Ὁ Βιργίλιος βούλιαξε πρῶτος καὶ προσπάθησε μὲ τὸ ἐκτόπισμά του νὰ γεφυρώσει δυὸ κόσμους, κολοσσικίους κι' ἀντίθετους, (3) ἢ μάλλον ν' ἀνσύρει τὴν ἀνατολή, για πρώτη φορά πίσω ἀπ' τὸ ἄρμα τής δύσης, νὰ φέρει μᾶλλον λόγια ἀρχαιότητα, πὸ θρίβει ἀφόρητα πληθυσμικὰ μέσκα του, ὡς τὸ κατώφλι τής Εὐρώπης. Ἐλάχιστα φιλοσοφικὰ καὶ ἐωσφορικὰ δαιμόνιος, βουλιάζοντας στὴν ἀγγλικὴ, στὴ λατινικὴ καὶ ἐκείθεν στὴν ἑλληνικὴ παράδοση, ἔτσι ἄφησε για τὴν ἐποχὴ του καὶ για τὴς ἐπερχόμενες ἐποχῆς τὸ ἐκτόπισμά του καὶ ὁ Σαίξπηρ.

11

Ἀλλ' ἄς ἐρευνησοῦμε καλλίτερα

3. Τ. Ἐλιος: Τί σημαίνει κλασσικός[μετ. Α. Δεκαβάλα], παρ. Ὁ αἰώνας μας, 1918—1949 [φ. 11—12, 1—2].

τὴς προϋποθέσεις καὶ τὴν ἀληθινὴ φυσιογνωμία τῶν κλασσικῶν. Δὲν ὑπάρχει φυσικὰ ἀντίρρηση πὸς εἶναι γεννημένα μὲς κοινωνίας, πὸ ἔφρασε στὴν ὄραμότητά τής, ὅστερα ἀπὸ πολὺμοχθη, ἐποχιακὴ ἱεραρχία ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὄλικῶν καὶ πνευματικῶν, ἀπὸ τὴν οἰκονομία ὡς τὴ γλώσσα, τὴ γλώσσα φυσικὰ σὴν ζῶτανου φέρει πολιτισμοῦ. (4) Κι' ἀκόμα σ' αὐτὴ τὴν ὄραμη κοινωνία, σὲ κάθε ἐκδήλωσή τοῦ πολιτισμοῦ τής, ἢ πρέπει: νὰ ὑποφώσκει, σπερματικὰ ἀλλὰ ζωηρά, ὅλη ἢ προγενέστερη διαδικασία τής, ὅλοι οἱ προγενέστεροι ἀναδάμοι τῶν ἐκδηλώσεών τής, δηλ. ὅλη ἢ ἱστορικὴ μνήμη τής πορείας τῶν ἀγαθῶν, πὸ ἔτσι μονάχα προσφέρονται, σχεδὸν προκλητικὰ, για τὴ δημιουργία τοῦ κλασσικοῦ. Εἶναι: δηλ. ὅλα αὐτὰ μὲ ἐγγύηση για τὴν αὐτοχθονία, τὸ πρωτογενὲς ἐνὸς πολιτισμοῦ. Φιτάνοντας στὴν ἀκμή του ἕνας πολιτισμὸς, εἶναι σὲ νὰ ἀναρωτιέται για τὴν αὐτοτέλειά του, για τὴς ἀπώτερες ἐκείνες ρίζες του, ἀπ' ὅπου ἐπήγασαν, σὴν ἀπὸ μιὰ μῆτρα, πολλὰς, διαφορετικὰς σήμερα, πνευματικὰς ὁμοθυμίας.

Ἡ κλασσικὸς δημιουργός, για νὰ φτάσει: ὡς αὐτὴ τὴν τοιμὴ πρέπει νὰ ἐργαστεῖ ὀδυνηρὰ καὶ εὐσυνείδητα, πρὸ παντὸς χωρὶς διάκενα χασοτικά, ἀλλὰ ἐμπιστευόμενος στὴν ποιητικὴ του σοφία. Ἀπ' τὴς καταβολῆς τοῦ παρελθόντος, σὴν ἐκφραστὴς τής ἱστορικῆς μνήμης τής μεγάλης ἐμάδας πὸ ἐκπροσωπεῖ, πρέπει νὰ ξέρει: νὰ δαμάζει: τὴν ὄλη, νὰ ἀπορρίπτει τὴν ἀχρηστη, νὰ συνδιαλλέγεται δοκιμαστικὰ μὲ τὴν ἀμφίβολη, νὰ ξεριζώνει τέλος τὴν γόνιμη, ἀνεδάξοντάς τὴν ὡς τὸ φῶς τῶν ἡμερῶν μας.

Κι' ἡ γόνιμη τούτη ὄλη ἀνευρίσκειται φυσικὰ πάντα σὲ μῆκος καὶ πλάτος παραλληλίας, δηλ. παραστατικῆς ἀντιστοιχίας πρὸς τὴν ἐποχὴ μας. Εἶναι μιὰ μεροληπιτικὴ ἀναδρομὴ, πὸ ὄχι μονάχα ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς ἐπιβάλλεται νὰ γίνει, για τὴν καλλίτερη ὀργανικὴ γεφύρωση παρελθόντος καὶ παρόντος, ἀρκεῖ ἢ παραλληλία νὰ ζητηθεῖ μέσα στὴν παράδοση

4. Αὐτόθ. ὅπου καὶ ἡ φράση «κλασσικός» δὲν εἶναι ὁ ἰδιοφυὴς ἐκεῖνος πὸ ἐκμεταλλεῦται τὴ γλώσσα ἐνὸς λαοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνος πὸ ἐκμεταλλεῦται τὴν ἰδιοφυία τής γλώσσας ἐνὸς λαοῦ.

του αυτόγενοῦς πολιτισμοῦ (*).

Αὐτὰ τὰ δύο στοιχεία, δηλ ἡ ἰθαγενεία, τὸ πρωτογενές ἐνός πολιτισμοῦ ὄριμον, πού ἀφ' ἑρῶ τὴν ὕλη, καὶ ἡ χωρὶς χροτικά διάκενα ἀναδρομή σ' ἕνα πλάτος καὶ μήκος παραλληλίας τοῦ παρελθόντος, πού θά συμβάλλει νά εἶναι καὶ κρίσιμη καταβολή, πολλῶν νεώτερων πολιτισμῶν, πού ἀφ' ἑρῶ τὴν τακτική, καὶ τὴ δύναμική, τοῦ δημιουργοῦ, εἶναι ἀναντικατάστατες, ἰσως καὶ μοναδικές προϋποθέσεις κλαστικισμοῦ. Μοναδικές καὶ ἀναντικατάστατες, ἐφ' ἕσον ἕμως ἐπαληθεύουν τὸ παρόν, δηλ. ὑπερητοῦν τὴς σύγχρονες ἐποχιακές ἀξίες.

Δὲν ἔχομε παρὰ νά σκεφτοῦμε, ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἀπ' τοὺς νεώτερου κλαστικισμοῦ εἶναι ἀναντίρρητα, γιατί δὲν ἐτήρησαν τὴ μιὰ ἢ καὶ τὴς δύο ἀπ' αὐτὴς τὴς προϋποθέσεις, συμβατικοὶ κλαστικισμοί. Παράδειγμα ὁ γαλλικός. Ὁ Ρακίνας στράφηκε ἀπὸ τοια, μ' ἕνα διασκελισμὰ κατὰ συνταγήν, πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. "Ἐτι: πρόδιδε τὴν ἑτερογένεια τοῦ πολιτισμοῦ του. Ἥαπρεπε νά ἐκμεταλλευτοῖ τοῦλάχιστον τὴς κοινωνικές ἐθνικές του καταβολές, δηλ. τὴ σκληρὴ ὑποθήκη τοῦ φραγκογαλλικοῦ στοιχείου, πού κατ' ἐλοκλήριαν ἀγνόησε, καίτοι τὴ διατηροῦσε στὴ φιλολογία του ὁ Βιγιὸν καὶ ὁ Ραμπέλαι. "Ἄν εἶχε τὴ δύναμη, μπόρῳσε ν' ἀνατρέξει ἀκόμη, στοὺς Λατίνους προγόνους του, καὶ ἐκεῖθεν στὴν ἀρχαιότητα. Ἐκτός ἀπὸ ἑτερογένεια, ἢ κατ' εὐθείαν ἀναδρομή, του στὴς ἀρχαίες μνήμες, ἐπρόδιδε καὶ παντελὴ ἔλλειψη, δημιουργικές προβληματικές.

"Ἄλλ' ἂν ὁ Ρακίνας φιλολόγησε, εὐχαριστώντας ἀποκλειστικά τὴν ἀλλή, αἴτημα ζωῆς πού εἶχε ἐπαταθῆ καὶ στὴς μεγάλες μάζες. ὑπῆρξε ἡ γόνιμη ἀνακρίσιω, τὴς ἀρχαιότητας στὴν περιπτώση τοῦ ἰταλικοῦ κλαστικισμοῦ. Ἡ ἰταλική, ἀναγέννηση, συνεπῆς πρὸς τὸ αἴτημα τοῦ κειροῦ της, ἀνέδραμε σ' ἕνα πλάτος καὶ μήκος παραλληλίας καὶ πέφτοντας στὴν καλὴ διαχείριση, ἐκρηχτικῶν πνευμάτων, κέρδισε ἑξάρια μεγάλα χρονικά περιθώρια πνευματικής ἐπέδωσης, κέρδισε τὴν τιτλοφορία τὴς καλλιτεχνικῆς μεγαλωσύνης, ἀλλὰ δὲν κέρδισε τὴν τιτλοφορία τοῦ ἀληθινοῦ κλαστικισμοῦ. Γιατί ἀγνόησε

μὲ τὴ σειρά της τὴς πρόσφατες προγονικές μνήμες, πού ἦταν ὁ Ντάντε, πού ἦταν ὁ Βιργίλιος καὶ ἐκεῖθεν ὁ Ὅμηρος. Ἄπ' ἐδῶ κατὰγετα ἰδεολογικά καὶ ἐρμηνεύεται μεθοδολογικά, μ' ἔλα τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματά της, ἢ ποιητικὴ ἀποτυχία τοῦ δικῷ μας Σολωμοῦ (*).

"Ἄλλ' οὐσιαστικώτερος ἐργάστηκε ἡ γερμανικὴ ψυχή, καὶ συγκλονιστικώτερα ἀκόμη ἡ ρωσική. Σκεφτήκαμε ποτὲ λ. χ. τί γόνιμη σπουδὴ καὶ παράδειγμα γιὰ μίμηση εἶναι ἡ ὑψηλὴ ἀποτυχία τοῦ Γκαίτε; Ἄφομοίωσε τὴ λαϊκὴ, δαιμονολογία τὴς φυλῆς του, βαίνοντας πρὸς τὴς ρίζες τοῦ μεσαιωνικοῦ μυστικισμοῦ καὶ ὑπερητιώνας κάτω ἀπ' τὸ πρίσμα ἐνός νεοκλαστικοῦ οὐμανισμοῦ, μὲ τὴ διαλεκτικὴ, ἐπαγωγικότητα τοῦ ἐγγελοινοῦ σχήματος, τὴν ἴδια τὴν ἐποχή του. "Ἄν εἶχε ὁ Γκαίτε τὴν ἐκρηχτικὴ φύση τῶν ἰσοφυῶν τὴς ἰταλικῆς ἀναγέννησης, ἰσως νά ἦταν σήμερα ὁ μοναδικὸς εὐρωπαῖος κλαστικός. "Ἐτοια προορίζονταν γιὰ νά δυναμῶναι τοὺς αἰῶνες" (†) ἢ μοῖρα τοῦ Φέουστ. Γιατί κοντά στ' ἄλλα εἶναι ἡ ἀκριβὴς καρποφορία μιὰς ἐνείκας ποιητικῆς συνείδησης καὶ τὸ ἐνιαῖον εἶναι ὁ ὑψιστος νόμος τὴς μεγαλοφυΐας, καθὼς ἔγραψε στὸν Χάμπολν λίγους μῆνες πρὶν πεθάναι: Ὁ ἴδιος ὁ Γκαίτε.

"Ἄλλὰ πολὺ σπαρχτικώτερα ὁδηγήθηκε στὸ ἀχανές διλλημα ἡ φιλολογία τῶν Ρώσων. Μιὰ ζωικὴ κατάρσιση πρὸς τὴν ἰθαγένεια, πού μὲ διαστάσεις μεταφυσικῆς προσκόμιζε ἕνα σύνθημα μεσιατικοῦ ρόλου στὸ ἔθνος τους, ἤρθε ἐποχὴ πού ἀντιστρατεύθηκε φανατικά πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ ἀμεσου σύνδεσμου μὲ τὴ δύση. Στὸ κήρυγμα εἶχε δώσει τὴ μορφή τὴς ἐπιταγῆς ἢ φυσιογνωμία τοῦ μεγάλου Πέτρου. Ἀκολούθησε ἀμέσως ἀμελιτικός διαχωρισμός: σὲ δυτικόφιλους καὶ σλαυόφιλους. Οἱ βυλίνες καὶ τὰ «λόγια γύρω ἀπ' τὴ μάχη τοῦ Ἰγκώρ» καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ὁ Μπάϊρον καὶ ὁ Σίλλερ. Δὲν εἶναι παραδοξολόγημα ἂν τονιστεῖ, ὅτι τότε κινδύνεσε ἡ ἴδια ἢ αὐτάρκεια τοῦ πνευματικοῦ τους πολιτισμοῦ καὶ ὁ λόγος

σημαίνει πὺς κινδύνευαν οἱ δάσιμες δυνατότητες γιὰ ἐξέχουσες κατακτήσεις τοῦ ἀνθρώπινου λογικοῦ. Καὶ ἦταν στιγμές, πού ἡ τάση πρὸς τὴν αὐτάρκεια, πρὸς τὸ γηγενές, ἐπαίρνε κάτι ἀπ' τὴν τραγικὴ οὐσία μιὰς κορυφαίας φυλετικῆς πείνας. Κι' ἀφ' ἑρῶ τὴ διαμάχη διαδραματίστηκε μέσα σ' ἑτερόδοξες πνευματικῆς συνειδήσεις τὴς ἀξίας ἐνός Μπιελίνσκου, ἐνός Γκόγκολ, ἐνός Τσέχωφ, ἐνός Τουρκένιεφ καὶ ἐνός Νεκράσωφ, ἢ ἀρμονικὴ συζυγία κερδῆθηκε τελικά, καὶ κερδῆθηκε μιὰ γιὰ πάντα, ἀπ' τ' ἀναστήματα τοῦ Τολστόϊ καὶ τοῦ Ντοστογιέφσκου. "Ο,τι συστηματικά ἔρισε ὁ Μπερνιάεφ, ἀνατρέχοντας φιλοσοφικὰ στὴν προγονικὴ μοῖρα, σὺν μεταφυσικὴ μήτρα τοῦ σλαυικοῦ στοιχείου πού κάποτε δανείζεται τὴν ἀγωνία ἐνός ζωικοῦ, σχεδὸν θάνατου ἠρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ, τὸ διαιώνισαν αἰσθητικά ὁ Τολστόϊ καὶ ὁ Ντοστογιέφσκου. Ἐνῶ ἀναδύθηκαν καὶ οἱ δύο τεράστιοι ὄγκοι, μὲς ἀπ' τὰ πανάρχαια ὑποστρώματα τὴς φυλῆς τους, ἐπρόδωξαν καὶ προβάλλουν πάντα σὺν γνήσιοι καὶ φοβερά σύγχρονοι κλασικὸτροποὶ Εὐρωπαῖοι.

III

Στὴν ἑλληνικὴ πνευματικὴ περιουσί, ἂν ἐξαιρέσουμε λίγα μικρὰ μετέωρα, τὸ πρόβλημα πῆρε τὴ δραματικὴ μορφή μιὰς παταγῶδους ἀποτυχίας.

"Ἄπ' ἐδῶ πήγατε καὶ μιὰ σειρά ἀπὸ ἐπακόλουθα, πού ἀκόμη μὲς λυμαίνονται, ὁ παρατισμός κ' ἡ ζενομανία, ὁ τοπικισμός κ' ἡ προγονοπληξία. Ἡ προσδεδωμάστε στὸ περιβάλλον, δηλ. στὴς σύγχρονες πνευματικῆς ἀξίες, πού κατὰ δυστυχίαν φαίνονται ἀναφομοιωτές μὲ τὴν ἐθνικὴ μας φυσιογνωμίαν, ἢ ἀναπαύομαστε στατικοὶ καὶ ἀνάξιοι στὰ πάτρια, δηλ. στὸ παρελθόν. Ἡ συζυγία κατ' ἀνάγκην διαστάθηκε, ἢ καλλίτερα τοὺς τελευταίους αἰῶνες σπάνια κερδῆθηκε. Κι' ἀπόμεινε μονάχα γιὰ τοὺς αἰσθητικούς μας τὸ πρόβλημα, «ζενηλασία καὶ ἑλληνικότητα», «ζωὴ καὶ παράδοσι» (*).

"Ὁ ἑλληνικός ρομαντικός πρῶτος, μ' ἔλη τὴν τοπικιστικὴ μεγαλομανία καὶ τὴ μουσειακὴ του ἐπένδυση, στὸ πρόγραμμά του θυμῆθηκε τὴς προγονικῆς κατασολῆς, τὴς βυζαντινῆς καὶ πρὸ παντὸς τὴς ἀρχαίας. Εἶναι πρὸς τιμὴ του. Ἐὶ σφάλμα εἶναι ὅτι τὴς θυμῆθηκε περ' ἑρῶ σὺν ξένου, ὅπως δηλ. τὰ ἔθνη τὴς Εὐρώπης, καὶ χωρὶς κὰν τὴν οὐσιαστικὴ ἀφομοίωσὴ καὶ ἀποδοτικότητα ἐκείνων. Καὶ σὰ νά μὴν ἔφτανε, ἢ ἐμπνευστὴ ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ φ-

5. Ὁ Καβάφης, λ.χ. ἀπ' τὴν παρακμὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μας στὴν ἑλληνικὴ παρακμὴ καὶ ὁ Κάλδος ἀπὸ τὸ Βίκοσινα στὰ Μηδικά. Ἄλλὰ καὶ ἔξω ἀπ' τὴν τέχνη καθημερινῆς φράσης σὺν αὐτῆς ὁ χρόνος αἰῶνας, ἢ περὶ αὐτὸ ἕνα νέον μεταίωνα, σὺν ἑρῶ ἐξέταση. μαρτυροῦν ὅτι ἡ ἀναδρομὴ πὺς πλάτος καὶ μήκος παραλληλίας τοῦ παρελθόντος, εἶδη συνείδηση καὶ στὴς πλαυότερες μάζες, καρπὸς παιδείας καὶ συναναστοργῆς.

6. Ἐνῶ γράφει ἀπ' τὴ σκοπὴ τὴς σχετικότητας καὶ τοῦ αἰσθητισμοῦ του ὁ σύγχρονος ποιητὴς «μὸ φαίνεται πὺς ἔτσι πού τὴν προσδιορίζω ἢ ἀκομὴ αὐτὴ (τὸ ποιητικὸ αἶσι) στὴν Ἑλλάδα ἐρκεται σὲ χαμηλότερο ἐπίπεδο καὶ ἀπὸ τὸν μέσο ἕρο λ.χ. τῶν ἑπτανήσων σὺν κειροῦ τοῦ Σολωμοῦ κ' ἀπὸ τὸν μέσον ἕρο τὴς σημερινῆς Εὐρώπης, ἰσως ἀπὸ ἑλλησιφῆ φροντίδας, ἰσως ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ ἀναρχία, ἰσως γιατί ἡ ἐξέλιξη τὴς ποιητῆς ἦταν ὑπερβολικὰ γοργή, καὶ δὲν μπόρῳσε νά τὴν παρακολουθῆσει. Ἰ' Σειφῆρ: Ἰρῆμα σὺν Γ. Κατωῖμπαλῆ, περ. Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρησι, τ. 1. [Ἰούλ. - Αὐγ. 1950] σ. 505, 7. Μακλαραμέ.

ναριστού, δηλ. του Βασιλειάδη, των Παράξων, του Παχασού, των Σούτων κι' όλων των σχολαστικών επιγόνων του Δαπόντε και του Γκιότζι. Είναι κι' αυτός ένας λόγος που ή άρτιότερη έκφραση, του ελληνικού ρωμαντισμού πρέπει ν' αναζητηθή, σ' άλλα πεδία. (Ο ιστορικός Παπαρηγόπουλος πρόσφερε μιὰ θρυμαστή για τή σύνθεσή της ρωμαντικής θεωρήσεως της συνεχείας της φυλής.

Τ' βικισμός και κατάφωρη παραχάραξη: του κινήματός της χρειάστηκε άργότερα για νά έγκλωπιωθή τήν ίδια θεωρία της συνεχείας της φυλής ή επόμενη επαναστατική γενιά, θεωρητικά με το Ν. Πολίτη και τόν Γιάννη Ψυχάρη, ποιητικά από τόν Κ. Παλαμά. (Ο τελευταίος υπήρξε δλόκληρος ένα ήφαιστειογενές έδαφος. Αλλά του έλειπε ή ποιητική σοφία, που θα όργάνωνε τούς πολυδαίδαλους μαιάνδρους της σκέψης και τών αίσθημάτων του σε μιάν ενιαία σύνθεση. Στην πραγματικότητα, κείμενα και υποκείμενα, αίσθητά και υπεραίσθητά, ιδέες και πράγματα αλληλογρονθοκοπούνταν μέσα του, σί προγονικές μνήμες τραδηγμένες τήδε κακείσε και συγκολλημένες με τίς πιό αντιφατικές αξίες τών πιό αντιφατικών εποχών, αναδίνοντας έτσι μιάν άδυσώπητη δυσαρμονία, που ποτέ δέν υπάκουσε σε μιάν ανώτερη συνδιαλλαγή, όπως ίσως, για νά τολμήσουμε τήν παράβολή, στον Στραβίνσκυ. "Επειτα κατ' έξοχήν πνευματικός άρχοντοχωριάτης καθώς ήταν, κατ' αντίθεση, προς τήν επιτηδευμένη έστω αξιοπρέπεια τών ρωμαντικών, μάς προσκόμισε πρώτος ένα πλέγμα κατωτερότητας, θυμίζοντάς μας, με τίς στομφώδες εκείνες στρατιές τών στίχων του, που ήταν σαν μεγάφωνα ξένων ποιητικών έγκυκλοπαιδειών, πώς είμαστε μιὰ έπαρχία της Ευρώπης. Ο Κ. Παλαμάς, θα φανεί κάποτε, παρ' όλη τήν πνευματική του πρωτεϊκότητα, πώς υπήρξε δλόκληρος ένας νεώτερος Καισάρης Δαπόντες.

Αλλά ό ψυχαρισμός, σαν επανάσταση που ήταν, μ' όλους τούς πρόθυμους ποιητικούς έντολοδόχους του, φάνηκε πώς άνακάλυπτε τουλάχιστον και έδραίωνε μιὰ κατ' έξοχήν πρωτογενή και χυμώδη αντίληψη του έθνικου μας πολιτισμού. Η αντίληψη αυτή είναι ή «νεοελληνική ελληνικότητα», όπως τήν ονόμασε ό Γ. Σεφέρης.

Ο Γ. Σεφέρης, ποιητής με τόλμη και με περίσκεψη ξεκίνησε από τόν Καρυωτάκη, αυτόν τόν φοβερόν έλάσσονα, και τόν πράγμα σημαίνει σά νά ξεκίνησε από τόν Λαφόργκ και τόν Βαλλερύ. Απ' έδω ή απόσταση που τόν έφερε άργότερα ως τόν Έλιοτ, ήταν

μικρή, γιατί απ' τόν Λαφόργκ και τόν Βαλλερύ είχε ξεκινήσει κι' ό Έλιοτ. (Ο Έλιοτ τού έδωσε τήν πρώτη ευκαιρία για μιὰ προέκταση της στενής μεσοπολεμικής άπφύσεως και φάνηκε τότε καθαρά πώς μπορούσε νά γίνει έκφραστής ενός καθολικώτερου άρχους και ό Σεφέρης. Δέν παρέβλεψε ούτε τίς προγονικές μνήμες, μόνον που ή άναδρομή του έγινε με αυθαίρετα διάκενα, σχεδόν αποκλειστικά στα όμηρικά, στα άρχοντατικά και στην Όρέστεια. Έδειξε έτσι έλλειψη κλασικότροπης προδληγματικής, για τήν όποία αίσθάνεται τήν διάθεση, άφου μάλιστα πριν απ' αυτόν, αν και δυσκίνητα, μ' όλα ταύτα πολύ έντονότερα και λυρικώτερα είχε καταξιώσει τόν δέωιμα τού πανελλαδισμού ό Σικελιανός.

Αλλά ή άρχή του κακού βρίσκεται απ' τή στιγμή που ό Σεφέρης πέταξε, σαν σκηνόαλωδες σύνθημα, τήν έπιστροφή στα γηγενή μας κείμενα, τά δημοτικά τραγούδια, τά έργα τού Κρητικού Θεάτρου, τού Μακρυγιάννη.

(Ολ' ή πλειάδα τών ποιητών της ίδιας ή παραπλήσιας γενιάς μετακινήθηκε τότε, σχεδόν αυτοματικά, σπρωγμένη κι' απ' τήν αγωνιστικότητα τών πρόσφατων καιρών, προς τή νέα συνταγή. (Ο Έλύτης άφησε τόν Έλυάρ και τόν Αραγκόν και μέσω τού Λόρκα πέρασε προς τή νεοελληνική γλωρίδα και τήν νεοελληνική άντραχμία ό Βρεττάκος έγκατάλειψε τή σαρκαστική άγωνία τών καταρχιμένων ποιητών της Γαλλίας και περιχατίστηκε στην καλοκαθία ενός όμμανιστικού παχνισμού. Σωστή επιδημία, απ' τήν όποία δέν γλύτωσε κι' αυτός ό έλευστικά μπρετονικός Έγγονόπουλος. (Ο Μπρετόν, ό Έλυάρ, ό Έλιοτ, ό Μαγιακόφσκυ μεταμφέζονται άνετα, χωρίς θαρια συνείδηση, με τίς έθνικές μας ένδυμασίες. Κι' ακολουθεί μιὰ χαριτωμένη τοιχογραφία, που συνεχίζεται άδέξια κι' απ' τούς νεώτερους. (Ο «Μπολιβάρ» (10), τόν «Εμδωτήριο ήρωϊκό και πένθιμο για τόν χαμένον άνθροπολογαγό της Αλβανίας» (10), τ' άποσπάσματα απ' τή «Ρωμιοσύνη» (11). Η «Πατρίδα μου» (12), ή «ωδή για νά θυμούμαστε τούς ήρωες» (13). Και ήρωες είναι, ποιοί άλλοι, ό Καραϊσκάκης, ό Διάκος, ό Μπότσαρης και με μιάν μαθητική μεταφορά ό Μέγ. Αλέξανδρος κι' ό Αχιλλέας και τελευταία ό χαμένος άνθροπολογαγός της Αλβανίας. Έτσι ένας νέος έπαρχιακός άρχοντοχωριατι-

σμός εισβάλλει στην περιοχή τών πρωχικών μα. γραμμάτων. Ένω είναι ελακρινότεροι και συνεπεί: προς τήν άγωνία τών καιρών, χωρίς καμία διαθεση κλασικισμού και θα μείνουν σαν περιέργες εξαίρέσεις ό Έγγονόπουλος κι' ό Έμπεϊρίκος, γιατί δέν προσπάθησαν νά γεφυρώσουν τ' άγεφύρωτα, νά κατορθώσουν αυτή «τή διαπήδηση τού υπερεκλήσιμου στα δημοτικά μας τραγούδια» για νά μεταχειριστούμε μιὰ λεκτική αλχημεία τού Γ. Μέμελι, (14). Έίχε προηγηθεί φυσικά ό έντελώς έταρογενής Μελαχροινός, που πρώτος προσπάθησε νά προσεγγίσει τόν Βαλλερύ με τή δημοτική μας ποίηση.

(Ο ίδιος ό Σεφέρης, ό υπεύθυνος αίσθητικός της γενιάς του δικαισθάντικα έξυπνος κι' έρμητικός από φύση του, περιορίστηκε αποκλειστικά σε μερικά μυστα και σε λεκτικά δάνεια λχ «δέν ξέροντας» (15), έπειδη άπαντά έτσι σ' ένα μέρος τού έρωτόκριτου Γιάτι, φαντάζομαι, νά κατάλαβε τή έλλειψη περιθωρίων για άχιετάλλευσι ούς τις από παρμόια άδόκιμα ή ξενότροπα κείμενα. Αλλ' όπως ό Έλιοτ δοκιμογραφικά άναμώλεψε όλη τήν παράδοση, έτσι κι' ό Σεφέρης. Με τι διαφορά πώς ό πρώτος έργάστηκε με έρευνητική σοφία, είσχωρώντας σε πλατύτατες προγονικές μάξες με συστηματική έπαγωγικότητα απ' τούς συμβολιστές στους ρωμαντικούς, στους προρωμαντικούς, στους μυστικιστές τέλο με κορυφαία άναδρομή του τόν Δάντ και γενικά στους κλασσικούς ή κλασσικότροπους από τόν Σαίξπηρ ως τ' λατινική φυσιογνωμία τού Βιργιλίου. (Ο Σεφέρης άπεναντίας είναι άσυγχώρητος γιατί, διαθέτοντας άκέραιη κριτική συνείδηση, με τήν άφελή μυθολογία της νεοελληνικής ελληνικότητας μ' όλα ταύτα έφερε στην επιφάνεια τόν δόγμα της νεανικότητας τού έθνους κι είναι: σά νά επιβάλλει μέσα μας τόν άγχορ μιὰς έθνικής μειονεξίας. Αμάρτυσε κι' είναι διπλά υπεύθυνος. Απέναντι τή: αλήθειας κι' απέναντι τών ποιητών που αίσθητικά εκπροσώπησε και θ εκπροσώπησε στο μέλλον. Απέναντι τών ποιητών γιατί τούς μεταώρισε κοταδικάζοντάς τους ή νά καταλήξουν σ μιάν μονότροπα ποιητική ήθογραφία, νά παραγαλίζουν άπεγνωσμένα άλλ Μπρετόν και άλλά Έλυάρ τόν κλίμα τού Μακρυγιάννη. Απέναντι της αλήθειας, όχι γιατί δέν έκτιμούμε μνημεία δροσερά και κάποτε όργίλα, αλλά θινά καυχήματα τού δημοτικού μας πολιτισμού, όπως είναι ό Μακρυγιάννης

9. Έγγονόπουλος.

10. Έλύτης.

11. Ρίτσος.

12. Παπάς.

13. Μέμελι.

14. Βλ. σημ. 17.

15. Κίχλη.

τά δημοτικά τραγούδια, ο Θεόφιλος Χατζημιχαήλ, ο Παναγιώτης Ζωγράφος. Αλλά γιατί πιστεύουμε πώς είναι: κατάφορη άδικία να περιορίζεται ή φιλολογία δεκαπέντε δλόκληρων σπαρακτικών αίωνων σ' αυτά τα ελάχιστα κι' αξιοστά μνημεία ακόμα κι' αν ενισχυθούν απ' τα έργα του Κρητικού Θεάτρου, τα Πτωχο-προδρομικά, τα Διδασκτικά, τις Μυθιστορίες, το έπος του Διγενή. Υπάρχει λοιπόν θαμμένη, μι' άδοκιμη φιλολογία και κάτω απ' αυτή, μι' άληθινη φιλολογία αυτή, μι' άληθινη άμεσα συγγενής και προγονική, που μοναδικά αυτή, άφου την προσδιορίσουμε, έχει το δικαίωμα να κρίνει για την άληθινή φυσιογνωμία του πολιτισμού μας.

Και για άδοξολογία της τύχης μας, στέκουν μερικά έρώσημα, πρόσφατα έγκυρα σπαρμένα στην πνευματική μας γεωγραφία, και μαζί πρώτες άπόπειρες κλασικισμού. Ο Άνδρέας Κάλβος, ο Σολωμός, ο Παπαδιαμάντης και ο Καβάφης. Πρόκειται για δείκτες δηλωτικούς των προγονικών καταβολών και της άληθινής φυσιογνωμίας μας, δηλ. πυξίδες άσφαλους, θά λέγαμε προσανατολισμού.

Ο Άνδρέας Κάλβος άσθμαίνοντας κάτω από μι' συνείδηση κλασικιστική, δάνεια της ευρωπαϊκής του παιδείας, διατήρησε, πρ' όλη την ψυχρή τετραγωνικότητα του διδακτικού ύφους και της στιχυουργικής του, μι' έντονα διχασμένη προσωπικότητα. Γιατί ή ψυχή του κινήθηκε μέσα στην άσφυκτική, άτμόσφαιρα του Όσσιαν, του Γκυγκ, του Νοβάλις. Τα προρωμαντικά αυτά ύποστροφίματα είναι ένας δραματικός κοχλασμός ψυχής, ώριμης, από έια βραθύ σέ πυκνότητα, άγωνίας παρελθόν, από ένα σαρκώδες παρόν κι' από έφιαλτικές κάποτε μελλοντολογικές ένοράσεις. Μιλώντας κατ' έξοχήν για θέματα έθνικά είναι δλόκληρος μι' έγκυρη μαρτυρία για την ώριμότητα της φυλής. Κάτω από τή μονελετική, αίσιοδοξία του καιρού του άνέτρεξε πρώτος σ' ένα πλάτος και μήκος παραλληλίας στην άρχαιότητα, από το Είκοσένα στα Μηδικά. Άμεσα καθοδηγητικές προγονικές φωνές της ύμνητικής στάσης άπέναντι των γεγονότων και των ήθικών συμπερασμάτων υπήρξαν γι' αυτόν ο Ρωμανός και ο Πίνδαρος. Άλλ' όντας κι' άγωνιώδης, άντιφατική φύση στο βάθος του, δολιχοδρόμησε άπεγνωσμένα και κάποτε όργισμένα μέσα στις ύπόγειες φυλετικές μήτρες του βυζαντινού μεσαίωνα και παρ' όλη τή στομφώδη ύμνωδία του μοιάζει συχνά σά μι' πατριαρχική γλαύκα, πού κρώνει

σπαρακτικά «έπί το μέγα έρείπειον» της φυλής.

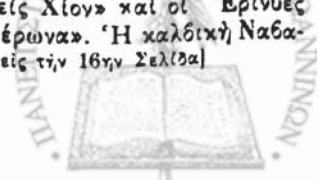
Ο Παπαδιαμάντης διάχυτα κι' έκείνος παγανιστικός, άπέκοψε περισσότερο έκταση από τα πρόσφατα έπιβώματα, υπήρξε λοιπόν ή άνδρομή του, άνδρομή συνέπειας και χωρίς διάκενα, αλλά ύστέρησε σέ βάθος. Η βυζαντινή κληρονομιά, πολυσχιδής κ' έτοιμόρροπη, θά τον άναχνιρίζει, φαντάζομαι, κι' αυτόν σάν έπιβώμα της και θά τον χαιρείται, για να έπικαλεστούμε τους στίχους του, «ώσάν τή σείρα γραία πού έγέννησε θεόπαιδο κι' ευφράνθη στα γεράματά της». Άλλά ή βρασύ του υπήρξε συχνά βραση άγγελικά άγαθή, σχεδόν νηπιακή, και ίσως μι' μονάχα στιγμή στον Παπαδιαμάντη, αυτός έ μαρτυρητικός έλληγισμός, άπόδημος έλέμη, άποδομένος με έφρα ιτικώτερη έπιχειρηματολογία μέσ' από την άτελεύτητη στρατεία των ταπεινών γυναικείων τύπων του, καταχτά την κορυφαία δραματική του κύρωση στην ψυχική περιπέτεια της «Φόνισσας». Το πράγμα σημαίνει πώς ο Παπαδιαμάντης είχε γίνει σχεδόν έτοιμος να έκφράσει με τή μέτρα του περιβάλλοντός του αλλά και με καθολικότερες νύξεις ένα μέρος απ' τα προγονικά κατάλοιπα, έτοιμα σά τελικά δέν πραγματοποιήθηκε στο ύψος των προθέσεων, καιτοι είχε ούσιαστικά έπικουρήσει και το «Έγκλημα και Τιμωρία» του Ντοστογιέφσκου.

Ο Σολωμός άπεναντίας, διατηρώντας και μι' κάποια άνταλογία πρὸς τον Παπαδιαμάντη, είναι σά να αναδύθηκε απ' τα έγκατα του μεσαιωνικού μυστικισμού στην «Ίνναίκα της Ζάκυνθος». Άντίθετα πρὸς τή τακτική του Κάλβου, αυτός έργάστηκε εκ των κάτω, υπήρξε δηλ. άπυγωγικός. Έρευνώντας μέσ' απ' τα παραμύθια, τις ένθυμίες και τα συναξάρια τή λαϊκή δαιμονολογία, βρήκε τή χρυσή τομή, εκ των κάτω ξανατονίζουμε, πού τον πλησίαζε μικρογραφικά σέ κορυφαία άναστήματα της δυτικής ευρωπαϊκής φιλολογίας. Ο κεντρικός ρόλος του διαβόλου με τα πολλά προσωπεία θυμίζει το Φάουστ, ενώ ή άνατριχαστική παρουσία της γυναικίας μās όδηγεί κάπως πρὸς τή Μάκβεθ. Κ' ενώ τὸ κλίμα του ξεκινά απ' τὸ Δάντη, βαδίζει, θά λέγαμε, σέ μι' παραλληλία με τή μακαβρία μαγεία των παραμυθίων του Όφφμαν, ή δέ μαθηματική του προέκταση, αν τήν έπιχειρούσαμε, θά μās έρριχνε κατ' εὐθείαν στην «Μιά Έποχή στην Κόλαση» του Ριμπώ. Κι' όλες αυτές οι μνημες κερδισμένες με μι' πολύμοχθη κατάβαση στα πατρογονικά όρυχία εκβάλλουν άβίαστα σ' έια γεγονός σύγχρονης έπανα-

στατικής ύψης, έπως είναι ή έθνική μας Έξοδος του Μεσολογγίου.

Είναι άπ' τα περίεργα, έτι. όλα τα κείμενα αυτών των δημιουργών, συγκερνώοντας τα πιδ άντιφατικά στοιχεία, στην ούσία, συχνά και στή μορφή, είναι σά να ξεκόβονται από τήν έπιχή τους, δίνοντας τήν έντύπωση φυγής και άναχρονισμού. Φυγή και άναχρονισμός είναι κ' ή άρχαιολατρεία του Κάλβου κι' ο άποκρυφισμός του Σολωμού και ο έλληγιστικός αίσθηματισμός του Καβάφη. Είναι γιατί δέν έγιναν ύμνωδοί τού έπικαιρου, απ' όπου θά άντλούσαν ίσως μι' άγαθή μερίδα μεγαλωσύνης, αλλά καμιά ύπόσχεσις κλασικιστικού πειραματισμού. Άλλά κατόπι τα κείμενά τους άποχτούν μι' καταπληχτική έπικαιρότητα κ' οι άντιδραστικοί για τήν έποχή τους γίνονται κατά κάποιον δψη άγωνιστικοί, κίνητρα άνοδικής πορείας, γιατί επέμειναν, όσοι απ' αυτούς επέμειναν, στην έσωτερική διαμάχη των αξιών. Σ' αυτή τή διαμάχη των αξιών οι παλιές πάντα θά σαπίσουν, για να γίνουν τροφοδοσία των νέων, κι' ο καλλιτέχνης γίνεται άθελά του, στίβος, ένεργητικός ή παθητικός, αυτής της διαμάχης.

Στίβος παθητικός της διαμάχης των αξιών της έποχής του αλλά και όλων των παρεμφερών έποχών υπήρξε ο Κ. Καβάφης. Ο Καβάφης επέτυχε πιδ πολύ απ' τους άλλους στα ποιητικά του έπιχειρήματα, γιατί έμόρφωσε τα νοήματά του κατ' ό ρήμα της παρακμής του καιρού του. Το ύφος και ή μορφή του έχουν κάτι απ' τή στυφή τραγελαφικότητα του παρόντος κοσμοπολιτισμού. Ο λόγος τον όδηγεί σέ άδιέξοδα, γραφειοκρατικός, φθαρμένος, έπιγραμματικός ή κωμικά πομπώδης, με σχολιές έκφράσεις και άτραπούς συντάξεων. Ο λυρισμός του έχει τήν ψυχρή άνταύγεια ενός φωτός, θά λέγαμε, ήλεκτρικού. Είναι ο ίδιος σκηνόθεσια μέσα στην όποια ύψώνει τα θέματά του απ' τήν ιστορία σάν τραγικά, μολοντί εὐθραυστα, σκηνοθετήματα. Καθώς ο Κάλβος δραματίζει: στην «ναδ των πρώτων Χριστιανών» τή μητέρα του κι' ο Σολωμός στο «μέλλοντα γενάμενον παρόν» τήν Έλευθερία δραματίζεται κι' ο Καβάφης στον Καιοσαρίωνα. Άκριβής καρπός ιστορικής άγωνίας ή συμβολική παρουσία του Καιοσαρίωνος. Κ' οι έπαφές τους συνεχίζονται. Δέν έπιμένουμε στην ήθική των «Θερμοπυλών» ή τού «Ναί και Όχι» πού άναλογεί κάπως στην ήθική των σολωμικών «Πολιορκημένων», άλλ' ήδη υπάρχουν πολλές κοινές νύξεις με ταξύ Κάλβου και Καβάφη. Οι Έρινύες στην «ώδη εις Χίον» και οι Έρινύες πάλι στο «Νέριωνα». Η καλδική Ναβα-
[Συνέχεια εις τήν 16ην Σελίδα]

ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Του VICTOR HUGO

Ὁ ἥλιος μὲς στὰ σύννεφα, ἀπόψ' ἔχει κοιρνιασθεῖ
κι' αὔριο, θάρθουν θύελλες, νύχτες καὶ δειλινά,
μελλάριο ἢ χαρηνγὴ σ' ἀτμοὺς θὰ γλυκισκάσει,
νύχτες καὶ πάλι θάρθουνε κι' ἔχρονος θὰ κυλά.

Ἐπάνω ἀπὸ θάλασσες καὶ σὲ βουνῶν κορφές
ἡμέρες πολλὲς θὲ νὰ διαθοῦν, ποῦ τόσο λαχταροῦμε
πάνω σὲ θάση, ἔπου κυλοῦν ἀτῆμια οἱ πηγές
σὰν ψέθυροι θὲ νὰ διαθοῦν νεκρῶν ἔπ' ἀγαποῦμε.

Καὶ τὰ πανύψηλα βουνά, νερά κι' οἱ πρασινάδες
αὐλακωμένα ἂν βρίσκονται, ποτὲ δὲ θὰ γεράσουν
θὰ ξανανοῦνουν χαρωπὰ μὲ μύριες ὀμορφάδες
καὶ τῶν βουνῶν τὰ κρύσταλλα στῆ θάλασσα θὰ φθάσουν.

Μὰ γιὸ ποῦ σκύβω ἡλιμερίς γιὰ πάντα τὸ κεφάλι
μὲ κάποιον ρίγος περπατῶ στοῦ ἥλιου τὸν ἀνθός
καὶ γρήγορα θὲ νὰ χαθῶ μὲς σὲ γιορτῆς ἀγκάλη
χωρὶς νὰ χάση, τίποτε, ὁ κόσμος ἀγαθός....

Ἀπόδοση ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Α. ΖΟΛΔΕΡ

ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΡΘΩ;

Κοντὰ σου νάρθω θάθελες; Γιὰ πές μου, ποῦ καὶ πότε
καὶ πῶς νὰ ρθῶ; σὰν ἄγγελος, Ναϊάδα ἢ Βακχίδα;
Νάρθω σὰν χτές, σὰν σήμερα, ἢ πάλι; σὰν καὶ τότε
νοσταλγικὴ σὰν χίμαιρα, γλυκειά σὰν τὴν ἐλπίδα;

Σὰν ἀγερόκοσμου πνοή, σὰν στόχαστρος γαλίνης;
σὰν ξαστεριά, σὰν σίφουνας, σὰν δειλ' ἀχνό, κροκάτο
σὰν σάρκας ἀναπτέριασμα, σὲ πόθου μέσα δίνη,
ἢ συνοδεῖά μὲ τ' ὄνειρο, τῆς νειότης, τὸ φευγάτο;

Νάρθω σὰν γέλοιο αὐγινό, ἢ σὰν στερνό' να δάκρυ
ποῦ ἀπ' τοὺς κανθοὺς τῶν ὀφθαλμῶν κυλά καὶ τρεμοσβύνει
κι' εἶναι τὸ «Χαῖρε» τῆς ζωῆς, στῆς σκοτεινιάς τὰ μάκρη,
π' ἀνοίγει ὁ Ἄδης, ἀφεγγα, στῆ παγερή του κλίνη;

Μὲ τῶν δεινῶν τ' ἀνάσασμα, μὲ ἠρὸ γλυκὸ τῆς φτέρης
σὰν θείας ἀποκάλυψης τ' ἀγέρνιο τὸ ντύμα;
ὦ, πές μου, ἴσως γνῶρισεσ κι' ἴσως ἀκόμα ξαίρεις,
πότε καὶ πῶς πρέπει νὰ ρθῶ, ναῦρω σὲ Σένα μνήμα...

ΑΝΘΟΥΣΑ Α. ΖΟΛΔΕΡ

Η ΚΑΡΔΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑΛΜΑΡ

Ξάστερη ή νύχτα· κρύος ό αγέρας· κόκκινο τó χιόνι·
Πήχτρα οί γενναίοι, όπου άθαφτοι σκεπάζουνε τή γή,
Άγγρισι και άσάλευτοι. Τό χέρι, τó σπαθί χουφτώνει.
Ή μαύρη έρεδη των κορακιών, κρούζοντας, δέν άργεί.

Τό κρύο φεγγάρι τó άτονό του φώς μακριά σκορπάει.
Μέσ' στών νεκρών σπικώνεται ό Γιαλμαρ τó σωρό·
Μέ τά δυό χέρια στή σπαθί τó κολοβό άκουμπάει·
Τό αίμα, πορφύρα τών μαχών, τού λούζει τó πλευρό.

«Ώέ! Βαστάει κανένας τους όλιγη άνάσα άκόμα,
Μέσα·στά τόσα πρόσχαρα και δυνατά παιδιά,
Πούχαν τó γέλιο τήν αύγή, τραγούδια είχαν στή στόμα,
Σάν τά κοτούφια άνάμεσα στα λόγγια τά θαθείά.

Βουβόι όλοι· ή κάσκα μου έρεψε· θούλιαξε ή άρματωσιά μου·
Τής τίναξαν τά δέματα οί θροντιές τού τσεκουριού·
Τά μάτια μου αίμα· μιá άσπιστη βουή δέρνει π' αύτιά μου,
Όμοια με τó ούρλιασμα τών λύκων και τού ώκεανού.

Καλό κοράκι. Έλα κοντά μου, έσ' πού τρώς ανθρώπους·
Ή μύτη σου τά στήθια μου άς ξεσκίση, ή δυνατή·
Άπειράχτους θένα μάς έρής ξανά σ' αύτούς τούς τόπους
Πάρ' τήν καρδιά μου στήν κοπέλλα τού Ύλμερ άχνιστή

Είς τήν Ουψάλα όπου οί Γιαρλοί πίνουν τήν καλή μύρα,
Και τραγουδούν και ρυθμικά θροντούν χρυσά καδιά,
Πέταξε, έσύ, πού τίς έρμιές τού λόγγου φέρνεις γύρα,
Ψάξε γι' αύτήν· πού μούταξαν, και δός της τήν καρδιά.

Ψηλά στήν πύργω, εκεί όπου στήνει ή κράξια τó λημέρι,
Λευκή θά στέκη, με μακριά, κατάμαυρα μαλλιά.
Λαμπρό τó μάτι της, σαν όμορφης νυχτιάς τó άστέρι·
Κρίκοι από άσσημι άμέλευτο της κρέμονται σ' αύτιά

Πές της για τήν άγάπη μου, κράχτη πικρέ, και άκέρηα
Δός της έτούτη τήν καρδιά· θά τήνε νοιώση αύτή,
Όχι· χλωμή, μήτε άναντρη· μά κόκκινη και πλέρια
Και ή κόρη τού Ύλμερ, κόρακα, θά σέ καλοδαχτεί.

Έγώ πεθαίνω. Ρέει ή ζωή μου απ' τών πληγών τόν δρόμο.
Ή ώρα μου ήλθε· λυκουριά, πές τó αίμα μου ζεστό.
Νίδς και γερός και πρόσχαρος· χωρίς λεκέ ούτε νόμο,
Στ'όν ήλιο πάω, με τούς θεούς μαζί νά θροναστώ·».

Μεταφραστής: Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Το βασικώτερο, αναμφισβήτητο, ζήτημα που απασχολεί, ή πρέπει να απασχολεί τον προσεκτικό μελετητή των προβλημάτων του πνευματικού τομέα της περιοχής μας, είναι η δημιουργία Βιβλιοθήκης στην πόλι μας.

Όχι, βέβαια, γιατί αυτό επιβάλλουν οι παλιές περγαμνές κι' η φήμη της πόλης μας ως «πρώτης στ' άρματα, στα γρόσια και στα γράμματα», ούτε για να δικαιωθεί η περασμένη πνευματική προκοπή. Γιατί η Βιβλιοθήκη που θα περιέχει τ' άπαραίτητα βοηθήματα και ιέσα για την μελέτη και την εργασία του επιστήμονα και του λογίου, οφ φιλοπρόδοου έρευνητή και του ιανοουμένου, του ζητητικού ανανώστη και του μαθητή, έχει άμεση χρησιμότητα και Ικανοποιεί επιπλέον ανάγκη και ζήτηση των υνθηκών της ζωής μας.

Γι' αυτό δικαιολογημένα το ζήτημα της Βιβλιοθήκης άπασχόλησε τώρα κατ' επανάληψιν τις στήεις των έφημεριδων και των περιδικών της πόλης μας. Διευτυπώθην πολλές γνώμες σχετικά με την ουσιαστική Βιβλιοθήκη, ρίχτηκαν άρτεές γνώμες σχετικά με την ίδρυση Βιβλιοθήκης, ρίχτηκαν άρκετές οτάσεις που προς στιγμήν γέμιν ένθουσιασμό και προσδοκίες ους μας. Κι' ύστερα τίποτε πιά. σπή και άδράνεια, άπ' εκεί που περίμενε κανείς κάποιες ένέργεις.

Άς συγχωρηθεί, όμως, η επάιος στο θέμα αυτό, που διατητή την επικαιρότητά του, τουλάχιστον μέχρις ότου δοθεί κάποια λύση. Το ζήτημα όπως παρουσιάζεσήμερα, δεν είναι τόσο πολύκο και πολυδάπανο, όπως θέαν να το παραστήσουν. Καμάνάγκη δεν επιβάλλει την ίδρυιέων βιβλιοθηκών, όταν με το 1161|1938 (Φ.Ε.Κ. τεύχος Α'. μ. 125) που, όσο ξέρουμε, δεν ιρηγήθηκε, έχει γίνει το πρώτο κι' είχε συσταθεί και λειτουργι μάλιστα για λίγο καιρό η Ζωια Βιβλιοθήκη. Ο συστατικός της βιβλιοθήκης νόμος προει με κάθε λεπτομέρεια τον ο που θα διοικείται, τους πό-

ρους της, το προσωπικό της κ.λ.π. Κι' ο σκοπός της Ζωσιμαίας Βιβιοθήκης, που κατά τον νόμο είναι: «καθόλου μορφωτικός, έξυπηρετούσα δέ η βιβλιοθήκη ειδικώτερον και τός τοπικές ανάγκες περιλαμβανι βιβλία και περιοδικά δημοσιεύματα έγκυκλοπαιδικών γνώσεων, τα κυρώτερα έργα αρχαίας, βυζαντινής, μεσαιωνικής και νέας ελληνικής λογοτεχνίας, έκλογήν έργων των ξένων λογοτεχνιών εις τα πρωτότυπα ή εις δοκίμους μεταφράσεις, έργα αναφερόμενα εις την Έθνικην ή μών Ιστορίαν και ειδικώτερον εις την τοπικην Ιστορίαν, την γεωγραφίαν, την λαογραφίαν και εις τα ύπό τών κατοίκων άσκούμενα επαγγέλματα» καλύπτει κατά την γνώμην μας τις στοιχειωδέστερες ανάγκες και πραγματώνει τον πρώτο στικμό της Βιβλιοθήκης ως μορφωτικού Ίδρύματος. Δεν άπομένει, λοιπόν, παρά η έξεύρεση της σχετικής αίθουσής που θα στεγασθεί η Βιβλιοθήκη, άφου το κτιριακό συγκρότημα της Ζωσιμαίας Άκαδημίας έξακολουθει να μένει ακόμα υπό έπίταξιν για τις ανάγκες του Στρατιωτικού Νοσοκομείου. Γι' αυτό ο Δήμος, αν πραγματικά ένδιαφέρεται για την πραγμάτωση έστω και έλαχίστων έξ δσων πραγματικά η σημερινή διοίκησή του έχει έξαγγίλει, χωρίς να χρειάζεται ν' αναλάβει πολλές και δυσβάστακτες για τα σημερινά οικονομικά του, δαπάνες, πρέπει χωρίς άργοπορία να προσφέρει το σχετικό κτίριο. Σ' αυτό το σημείο σωστές άπόψεις διευτυπώθηκαν στο γνωστό υπόμνημα των κ. κ. Βρανούση, Σαλαμάγκα, Δάκαρα.

Έτσι, άφου έξευρεθεί και προσφερθεί η αίθουσα το λόγον έχει πλέον ο Πρόεδρος της Έκπαιδευτικής Έπιτροπής Ζωσιμάδων και το Ύπουργείο της Παιδείας. Ο πρώτος για την χορήγηση της σχετικής δαπάνης για την συντήρηση της Βιβλιοθήκης, που, κατά τον νόμο βαρύνει, καθώς και η μισθοδοσία του προσωπικού, την Έκπαιδευτική Έπιτροπή Ζωσιμάδων. Και το Ύπουργείο για την όλην έποπτεία σχετικά με την συντομώτερη έναρξη της

λειτουργίας της. Αν μάλιστα δεν μάς γελά η μνήμη η Γενική Διοίκηση Ηπείρου είχε προβεί πρό καιροϋ σε σχετικές ένέργειες για τον διορισμό του 7μελους Έφορευτικού Συμβουλίου της Βιβλιοθήκης. Γιατί σταμάτησαν οι ένέργειες αυτές; Νομίζουμε πως τα πρόσωπα που προβλέπει ο νόμος (άρθρ. 3 παράγ. 1) για την συγκρότηση του Έφορευτικού Συμβουλίου της Βιβλιοθήκης, πρέπει, έστω και από προσωπική τους πρωτοβουλία, να συντονίσουν τις ένέργειές τους για την ταχύτερη ανασύσταση και επαναλειτουργία της Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης.

Αυτό είναι ο σωστός, κατά την γνώμην μας δρόμος. Όσα διευτυπώθηκαν για Δημοτική Βιβλιοθήκη, για Βιβλιοθήκη της Ζωσιμαίας Σχολής, για Πνευματική Έστία κ.λ.π. είναι βέβαια καλά κι' όμορφα ως σχέδια και μελλοντικές πραγματοποιήσεις. Η άδήριτη ανάγκη των πραγμάτων ωστόσο, επιβάλλει ν' άντιμετωπισθεί το ζήτημα της Βιβλιοθήκης μέσα στις σημερινές δυνατότητες του τόπου μας. Φτάνει πιά η άδιαφορία για ένα ζωτικό και κεφαλαϊώδες ζήτημα που η λύση του άποτελει, χωρίς ύπερβολές τη Λυδία λίθο για το τι άξιζουμε σήμερα.

ΔΑΚΗΣ ΜΙΛΑΤΣΟΣ

Τι είναι η ζωή; Είναι μια φτωχή γυναίκα, όχι πολύ όμορφη, συχνά άρρωστη, με την όποια ένυθηκάμε χωρίς να το θέλουμε. Άς μην προσπαθήσουμε να τη φρειασιδίσουμε: Πρέπει να έχουμε το θάρρος να την όπρμεινουμε.
Αντρέ Μωρουά

Εάν μπορούσαν ν' άπαντήσουν στο έρώτημα, γιατί να γράφουμε, θα μπορούσαν ν' άπαντήσουν και να έξηγήσουν γιατί ζούμε. Το να γράφεις είναι μια βιολογική λειτουργία που συμμετέχουν όλα τα ένστικτώδη στοιχεία της ύπαρξέως.

Μεγάλος συγγραφέας είναι εκείνος που ξέρει να μάς μαγεύει, διηγώντας μας πράματα που έξεραμε.

Ζάν Ροστάν

Είναι εύκολώτερο να άπατήσεις ένα λαό, παρά ένα μόνο άνθρωπο και, από τα ψέμματα, είναι τα πειδ χοντρά, τα πειδ άπίστευτα που γίνονται καλλίτερα πιστευτά. Γιατί η φαντασία του λαού δεν άνέχεται τη μετριότητα και σε κάθε περίπτωση, είναι το πολύ μεγάλο που την άιχμαλωτίζει.

Άλέξ. Βινέ

ΠΩΣ ΒΛΕΠΩ ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

DOROTHEA PAPPACRISTUS

«Τὸ κείμενο πού ακολουθεῖ γράφτηκε ἐϊδικὰ γιὰ τὶς «Ὑπειρωτικὲς Σελίδες» ἀπὸ ἕνα κορίτσι, μάλιστα 19 χρονῶν, πού κατέχεται ἀπὸ τὴν Ὑπειρω καὶ ζεῖ στὴν Ἀμερικὴ. Σπουδάζει μὲ ἐπιτυχία, γενικὴ ἱστορία τῆς τέχνης, ἰδιαίτερα τοῦ δράματος στὸ ἀνώτερο κολλέγιο τῆς Βιρτζινίας καὶ δέχτηκε μὲ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμό νὰ γίνεῖ τακτικὸς συνεργάτης τοῦ Περιόδικου μας πού θὰ τὸ ἐνημερώνει: ὑπεύθυνα καὶ συστηματικὰ πάνω στὰ ζήτηματα, γεγονότα καὶ φαινόμενα τῆς ξένης πνευματικῆς ζωῆς. Οἱ «Ὑπειρωτικὲς Σελίδες», αἰσθάνονται ἐξαιρετικὴ χαρὰ διότι τὴν φιλοξενοῦν καὶ τὴν πρωτοεμφανίζου στὸ κοινὸ μας.»

Οἱ φίλοι τοῦ θεάτρου σ' ὅλο τὸν κόσμο ὑποβάλλουν πολλὰς ἐρωτήσεις σχετικὰ μὲ τὴν κατάστασι τοῦ Ἀμερικανικοῦ θεάτρου.

Οἱ ξένοι καλλιτέχνες τοῦ θεάτρου ἐνδιαφέρονται ἰδιαίτερα γιὰ τὶς τάσεις τῆς Ἀμερικανικῆς αἰσθητικῆς, πρὸ πάντων στὸ δράμα, γιὰ τὴν ἰσορροπία τοῦ δίκου του; καλλιτέχνες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐρχονται στὴν Ἀμερικὴ γιὰ ἀνώτερες σπουδές, πείρα, γιὰ καινούριες εὐκαιρίες, κί' ἐτσι χρειάζεται νὰ ξέρουν τί ζητοῦν οἱ Ἀμερικανοὶ νὰ ἴδου πάνω πρὸς τὴν σκηνή.

Ἄν κοιτάξετε τὴ θεατρικὴ στήλη ὅποισδήποτε Ἀμερικανικῆς ἐφημερίδας, θὰ ἴδητε νὰ δημοσιεύεται ἕνας μακρὸς κατάλογος ἀπὸ μουσικῆς κωμωδίας. Ἡθέλα ν' ἀναφέρω εἰδὼ μερικῆς ἀπὸ τὶς πρὸ ἐπιτυχημένους μουσικῆς κωμωδίας τοῦ Μπρόντγουάϊ, ὅπως ὁ Νότιος Ἔρρι νικὸς, Ἄνθρον ποίκαλ κοὺκλες, Ὀφίλιος Τζού, Ἐνα δέντρο μεγὰ λὼν εἰς τὸ Μπρόκλυν, Δυὸ σέμια Ἄψίδα καὶ τὶς πρὸς νεώτερες Οἱ κήρυκοι προτιμῶν τὶς ξανθὲς, καὶ Ποὺ εἶναι ὁ Τσάρλυ. Ἄπλεις κωμωδίες πού ἀνεβάζουν τὴν τῶρα εἶναι: Τὸ τοῖχος ὁλλῆμα, Ἡ πιστή σύζυγος καὶ ὁ Τζιτζί. Δραματικὰ θεατρικὰ ἔργα παίζονται ὁ Κάισαρ κί' Ἡ Κλεοπάτρα, ὁ Ἄντωνιος κί' Ἡ Κλεοπάτρα, κί' Ἄννα Κρίστια καὶ τελευταίον Ἡ ἄστνομι κί' Ἡ πρόσθη, καὶ τὸ Λεωφορεῖο ὁ πόθος.

Εἶνε φανερὸ πὸς ἀνεβάζουν πολλὰς μουσικῆς κωμωδίας στὸ Μπρόντγουάϊ καὶ λιγότερα σοβαρὰ δράματα. Γιατί;

Ἡ ἐξήγησι ἴσως βρίσκεται: στὴν πολεμικὴ ἀπειλή καὶ τὴν οικονομικὴ ἀστάθεια. Ὁ κόσμος πηγαίνει στὸ θέατρο καὶ ζητάει: νὰ βρεῖ σ' αὐτὸ τὴν κυριώτερη πηγὴ διασκεδάσεως καὶ οἱ περισσότεροὶ θεαταὶ θέλου νὰ ἴδου κατὰ ἔλαφρόν καὶ διασκεδαστικόν, πού θ' ἀποτραβήξει τὶς σκέψεις τοὺς ἀπὸ τὸν καθημερινὸ μόχθο καὶ τὰ χαοτικὰ παγκόσμια ζητήματα. Ὡστόσο, πρέπει κάπως νὰ κατηγορήσουμε τοὺς διευθυντῆς καὶ τοὺς παραγωγούς ἐπειδὴ τὸ δράμα χάνει. Οἱ παραγωγοὶ καταλαβαίνουν πὸς ἢ μουσικῆς τραβᾶ τὸν κόσμο τῶν θεωρείων, γι' αὐτὸ παράγουν διαρκῶς μουσικῆς κωμωδίες, πού μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἔργα πού δύνουν χρήματα. Εἶνε ἀλήθεια πὸς μερικῆς ἦταν καλὲς ὅπως ἢ Ὁ κλαχόμα, ὁ Γλέντοκ ὁπος καὶ ὁ Νότιος Ἔρρι νικὸς, αὐτὰ ὅμως εἶνε ἐλάχιστα. Ὅσο πρὸς γρήγορα οἱ διευθυνταὶ καὶ οἱ παραγωγοὶ θὰ πύσσουν νὰ βλέπουν τὴ σκηνή, ὡς ἐπιχειρησι καὶ τόπο ὅπου μποροῦν νὰ κάνουν λεφτά, τόσο καλύτερα θὰ εἶναι γιὰ τὸ θέατρο.

Ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὸν ὅποιο πρέπει νὰ φυλάγεται: τὸ θέατρο, εἶνε ὁ φόβος μὴ τυχὸν περιορισθῆ ἢ γίνε: πολὺ μόνόπλευρο. Πρωσποικὰ δὲν εἶμαι ἐναντίον τῆς ὁπερέτας ἢ τῆς κωμωδίας. Νομίζω πὸς γιὰ τὸ δράμα χρειάζεται μεγαλύτερο ταλέντο, ἀλλὰ καὶ πὸς πρέπει: νὰ ὑπάρχει ποιικιλία στὴ σκηνή, ἂν τὴν ἢθοποιῶν τὴ λοχρῆσσουμε σὰ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσι.

Τὰ δύο μισοὺ τελευταία χρόνια τὸ Ἀμερικανικὸ θέατρο βρίσκεται: σὲ πολὺ ἀσταθὴν οικονομικὴ θέσιν. Τὰ θεατρὰ τοῦ Μπρόντγουάϊ, δὲν ἔχουν «ξεπούλημα» εἰς τιτρίων, ὅπως τὸ ἢξεραν κάποτε. Ἀκόμα κί' οἱ θερινόθεατροι (θίασοι πού ἀνεβάζουν ἔργα σὲ μικρὰς πόλεις πού εἶναι κέντρα παραθερισμοῦ τὸ κλοκαίρι) δὲν εἶχαν κέρδη. Πολλὲ: ἐταιρείες δὲν ἐγάζουν τὰ ἔξοδα τοὺς νὰ πληρώσουν τοὺς ἢθοποιούς.

Γιατί ὁ κόσμος δὲν πηγαίνει στὸ θέατρο ὅπως εἶδω καὶ λίγα χρόνια;

Ὁ κινηματογράφος, αὐτὴ εἶνε ἢ ἀπάντησι. Εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῶν φτηνότερων εἰς τιτρίων τοῦ κινηματογράφου καὶ πολλοὶ τὸν προτιμοῦν ἀπὸ τὸ θέατρο.

Ἡ μεγαλύτερη ἀπειλή ὅμως εἶνε ἢ τηλεόρασι. Ἡ τηλεόρασι εἶναι τῶρα σὲ κάθε σπιτί σχεδόν. Γρήγορα πάει

νὰ φτάσει στὴν κορυφὴ τῆς. Ἄν θέλει κανεὶς νὰ ἴδῃ ἕνα κινηματογραφικὸ ἔργο, ἢ ἕνα δράμα, ἢ μιά κωμωδία μπορεὶ νὰ τὰ ἴδῃ γυρίζοντας ἕνα κουμπί. Οἱ παραστάσεις τῆς τηλεόρασεως ἐφτασιαν στὸν τελείωτο βαθμό καὶ γι' αὐτὸ οἱ περισσότεροὶ μένου στὰ σπιτία τους, τὶς βλέπουν καὶ δὲν ξοδεοῦν καὶ χρήματα. Σκέπτονται πὸς μποροῦν νὰ ἴδου τὰ ἴδια ἔργα στὴν τηλεόρασι, πού θὰ ἴδου στὸν κινηματογράφον ἢ στὸ θέατρο. Αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια ὡς ἕνα σημεῖο, ἀλλὰ ὁ πραγματικὸς θεατράφιλος ἀναγνωρίζει: οἱ οἱ Ἀμερικανοὶ θεατρικοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Τέννεση Οὐίλιαμς, ὁ Εὐγένιος Ὁ Νήλ, ὁ Ἄρθουρ Μίλλερ καὶ ὁ Μάξγουελλ Ἄντερσον γράφουν ἔργα πού δὲν ἀφήνουν τὸ θέατρο νὰ πεθάνει. Τέτοια μεγάλα ἔργα ὡς τοῦ Τέννεση Οὐίλιαμς Ὁ γυάλινο θηριοτροφείο, ἕνα ἔργο γιὰ μιά μετῆρα ἀπὸ τὸ Νότο, τὴν Ἀμάντα, πού νομίζει πὸς εἶν' ἀκόμα ὁμορφὸν νεὸ κορίτσι πού τ' ἀγαποῦν καὶ προσπαθεῖ νὰ κάνει τὸ νεοπαλὸ ἀνάπηρο κορίτσι τῆς ὡς τὸν ἐαυτὸ τῆς ἀκριβῶς. Τελικὰ ἢ Ἀμάντα καταλαβῆνει τὴν θέσιν τῆς στὸν κόσμο καὶ ἢ κόρη τῆς βρίσκει ἢσυχία.

Τὸ Λεωφορεῖο ὁ πόθος εἶνε ἕνα ἄλλο μεγάλο ἔργο τοῦ Τέννεση Οὐίλιαμς. Εἶνε ἕνα τραγικὸ ἔργο πού σοῦ σπάει τὴν καρδιά, γιὰ μιά καλλιγῆτρια ἀπὸ τὸ Νότο, πού δὲ θέλει νὰ παραδεχθεῖ ὅτι πέρασαν τὰ χρόνια τῆς. Ἀποζητάει: κολακείες κί' ἀγάπη, ἀλλὰ δὲν τὰ βρίσκει, καταντάει νὰ γίνε: μιά κοινὴ γυναίκα καὶ στὸ τέλος τρελαίνεται. Εἶνε μεγάλη ἐπιτυχία στὸν κινηματογράφον καὶ στὸ θέατρο.

Ὁ Εὐγένιος Ὁ Νήλ μᾶς ἔδωκε τὸ δυναμικὸ ἔργο τοῦ Παράξενο Ἰντερμέτιξ γιὰ τὰ προβλήματα ἕνος νέου ζευγαριοῦ πού κλείνει μὲσζ του κληρονομικὴν τρέλα καὶ τὴν Ἄννα Κρίστι, τὴν ἱστορία τῆς κόρης τοῦ μουσιέρου πού κωβαλαίνει κάρθουον. Ἡ Ἄννα γίνεται κοινὴ γυναίκα. Ἄγαπᾶει ἕναν ἄντρα πού τὴ βοηθεῖ νὰ γυρίσει πάλι: στὴν τίμια καὶ γεμάτη ὕγεια ζωή. Τοῦ ἴδιου Ὁ Μαλλιαρός πιθηκὸς εἶνε ἢ ἱστορία ἕνος ἀπότημου, δάρβαρου καὶ ἀγράμματος θεμαστῆ σ' ἕνα καρδί, πού μιά μερὰ τὸν εἶρζει ἕνας πλοῦσιος καὶ κομψὸς ταξιδιωτῆς. Καταλαβαίνει γρήγορα πὸς στὴ ζωὴ καὶ στὸν κόσμο ὑπάρχει κατῆ

περισσότερο από το καράβι και το μηχανοστάσιο, βγαίνει στη στεριά και βρίσκει τη θέση του στον κόσμο.

Ύστερα δε προσέξουμε το Μάξγουελ Άντερσον Η β α σ ί λ ι α τ ή ς Σ κ ω τ ί α ς. Το έργο βασίζεται στη διαμάχη της βασίλισσας Μαρίας Στιούαρτ και της Έλισάβετ της Αγγλίας. Την Ιωάννα της Λωρραίνης (Ζάν ντ' Άρχ) τη γενναία Γαλλίδα κόρη, που είχε τεράστια επιτυχία στο Μπρόντγουαϊ με πρωταγωνίστρια την Ίνγκριντ Μπέργκμαν. Και το τελευταίο του Ξ ο π ό λ υ τ ο ς σ τ ή ν Ά θ η ν α, ένα χαρούμενο έργο για το Σωκράτη στην Αρχαία Ελλάδα, που σατυρίζει τη στενοκεφαλιά των ανθρώπων.

Τελευταίον, όχι όμως επειδή είνε μικρός, θάθελα ν' αναφέρω τόν Άρθουρ Μίλλερ. «Ο λ ο σ ι γ ι τ α ν π α ι δ ι ά μ ο υ ε ί ν ε ε ν α ά π ό τ ά ε ξ χ ι ρ ε τ ι κ ά τ ο έ ρ γ ο. Είνε ή ιστορία ενός άμερικανού οικογενειάρχη που παρέδωκε άχρηστα πυρομαχικά στην Αμερικανική Κυβέρνηση για νά σπασούν στους Αμερικανούς στρατιώτες. Γι' αυτό το λόγο οι στρατιώτες όλοι σκοτώθηκαν και μαζί μ' αυτούς κι' ο γιός του. Στο τέλος αυτοκτονεί, όταν ο άλλος γιός του τόν βραβανίζει θυμίζοντάς του τó τρομερό έγκλημα που έκανε. Άλλά τó πιό εξαιρετικό έργο του Άρθουρ Μίλλερ είνε ο Η ά ν α τ ο ς έ ν ό ς έ μ π ό ρ ο υ. Στο έργο του αυτό ο Μίλλερ ζωγραφίζει τη ζωή του τυπικού άμερικανού. Είνε ένα θλιβερό, τραγικό έργο για έναν άνθρωπο τόν Γουίλλι Σώσμαν, που νομίζει ότι μπορεί νά καλοπεράσει στον κόσμο δίχως νάχει κανένα άλλο εφόδιο, παρά ένα χαμόγελο κι' ένα ανοιχτόκαρδο χαιρέτημα. Διαφθείρει τις ψυχές τών παιδιών του με τó νά σκέφτεται ότι δέν πρέπει νά σπουδάσουν ή νά μάθουν τίποτε, γιατί τούς λείει, πώς τó μόνο που πρέπει νά μάθουν είνε νά χαιρετούν ανοιχτόκαρδα τόν καθένα. Ο Γουίλλι φανερώνεται στο τέλος ένας επιπόλαιος άνθρωπος που οδηγείται στην αυτοκτονία. Αυτό τó έργο άπότυχε όλοκληρωτικά στο Λονδίνο και τó κατέβασαν ύστερα από λίγες εβδομάδες. Οί Αγγλοι νόμισαν ότι ήταν ένα ήλίθιο έργο και πραγματικά πρέπει νά φαίνεται πώς είνε τέτοιο, γιατί θεωρείται σαν έργο που δείχνει ένα συνηθισμένο τύπο Αμερικανού.

Τέτοια έργα, σαν αυτά που σύντομα ανέφερα, είνε έργα που ό κινηματογράφος και ή τηλεόραση δέν έχουν τήν ελπίδα πώς θά μπορέσουν ποτέ ν' άποδώσουν. Στη σκηνή, και μόνο στη σκηνή αυτά τά έργα μονάχα μπορούν

ΣΥΜΒΟΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ

(Συνέχεια έκ της 11ης Σελίδος)

θαία που αντίστοιχει στη καρβενική μεγάλη Εβραϊσα. Ο γυμνασμένος νους άκόμα βρίσκει τά λεκτικά και νοηματικά ίσοδύαμα και όταν ό προρωμαντικός επιτάσσει «θέλει άρετήν και τόλμην ή Έλευθερία» κι' ό Έλληνοιστικός άποφαίνεται «υπεροφίαν και μέτην θά είχεν ό Άκρείτος» ή μεταλλάσσεται ή καθδική «φανταστική οίκουμένη» εις «των ίδεων τήν πόλιν» από τόν Καβάφη. Άλλά ό Κ. Καβάφης, για νά όλοκληρώσουμε τούς δείκτες προσανατολισμού, προχώρησε πιό πολύ τó ζήτημα άπ' όπου τó άφησε ή προβληματική του Σολωμού, τού Παπαδιαμάντη, τού Κάλθου. Παρ' όλη τή γεύση της άλχημείας ή αναδρομή του στο παρελθόν είνε αναδρομή εύθυνη, χωρίς διάκενα. Ξεκινώντας άπ' τά άποστάγματα έλληνοσύρων μάγων, στάθηκε έταστικά σέ έκφραστικές αναλογίες άπό τήν αρχαιότητα, πέρασε στην εποχή του Μεγ. Αλεξάνδρου και τών διαδόχων του και προβληματίστηκε έντονα στα έλληνοιστικά και πρώτα βυζαντινά χρόνια με τή διαμάχη τού θύοντος πολιτισμού και άντιέλλοντος πολιτισμού. Ο θύων πολιτισμός ήταν ό αρχαίος, ό ανατέλλον ό βυζαντινός. Με τιν αρχαίον σά νά σφάλιζε μιá μεγάλη πύλη με τó βυζαντινόν άννοιξε μιá δεύτερη και κλείνει όριστικά στις μέρες μας. Ο Καβάφης ζώντας, με τήν εξαιρετική κλασικιστική του διάθεση, τήν καθολική κρίση τών καιρών του, που είνε και καιροί μας δηλ. τή δύση ενός πολιτισμού που μινανδικά σ' αυτόν διακρίνουμε άκόμα τή φυσιογνωμία μας, μετατοπίστηκε σέ μιá κρυφία άνλογία τού αυτογενούς παρελθόντος μας. Δέν στάθηκε στην επιφάνεια της άνταλογίας άλλ' άποκρυπτικά και στεγνάτα έσωφρονικός μετέβαλε τά πρόσωπα σέ προσωπεία και τά σχήματα σέ προσχήματα. Επισήμανε κ' επέμεινε στους καιρούς με αιχμίον όπου ό άνθρωπος χάνει τήν αγωνιώδη σημασία της έλευθερίας. Άπό τήν αρχαιότητα έλάχιστες φορές διατήρησε τή νοσταλγία

νά εκτιμηθούν και νά παιχτούν με καλλιτεχνικό ταλέντο.

Έργα σαν αυτά δέν ή' άφήσουν τó ήετρο ποτέ νά πελλάνει, αλλά θά τó κρατούν πάντα ζωντανό, για νά φέρνει ζωή και κατανόηση στο θεατή.

Μετάφραση άπό τ' Αγγλικά:
ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

της και τά ήθικά έως διαβάματα, ακόμη τις άντινομίες μαρικών συντελεστικών γεγονότων της, αλλά πός τις έσχαιές της ίδιοφύας του στραφικε άποφασιστικά πός τή συμπαγή κληροδοσία τών βυζαντινών στον Καβάφη τέλος και ειδικά σ' αυτή τήν εποχή, άνήκει: κι' ό κατηγορηματικός άφορισμός «ό ένδοξός μας βυζαντινισμός».

IV

Ο βυζαντινισμός άποτελει λοιπόν σ' αλήθεια, ένα πλάτος και μήκος παραλληλίου γι' αυτόν που θά' θελε, άντρέχοντας στο παρελθόν, νά κατορθώσει μέσα του, όπως τήν όρίσαμε, τήν όνομασία τού κλασσικού. Οί κλασσικίζοντες πνευματικοί δείκτες προσανατολισμού έδωσαν ήδη μιá πρώτην άπάντηση. Μιá δεύτερη ούσιαστικώτερη άποδεικτική άντλείται άπό τήν εξέταση τού χαρακτήρα τού βυζαντινού μας μεσαιώνα. Ορθοτομώντας λοιπόν αυτόν τόν μεσαιώνα διακρίνουμε τρεις βασικούς παράγοντες πλειοδοσίας στα επιχειρήματά μας.

Ο βυζαντινισμός κατ' αρχήν είνε ή άμεσα προγονική μας ύλη, άρρηκτα δεμένη με τήν τωρινή έκφρασή μας, τó πρόσφατο προγονικό περιβάλλον μας. Με τήν αρχαιότητα μας διάσπασε όριστικά και τελεσιδικα, έτσι που οι ευδόκιμες άναφορές μας σ' αυτήν τήν αρχαιότητα, έφ' όσον δέν είνε κίβδηλες προγονοσηξίες, φαίνονται και είνε πάντα δευτερογενείς και ξένης όρασης, καταγόμενες άποκλειστικά άπό τή δυτικήν Αναγέννηση και έντεϋθεν. Άπειναντίς ή έκφρασή μας σ' όλους τούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας ειτε στη όράση ειτε στη σκέψη άνάφερονται, με μιá λέξη όλόκληρη ή λεγόμενη νεοελληνική θεωρία και ψυχονοσοτροπία μας, αυτός ό έξάλλος αντιφατισμός που μιá θαλαρώνει κι' άλλοτε μιá αναδείχνει, όπως παρακάτω θά εξηγήσουμε, όφείλεται άποκλειστικά στην τραγική πείρα τού βυζαντινού παρελθόντος.

Γ. Κ. ΔΑΛΛΑΣ

(Είς τó προσεχές τó δεύτερον Μέρος)

Η μεγάλη πλειονότητα τού Αγγλικού λαού δέν ένδιαφέρεται για ένα βιβλίο παρά όταν τήν θεβαίώσουν ότι αυτό είνε άνήθικο.

Όσοι Ουάιλντ

...ΚΑΙ ΕΠΕΣΕ ΣΤΗ ΦΩΤΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

SOMERSET MAUGHAM

Τὸ μᾶρ ἦταν γεμάτο κόσμο. Ὁ Σάντι Οὐέσικωτ, ὕστερα ἀπὸ δυὸ κακτέλλ, ἄρχισε νὰ πεινάει. Συμβουλευτήκατε τὸ ὄρολόγι του: Παρασμένους δέκα καὶ ἦταν προσκαλεσμένος νὰ δειπνήσει γιὰ τὴς ἐννιάμισο μὲ τὴν κυρία Ἑῶα Μπάρρετ. Κατόπι, διέκρινε κάποιον ποὺ ἐρχόταν πρὸς συνάντησίν του.

—Καίρε Κότμαν, τοῦ εἶπε. Μπορῶ νὰ σὰς προσφέρω ἕνα ποτήρι;

Δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀρνηθῆι κανεὶς, κύριε.

Ὁ Κότμαν, ἕνας δημοφῆς νέος καμὶά τριανταριά χρόνων, φοροῦσε μὲ κομψότητα ἕνα σκαυρωτὸ σιμόνιο καλοραμμένο κι' ἕνα παπιγιόν μὲ κόμπο καλλιτεχνικό. Τὰ πυκνὰ μαῦρα μαλλιά του μ' ἐπιμέλειαν γυαλισμένα, εἶχαν τὴ χεμισιὰ πρὸς τὰ πίσω.

Τὴ κάνει ἡ Στέλλα, ρώτησε ὁ Σάντι.

—Α! πολὺ καλὰ. Τὴς χοριάζεται νὰ χαπλώνει πάντοτε, πρὶν ἀπὸ τὸ νοῦμερο. Λέει, πῶς αὐτὸ τὴς πρᾶναι τὰ νεύρα.

—Χίλιες λίρες νὰ μοῦδιαν, ποτὲ δὲ ἢ τολμοῦσα αὐτὸ, ποὺ κάνει αὐτὴ.

Τὸ πιστεῖω ἀπόλυτα. Ἦναι μοναδική γιὰ νὰ ἐκτελεῖ αὐτὴ τὴ δύσκολη ἀκροασία. Ἐννοῶ ἀπὸ παρόμοιο ὕψος καὶ μὲσα ἀκριβῶς σὲ πέντε πόδια νερό.

Ἡ Στέλλα ἦταν ἡ γυναίκα του. Ἦναι ἀλήθεια πῶς αὐτὴ ἐπαίξε τὴ ζωὴ της, ἀλλὰ ἦταν αὐτὸς ποὺ ἔβριχε τὴν ἰδέα μὲ τὴς φλόγες, τὴς φλόγες ποὺ τραβοῦσαν τὸν κόσμο καὶ προκαλοῦσαν τὴ μεγάλη ἐπιτυχία στὸ νοῦμερο. Ἡ Στέλλα ριχνόταν ἀπὸ τὴν κορυφὴ μὲς σκάλας ἐξήντα ποδῶν ὕψος καὶ, καθῶς ἔλεγε ὁ ἴδιος, στὴ δεξαμενὴ μονάχα πέντε πόδια νεροῦ ἐρισκόταν. Τὴν ὄρα ποὺ ἦταν ἐτοιμὴ νὰ πηδῆσει, ἔχουναν στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ ἕνα λεπτὸ στρώμα ἀπὸ πετρέλαιον καὶ μετὰ ἔρριξαν φωτιά. Καθῶς ὄριμοσαν οἱ φλόγες ἡ Στέλλα πηδούσε.

Ὁ Πάκο Ἐσπινέλ μοῦ ὡμολόγησε, εἶπε ποτὲ τὸ καλὶνὸ δὲ γνώρισε τέτοια ἐπιτυχία, εἶπε ὁ Σάντι.

—Πιστεῖω αὐτὸ νὰ σὰς κάνει πλοῦσιον.

—Ὡ! ἔχει ἔτσι ποὺ νομίζε: ὁ κόσμος. Κυττάξτε, ἔχουμε κλείσει τὸ πρῶτο συμβόλαιον καὶ φυσικὰ δὲν περιμένουμε ἕνα τόσο μεγάλο ἀποτελεσμα, ἀλλὰ ὁ κ. Ἐσπινέλ σκέπτεται νὰ μᾶς κρατήσῃ καὶ τὸν ἄλλο μῆνα, ποὺ αὐτὴ τὴ φορά, σὰς τὸ ἐγγυῶμαι, δὲ ἢ μᾶς ἔχει μὲ τὴς ἴδιες συμφωνίες.

—Α! οἱ φίλοι μου, εἶπε ὁ Σάντι.

Ἐκανε νεύμα μὲ τὸ κεφάλι στὸν Κότμαν καὶ τὸν παράτησε. Ἡ Ἑῶα Μπάρρετ ἔμπαινε μὲ τοὺς ἄλλους προσκαλεσμένους. Τοὺς εἶχε δώσει ραντεβὸ στὴν εἴσοδον τοῦ κέντρου. Ὅλοι—ὄλοι ἢ ἦταν, ὀκτώ. Ἐνῶ αὐτοὶ περιέμεναν θρούσιο στὸ ἀδειο τῶρα μᾶρ, γιὰτὶ ὄλος ὁ κόσμος βιαζόταν πρὸς τὴν ἐξέδρα γιὰ νὰ πάρε: θέση στὸ τραπέζι του, ὁ Πάκο Ἐσπινέλ διέσχισε τὴν αἴθουσα καὶ σταμάτησε νὰ χαιρετήσῃ τὴν Ἑῶα Μπάρρετ. Ἦταν τὴς τέχνης του, νὰ παρουσιάζεται πρὸςχαρὰς τοὺς μεγάλους αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἡ κυρία Μπάρρετ, μὲ γήρα Ἀμερικὰνα πλουσιώτατη δὲν εὐχαριστιότανε νὰ παίρνει ὄφρος μεγάλῳπρεπο, τουναντίον μάλιστα ἐπαίξε ἕνα παιγιὸν κολασιμένο.

—Πάκο, μοῦ κρατήσατε ἕνα καλὸ τραπέζι: ρώτησε ἡ Ἑῶα Μπάρρετ.

—Τὸ καλύτερο. Σὰς ἔκνε ἐντύπωση ἡ Στέλλα;

Ἡέβακα. Ἦναι τὸ πιὸ τρομαχτικὸ ἡέξιμα ποὺ εἶδα μέχρι σήμερα. Ἠέλιω νὰ παρευρισκομαι στὸ θάνατό της. Ἠέ σκοτώθῃ; μὰ ἀπ' αὐτὴς τὴς ἑραδύες, ἐκεὶ θαδίζουσαν τὰ πράγματα, καὶ δὲν πιστεῖω ν' ἀστοχῆσω σ' αὐτὸ.

Ὁ Πάκο Ἐσπινέλ ρώτησε τὸν Μπάρμαν μὴπως εἶδε τὸν Κότμαν. Ὁ Μπάρμαν τοῦ ἀπάντησε πῶς ἐπαίρνε ἕνα κοντέιλ μὲ τὸν κ. Οὐέσικωτ. Στὴν ὀρχήστρα ἀκούσαν ἕνα βάλς. Ἦταν συναρπῆ ντὲ γαλλὰ καὶ τὰ τραπέζια εἶχαν γεμίσει. Πρὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἐξέδρα ἦρεμυ καὶ σιωπηλὴ ἡ θάλασσα. Ἡ μουσικὴ σταμάτησε καὶ ὁ μαῖτρ ντ' ὀκτὴ, πλησίασε γιὰ νὰ ὠδηγήσῃ τὴν κυρία Μπάρρετ πρὸς τραπεζί: της. Αὐτὴ κατέβαινε τὴς σκάλας μ' ἕναν ἀέρα θασιλισσας.

Ἠέ ἔχουμε τὴν καλύτερη θέση γιὰ νὰ δοῦμε τὸ πλοῦζόν, εἶπε ὕταν καθάταν.

—Προτιμῶ νὰ εἶρσκομαι πολὺ κοντὰ στὴ δεξαμενὴ, ἀπάντησε ὁ Σάντι, γιὰ νὰ κυττάξω καλὰ τὴ μορφή της, τὴν ἔκφραση τῶν ματιῶν της. Αὐτὴς τὴς στιγμὴς παρουσιάζει ἕνα τρομαχτικὸ φῶς.

Ὡ! δὲν πιστεῖω καθόλου, εἶπε ὁ ἐγγλέζος συνταγματάρχης Γκούτχαρτ. Ἀπλούστατα, κάποια ἀπατη μεσολαβεί. Στὴνπραγματικὴτητα, κανένας κίνδυνος δὲν ὑπάρχει.

—Δὲν ἔβρετε τι λέτε. Γιὰ νὰ ριχτεὶ ἀπὸ τέτοιο ὕψος μὲσα σὲ τόσο λίγο νερό πρέπει νὰ τινάζεσαι ψηλὰ μὲ μεγάλη

ταχύτητα ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἢ ἀγγίξει τὸ νερό. Κι' ἐν ἀστοχῆσαι στὸ πῆδημά της, τὴν καρτερει ὁ θάνατος στὸν πυθμένα, μὲ σπασιμένα τὰ πλευρά της. Τὸ καδί, τοποθετήθηκα στὸ βέλος τὴς ἐξέδρας, ἀριστερά. Ἀπὸ πίσω, ἀκουμπισμένη σὲ μεγάλους δοκούς, ὑφώθηκα μὲ πανύψηλη σκάλα ποὺ κατέληγε σὲ μὲ μὲ μικρὴ πλατφόρμα. Μετὰ ἀπὸ δυὸ—τρεις χοροὺς τὴν ὄρα ποὺ στὸ τραπέζι τὴς Ἑῶας Μπάρρετ σέρβιραν τοὺς ἀσπράχγους, ἡ ὀρχήστρα διέκοψε καὶ χαμήλωσαν τὰ φῶτα. Ἦνας πρῶτος λέας φώτισε τὸ καδί. Ὁ Κότμαν στριφογύριζε στὴ φρεϊτεινὴ λουριδα. Ἦπειτα σκαρφάλωσε καμμιὰ δωδεκακρία σκαλιὰ γιὰ νὰ βρῆθῃ στὸ ὕψος τὴς ἐξέδρας.

—Κυρίες καὶ Κύριοι, φώναξε μὲ φωνὴ δυνατὴ καὶ καθάρη, σὲ λίγο ἢ ἀπαρκολλουήσατε τὸ πιὸ ἐκπληχτικὸ νοῦμερο τοῦ αἴωνα. Ἡ κυρία Στέλλα, ἡ καλύτερη δῦτρα τοῦ κόσμου, ἢ κάνει βουτιά ἀπὸ ὕψος ἐξήντα ποδῶν μέσα σὲ μὲ φλογισμένη λίμνη βάλους πέντε ποδῶν. Ἦναι ἕνα νοῦμερο τολμηρὸ καὶ πρωτότυπο καὶ ἡ Ἑῶα Στέλλα προσφέρει ἕκατό λίρες σὲ κεινον ποὺ ἢ δαχό'ιαν νὰ δοκιμάσει.

Μὲ μικρὴ σιλουέττα ἐμφανίστηκε στὴ σκάλα ποὺ ὠδηγοῦσε στὴν ἐξέδρα, ἔτρεψε στὴ δεξαμενὴ καὶ χαιρέτησε τὸν κόσμο ποὺ χειροκροτοῦσε. Ἡ Στέλλα φοροῦσε ἕνα μεταξένιον ἀντριχὸ πενιου-άρ κι' ἕνα σκοῦφο τοῦ μπάνιου. Τὸ λεπτὸ της πρόσωπο ἦταν μακιγ-αρισμένο γιὰ τὴ σκηνή. Ἀφῆσε νὰ γλυστρήσει τὸ φέρεμα καὶ τὸ παρέδωσε στὸν Κότμαν. Στὸ ἡμίφως, δὲν μποροῦσε νὰ διακρίνει κανεὶς τίποτε ἄλλο παρὰ μόνάχα τὴς ἄσπρες κηλίδες τῶν προσώπων καὶ τὰ λευκὰ πουκάμισα. Ἦταν λεπτοκαμμιμένη, μὲ σῶμα συμμετρικὸ, μὲ γάμπες ψηλὲς καὶ μέση θαχτυλιδένια. Ἡ Στέλλα ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει τὴ σκάλα μὲ τὸ φῶς τοῦ προβολέα. Τὸ ὕψος φάνταζε ἀπίστευτο. Ἦνας βοηθὸς ἔχυνε τὸ πετρέλαιον στὸ νερό. Ὁ Κότμαν κρατοῦσε ἕνα δαυλὶ στὰ χέρια. Σήκωσε τὰ μάτια στὴ Στέλλα ποὺ ἀνέβαινε τὴν κορυφὴ καὶ τραβοῦσε πρὸς τὴν πλατφόρμα.

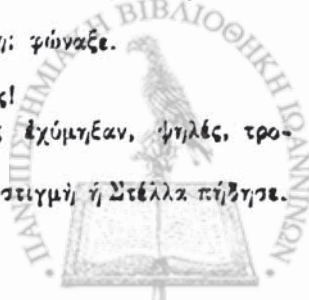
—Ἦτοιμη; φώναξε.

—Ναι.

Ἐμπρός!

Οἱ φλόγες ἐχύμηναν, ψηλές, τρομαχτικὲς.

Τὴν ἰδέα στιγμὴ ἡ Στέλλα πῆδησε.

Φάνηκε τὸν ἕνα μετέωρο καὶ χάλυξε μέσα στὶς φλόγες πού κράτησαν ἀκόμη, λίγο ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἀγγίξε τὸ νερό. Σ' ἕνα δευτερόλεπτο, ξαναφάνηκε στὴν ἐπιφάνεια καὶ πῆδησε στὴ γῆ, μέσα σ' ἕνα χεῖμαρρο ἐνθουσιασμοῦ. Ὁ Κότιμαν γὰρ βροῦθησε νὰ ξανατάξει τὸ φόρεμά της, ἐνῶ αὐτὴ, χαίρετοῦσε καὶ ξαναχαίρετοῦσε ἀκόμη. Τὰ χειροκροτήματα δὲν εἶχαν τελειωμό. Ἡ μουσικὴ ξαναρχίζει. Τότε ἡ Στέλλα χαϊρετώντας τὸν κόσμο, κατέβηκε τὴν ἐξέδρα περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τραπέζια καὶ διευθύνθηκε πρὸς τὴν πόρτα.

— Ἐκπληχτικὸ! Εἶπε ὁ ἐγγλέζος ἀριστοκοκῆς.

— Τίποτένιο, λέει ὁ συνταγματάρχης μὲ θρεττανικὴ ἐπιμονή. Στοιχηματίζω σ' ὅτι θέλετε.

Ἡ Στέλλα ἦταν μικρὴ καὶ λεπτὴ μὲ καστανὰ μαλλιά σγουρά, κερμμένα κοντὰ καὶ γκριζὰ μάτια. Εἶκοσι ἕξη περίπου χρονῶν. Τὰ χεῖλιά της διατηροῦσαν ἀκόμη τὸ κοκκινάδι, ἐλάχιστο θέβαια, ὅσο πού νὰ ζωηρεύει· τ' ὠχρὸ της πρόσωπο. Καθότανε ἀκίνητη, ριγμένη, στὴν πολυθρόνα της. Ὁ Κότιμαν κρατοῦσε τὸ χέρι της. Ὁ Μπάρμαν ἀφου δειπνήσε, ξαναγύρισε γυρεύοντάς τους.

— Κύριε Κότιμαν, ἔκ. Ἐσπινέλ σὰς ζήτηί...

— Τελειώνοντας τὴ μπόρα μου, ἀποκρίνεται ὁ Κότιμαν, θαρῶ νὰ τὸν ἰδῶ. Τὴ περιμένεις ἀκόμη, δόξα; Δὲ πὰς καλύτερα στὴ γωνιά σου;

Μὲ τὴν ἀκρὴ τῶν ματιῶν του, κύταξε τὴ Στέλλα πού ἐκλαιγε. Δὲν ἤξερε τί νὰ κάνει. Τὰ δάκρυα κυλοῦσαν σὸ λεπτό, ὡχρὸ της πρόσωπο.

— Τὶ ἐπαθε; ἀγαπημένη μου;

— Σὶντ, δὲν μπορῶ νὰ ξαναπληθῶ ἀπόψε, ἀπάντησε, ἀνάμεσα σὲ δύο λυγμούς. Φοβᾶμαι...

Τῆς ἔπιασε τὸ χέρι.

— Γιὰ νὰ ἴδωμε. Σὲ ξέρω καλά, τῆς εἶπε. Εἶσαι ἡ γυναικοῦλα μὲ τὴν πιὸ μεγάλη καρδιά τοῦ κόσμου. Πιὲς ἕνα κονιάκ, αὐτὸ θὰ σὲ ἡρεμήσει. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ παρατήσεις ἐτσι τοὺς θεατὲς σου.

— Ἐχασα τὸ θάρρος μου Σὶντ... Ὁδηγοῦμαι σὸ θάνατο.

Σιώπησε. Κάμποσες τῶρα μέρες ἔδλεπε καλά, πὼς κάτι τῆς συνέβαινε, μὰ ἀπέφευγε νὰ τῆς δώσει τὴν ἀφορμὴ νὰ ἐξακριβώσει αὐτὸ πού βασάνιζε τὴν ψυχὴ της. Ἀγαποῦσε πολὺ τὴ μικρὴ του γυναικοῦλα. Τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὴν ἔσφιξε. Ἦθ μποροῦσε νὰ μετρήσει τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς της. Τὴν ἀγαποῦσε, κι' ἂν ἡ Στέλλα δὲ εἶχε διάθεση νὰ συνεχίσει θὰ τὰ παραιτοῦσε ὅλα, ἔστω κι' ἂν ἡ παλιὰ ζωὴ θὰ ξαναγύριζε.

Ἄποσωδήποτε ὁ Ἐσπινέλ θέλει νὰ μὲ δεῖ, εἶπε αὐτός. Πῶ νὰ τὸ εἶπω, ζε; δὲν μπορεῖς νὰ ἐκτελεῖς τὸ νόμμο περισσότερο ἀπὸ μιά φορά τὴ βραδυὰ καὶ θὰ προσέξω πολὺ σ' αὐτὸ πού θ' ἀπαντήσεις. Ἐσὺ κάθησε στὴ θέση σου.

Σὲ δύο λεπτά ξαναγύρισε χαρούμενος.

— Ἀγάπη μου, εὐχάριστα νέα! Ἦθ μὰς κρατῆσει καὶ τὸν ἄλλο μῆνα μὲ τὰ διπλάσια κέρδη.

Χύμυξε στὴν ἀγκαλιὰ της, ἀλλ' αὐτὴ τὸν ἔσπρωξε.

Ἦρέπει νὰ ξαναρχίσω τὸ ἴδιον;

— Μοῦ φαίνεται.

Σωριάστηκε κατὰ γῆς καὶ ξέσπασε σὲ κλάμμα.

— Δὲν μπορῶ Σὶντ. Δὲν μπορῶ. Ἦθ μὲ σκοτώσεις.

Ἦκατοε δίπλα της, τῆς σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὴν πῆρε τρυφερὰ στὰ χέρια του.

— Στέλλα μου, σκέπτεσαι ν' ἀρνηθεῖς; Γιὰ συλλογίαν λοιπόν! Τέσσερις μέρες μὰς μένουν τοῦ Ἰουλίου καὶ κατόπι ὁ Αὐγούστος θὰ περάσει γρήγορα.

— Ὅχι, ὄχι, ὄχι. Φοβοῦμαι. Δὲν θέλω νὰ πεθάνω Σὶντ. Σ' ἀγαπῶ. Γιὰτὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἐρχονται καὶ ξανάρχονται νὰ μὲ δοῦν; Ἴσως, παντέχοντας τὸ θάνατό μου. Τὴ νόχα, ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου μου, δὲν μ' ἀφήνει νὰ κοιμηθῶ, κι' ὅταν ἀποκοιμοῦμαι, βλέπω νὰ στέκουμαι ὀρθὴ στὴν κορφή τῆς σκάλας, ἀγναντεύοντας τὸ χάος κάτω. Ἀπόψε, μὲ δυσκολία ἀνέδωκα, ἔτρεμα πολὺ. Κι' ὅταν ἀναψες τὸ δαυλὶ καὶ μοῦ φώναξες «ἐμπρὸς» μοῦ φάνηκε πὼς κάτι μὲ τραβοῦσε. Σὶντ, ἂν μ' ἀγαποῦσε δὲν θὰ ἤθελες νὰ μὲ καταδικάζεις σὲ τέτοια μαρτύρια! Ὁ Κότιμαν ἀναστῆναξε. Τὰ μάτια του ἦταν πολὺ ὑγρά· γιατί τὴν ἀγαποῦσε ἀληθινά. Στὰ δεκαοχτὼ του χρόνια ἐγινε κοσμικὸς χορευτής. Τυχαιὰ ἐρέθηκε αὐτὸς ὁ ἐγγλέζος στὴν Εὐρώπη καὶ διέμενε, περνώντας ἀπὸ ξενοδοχεῖο σὲ ξενοδοχεῖο, τὸ χειμῶνα στὴ Ριδιέρα καὶ τὸ καλοκαίρι στὶς Γαλλικὲς λουτροπόλεις. Στὴν Ἑβριὰν συνάντησε τὴ Στέλλα. Αὐτὴ ἡ Αὐστραλιανὴ κοπέλλα ἐργαζότανε ὡς καθηγήτρια τῆς κολυμβητικῆς, γιατί ἦταν ξακουστὴ δούτρια. Κάθε πρῶτὸ καὶ κάθε ἀπόγευμα, ἔκανε καὶ ἀπὸ μὴ ἐπίδειξη. Τὰ βράδια εἶχε προσληφθεῖ χορευτρία σὸ ξενοδοχεῖο.

Ἔτρωγαν μαζὺ σὸ ρεστωρὰν σ' ἕνα ξεχωριστὸ τραπέζακι, κι' ὅταν ἡ ὀρχήστρα ἀρχίζε νὰ παίζει, ἐχόρευαν γιὰ νὰ διασκεδάσουν τοὺς πελάτες, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Δὲν ἀργῆσαν ν' ἀγαπηθοῦν καὶ μὲ τὸ τέλος τῆς σαζόν παντρεύτηκαν. Εἶχαν δοκιμάσει δύο σκολες στιγμῆς. Γιὰ τὸ συμφέρο τους, ἐκράτησαν τὸ γάμο μυστικὸ. Οἱ ὄριμες κυρίες δὲν θὰ εἶχαν καμμιά διά-

θεση νὰ χορεύουν μ' ἕναν παντρεμένο κύριο, μπροστὰ στὰ μάτια τῆς γυναίκας του. Προέβηκαν ἀργότερα στὴ Νίκαια, σὲ χειρότερες συνθήκες. Ἡ μεγαλύτερὴ τους ἐπιτυχία πού τοὺς ἔδωκε χρήμα ἦταν ὁ Μαραθῶνιος πού τὸν ὠργάνωσε ἕνας ἐπιχειρηματικὸς μάνατζερ. Εἶκοσι τέσσερις ὥρες χοροῦ καθημερινὰ μὲ δεκαπέντε λεπτά ἀνάπαυση τὴν ὥρα. Τοὺς παινοῦσαν οἱ πρισμένες γάμπες καὶ οἱ πατοῦσες μάτωναν. Στις ἀτέλειωτες αὐτὲς ὥρες, ἔγαναν τὴν αἰσθητὴ τῶν πραγμάτων. Τὴν ἐνδέκατὴ μέρα, ἡ Στέλλα λιποθύμησε κι' ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθῇ. Ὁ Σὶντ, συνέχισε μόνος του, γελοῖος καθὼς ἦταν χωρὶς παρτεναίρ.

Τότε σὸ Σὶντ ἦρθε μιά ἐμπειυσή, ἐτσι πού τριγύριζε ἀργά, ἐλομόναχος μέσα στὴ σάλλα. Ἡ Στέλλα τοῦ εἶλεγε πάντοτε πὼς ἦταν ἱκανὴ νὰ κάνει βουτιά μέσα σὲ μιά σταλιά νερό. Αὐτὸ ἦταν ἀρκετὸ νὰ συλλάβει τὸ κόλπο. Τυχαιὰ ξαναθυμήθηκε κάποιος παιδάκι πού ἔραζε φωτιὰ σὸ χυμένο καταγῆς πετρέλαιο καὶ ἀποτόμο ἀναπήδημα τῆς φλόγας. Ἐγραψε σ' ἕνα φίλο του πού δέχτηκε νὰ προκαταβάλει τ' ἀπαιτήματα χρήματα γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆς συσκευῆς. Τὸ νόμμο εἶχε ἐπιτυχία. Ἦ φήμη τους κερδήθηκε. Καὶ τώρα, σὸν κολοφῶνα τῆς ὁδοῦ τους, ἐρχεται ἡ Στέλλα νὰ μιλάει πὼς ἔπρεπε νὰ τὰ γκρεμίσουν ὅλα. Δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ. Ἐκεῖνο πού τοῦ πλήγωσε τὴν καρδιά ἦταν νὰ τὴ βλέπει δυστυχισμένη. Τώρα τὴν ἀγαποῦσε περισσότερο κι' ἀπὸ τότε πού παντρεύτηκαν. Πῶσα πράγματα ἔχουν ὑποφέρει οἱ δύο τους! Δὲν τολμοῦσε νὰ τὴν κυττάξει. Τοῦ ἦταν ἀβάσταγη ἡ ἀγωνία σ' ἀγαπημένα μάτια της. Ἀθόρυθα ἀπλωσε τὸ χέρι της καὶ τὸν χάρειψε.

Τὴν κύτταξε. Ἐλαμπαν τὰ δάκρυα στὰ μάτια της. Τῆς χαμογέλασε καὶ τὸ γέλοιο του ἦταν ἐλκυστικὸ καὶ τρυφερό.

— Ὅχι, ἀγάπη μου. Θέλω νὰ εἶσαι εὐτυχισμένος, τοῦ εἶπε. Ἐπὶ τέλους, δὲν ἔχω κανέναν παρὰ ἐμένα. Σ' ἀγαπῶ. Σταμάτησε καὶ σηκώθηκε. Ὑστερα πλησίασε τὴν κομμώτρια.

— Σὲ λίγο πρέπει νὰ ἐτοιμαστῶ, τῆς εἶπε. Ὁ Σὶντ ἀναπήδησε: «Δὲν θὰ ξανακάνεις τὸ νόμμο ἀπόψε;»

— Ἀπόψε καὶ κάθε βράδυ.

— Ὅχι ἀγαπημένη μου, ὄχι σ' ἔλη τὴ ζωὴ. Ὅλα θὰ περάσουν. Θάρθει ὁ καιρὸς πού θὰ τραθηχτοῦμε.

Ἡ Στέλλα ἀφῆσε νὰ πέσουν τὰ φορέματά της κι' ὀρθή, δόλογυμη φορῶντας μονάχα τὶς κάλτσες, κυττάχτηκε μιά στιγμὴ σὶδὸν καθρέφτη κι' ἔστειλε σὸ εἶδωλό της ἕνα θλιβερό χαμόγελο.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΗΘΟΥΣ

Στην «Ήπειρωτική Έστια» ένας απ' τους συνεργάτες της πού θέλει νά λογαριάζεται και για σοβαρός κριτικός, βρήκε τήν άφορμή νά μιλήσει και για τόν πονεμένο μας Έφηβο, για τόν ξερριζωμένο μας βουκόλο: Τόν Κρυστάλλη. Τό τί λέγει βέβαια δέν έχει και τόσο ένδιαφέρον. Ἀπηχεί τό πνεύμα μιᾶς συνηθισμένης κι ἄχρωμης λογιότητος πού ὁμαλοσκοπεῖ ἔξω απ' τήν οὐσιαστική προβληματικότητα τῶν πραγμάτων. Ὑπάρχει ὁμως στό γραφτό του και μιᾶ περικοπή πού μᾶς ὑποχρεώνει νά μιλήσουμε κι ἔμεῖς γιατί καταδειχνει, ἄν ὄχι τίποτε ἄλλο, ἔλλειψη, στοιχειώδους εὐθύνης και γνώσης γιά ὅ,τι λέγει, πράγμα τό ὅποῖον ἄν παρατηρηθεῖ και πιό πέρα ἀπό μᾶς, θά δημουργήσει τήν ἐντύπωση πώς βρισκόμαστε πελαγωμένοι μέσα στό χάος τοῦ πιό θλιβεροῦ σκοτασμοῦ. Γράφει λοιπόν ἀρχή, ἀρχή:

«Κάποιοι ἄνθρωποι ἀποφασίζουσι νά γίνουν μεγάλοι χτυπώντας τούς μεγάλους. Κι ὁ κριτικός Γιάννης Ἀποστολάκης εἶχε βάλει σκοπό τῆς ζωῆς του νά χτυπήσει ὄλες σχεδόν τίς ἀξίες τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας... κ.λ.π.»

Δηλαδή οὔτε λίγο οὔτε πολύ ὑπάρχει δόλος στόν κριτικό ἔλεγχο τοῦ Ἀποστολάκη, ὑπάρχει πρόθεση ταπεινῆς, ὑπάρχει σκόπιμος ὑπολογισμός; νά γίνει μέγας, νά διαπρέψει, νά ὑψωθεῖ, μέ τήν διαπόμπευση, μέ τό γκρέμισμα, μέ τό εἰσαυρό, μέ τήν καπηλεία, κάθε μεγάλου, κάθε ἀξίας τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Τό νά ἔχει φυσικό κανένας ἀντιρρήσεις γιά τό ἔργο και γιά τό πρόσωπο τοῦ Ἀποστολάκη, γιά τήν δεχτικότητα του, γιά τήν ἀρνητικότητα του, γιά τόν ἀγῶνα του εἶναι και θεμιτό και δικαιολογημένο και ὀρθό. Ἀλλά τό νά ἀποδίνει ἔτσι ἀπροκάλυπτα σ' ἕνα τόσο μοναδικά ἀσοφίστευτο, κρυστάλλινο, μαχητικό, δξύ, κοφερό, ἀντρίκιο πνεύμα τήν μορφή τῆς ἑλλείψεως πνευματικοῦ ἠθους, τήν μορφή τῆς

έσκεμμένης ἀσυνειδησίας, εἶναι κάτι πού μόνον ἀνυπολόγιστη ἄγνοια—ἄν ὄχι τίποτε ἄλλο—μπορεῖ νά δικαιολογήσει και νά ἐξηγήσει. Ὁ Ἀποστολάκης ἦταν ἀσφαλῶς ἕνας φανατισμένος, ἕνας πεισματώδης, ἕνας ὀργίλος και γι' αὐτό πολλές φορές ἄδικος, μεροληπτικός, εἰρωνικός, σαρκαστικός, καταλυτικός, ἀνευλαβής, ἀδυσώπητος ἀρνητής. Πλήν ὁμως ὑπῆρξε μέσα στήν καλλιτεχνικά ἀμφίβολη και ἠθικά ξεπεσμένη ἐποχή μας, ἡ πιό γενναία, ἡ πιό ἀκαμπτη, ἡ πιό θερμή φωνή ἀκεραιωμένου ἀνθρώπου, ὑψηλῆς εὐθύνης και ἠθικῆς παιδαγωγίας. Ἡ κριτική του δέν ἦταν ἀπλῶς μιᾶ καλαισθητική ἐρμηνεία, μιᾶ καλλιλογική ἐνασχόληση ἀλλά ἦταν κυρίως μιᾶ ἐπώδυνη, ἐπίμονη, σκληρή ἀνταξία τῶν ἠθικῶν συνειδησεων μέσα στόν κόσμο τῶν γραμμάτων μας; και τῆς τέχνης. Ὁ ἀγῶνας του κατά πρώτιστον λόγον δέν ἦταν οὔτε ἐπιστημονικός τόσο, οὔτε λογοτεχνικός τόσο, ὅσο πρῶτον πάντος ἠθικός, ἐξυγιαντικός, γιομάτος αἵμα και λάμψη και πληθωρικό μένος και ἀποστολική πίστη και παλλικαριά και ἐσωτερικήν ἐλευθερία. Δέν ἔμοιαζε καθόλου μέ τούς ψευτομορφωμένους ἀνθρώπους—ὁ Ἀποστολάκης—τούς ξεθυμασμένους, τούς ψόφους, τούς ἀρρωστημένους ἀπό τόν αἰσθητισμό και τόν κούφιο λόγο. Δέν ἦταν τόσο φιλόλογος ἐρευνητής, δέν ἦταν τόσο ἱστορικός ἀναδιφητής, δέν ἦταν τόσο ἐξουχιστικός και ψυχρός ἀναλυτής, ὅσο ἦτανε κατ' ἐξοχήν προφήτης πύριος, νομοθέτης ἀτεγκτος, ἀπόστολος δριμύς, δεοντολόγος ἀσυμβίβαστος. Σ' οὕτῃ τῇ δεοντολογικῇ του Μυθολογία θά πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ τό ἀψύ, τό ἀνελέητο, τό φλογερό, τό θυελλώδες πάθος του, γιά τά Κλέφτικα Δημοτικά τραγούδια και τό Σολωμό, ὅπου κατά τή γνώμη του ἀντικειμενικοποιεῖται και ὑψώνεται τό πιό γνήσιο και τό πιό στέρεο λυρικό Ἐγώ. τό ὅποῖον μπορεῖ νά σηκώσει στός ὤμους του ὀλόκερη τή ζωῆ, και νά βρεῖ μέσα στό εἶναι του τίς ἀξίες γιά νά τήν ζυγίσει και νά τήν ἐχτιμήσει. Σ' αὐτόν τόν δεοντολογισμό του θά πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ ὁ τραγικός ἔρωτας γιά τό

ἀπόλυτο, ἡ ἀπεγνωσμένη του προσπάθεια γιά νά βρεθοῦν και ν' ἀποκαλυφθοῦν οἱ ἐνωτικές γραμμές τῶν παραδόσεών μας και τῆς ἱστορικῆς μας ὁρμῆς, γιά ν' ἀποκαλυφθεῖ και ξεκαθαρισθεῖ τό νόημα τοῦ χρέους μας και ἡ γνησιότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑαυτοῦ μας, γιά νά ἐξυγιανθεῖ και ἀνακαινισθεῖ ὁ πνευματικός μας πολιτισμός. Κανένας δέν ἄσκησε τήν κριτική μέ τέτοια ἀνένδοτην ἠθική και παιδαγωγική διάθεση, ὅπως ὁ Ἀποστολάκης. Ζήτησε νά διδάξει ὅσο μποροῦσε πιό ἔντονα, πιό εὐγλωττα, πιό ἔμμονα στός νέους ἀνθρώπους τήν εἰλικρίνεια και τήν γενναιότητα, τό βαρῦ και πικρό μάθημα τῆς αὐτογνωσίας, τῆς ψυχομετρίας και τῆς αὐτοκριτικῆς, τό βαθύ μάθημα τῆς γνησιότητος, τό ὑψηλό μάθημα τῆς θυσίας.

Τώρα πού ἔλλειψε ἡ ὁογή και τό ἀνοιχτήριμονο μένος τοῦ κεραυνοῦ του—τό ὅποῖο μοιραίως ἔκαψε και χλωρά και ἡμέρα μαζί—, τώρα πού ὁ πνευματικός φιλοσῆμοσ βακχεύει μακάριος μέσα στήν πιό ζοφερή του μακαβριότητα, τώρα πού τό ἀμείλικτο φυλλορόημα τῶσων περαστικῶν λαμπροτήτων, μᾶς ἄφησε γυμνοῦς κι ἔρημους, και τρομαγμένους, ὅσα κι' ἄν ἦταν τά κακα αὐτοῦ τοῦ δαιμόνιου και παθιασμένου ἀνθρώπου, ἀναλογιζόμεστε μέ ἄφατη θλίψη τό ἐμψυχωτικό φῶς τοῦ παραδείγματός του πού ἔσβησε.

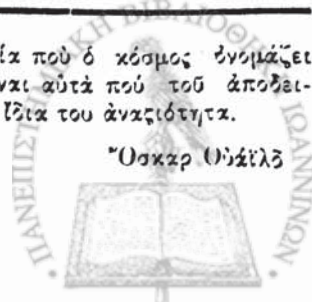
Και μᾶς προκαλεῖ, ἀληθινά, συντριβή τό γεγονός, ὅτι απ' τόν τόπο μας πού θά θέλαμε νά μὴν τόν χαρακτηρίζει τό στενόψυχο και μυωπικό πλέγμα τῆς πνευματικῆς φυτοζωίας, ἐκστομίστηκε ἔτσι ἐλαφρῶς κι' ἀνεύθυνα μιάν τόσο ἄστοχη κι' ἀπαράδεκτη φωνή ἐναντίον τῆς δωρικῆς κατατομῆς και τῆς διαμαντένιας σιγῆς τοῦ ἠθους του, πού περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο ἔχομεν ἀνάγκη, μέσα σ' αὐτήν τήν πλημμυρίδα τῆς ἠθικῆς παρεκτροπῆς, τῆς ψευτιάς και τῆς φαυλότητος και τῆς ἀντιπνευματικῆς «οἴησης» τῶν καιρῶν μας.

Τά βιβλία πού ὁ κόσμος ἐνομάζει ἀνήθικα, εἶναι αὐτά πού τοῦ ἀποδεικνύουν τήν ἰδέα του ἀνασιότητος.

Ὁσκαρ Οὐάιλις

—Ξέρεις καλά ἐσύ, εἶπε, πώς δέν πρέπει ν' ἀφήσω τούς θεατές μου.

(Μετάφραση ἀπ' τὰ Γαλλικά
ΚΩΣΤΑ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ)

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΤΗ ΦΛΑΝΤΡΑ

ΛΙΟΥΣΥ ΓΟΥΓΙΝΤΜΕΛΑ

Σ' εἶχαμ' ἀποληθμονήσαι κάπως,
φαίνονταν νὰ μὴ μᾶς ἀγγίξεις ἀπὸ πολὺ κοντά.
Ναί, σὲ σκεφτόμασταν κάπου—κάπου
καὶ πιότερο σὰν κινδυνεύαμε.
Ξέραμε, ἦσουν καλὸς σὰν κινδυνεύαμε,
εἴμαστ' ὡστόσο φαντᾶροι πειθαρχικοί.

Κι εἶχαμε πάντα τόσα ἄλλα νὰ σκεφτοῦμε,
ἔχει ὁ φαντᾶρος τόσα πολλὰ ν' ἀναλογιστεῖ—
ἢ δουλειά του, τὸ σπίτι, τὸ γλέντι, ἢ γυναίκα του—
ἔτσι σὲ σκεφτόμασταν, μόνο τὴν Κυριακῆ,
κάποτ' ὡστόσο μίγτε τὴν Κυριακῆ.
Ἐπάρχουν τόσα πολλὰ πὺν γεμίζουν τὴ ζωὴ μας.

Κι ἐλοένα στὴν ὁδὸ, στὴ δημοσιᾶ, στὸ μονοπάτι,
στὸ μονοπάτι, στὴν ὁδὸ τῆς πολιτείας, στὰ σοκάκια,
θάδιζες ἀνάμεσά μας καὶ δὲ βλέπαμε—
τὰ πόδια σου μάτωναν σὰ θάδιζες στοὺς θρόνους μας.
Πῶς δὲ βλέπαμε τ' ἀχνάρια μας στὶς στράτες μας;
Εἶνε τάχα κι ἄλλοι ἔτσι τυφλοὶ σὰν ἐμᾶς;

Τώρα θυμούμαστε πᾶνω κεὶ στὴ Φλάντρα
(Δὲν εἶνε παράξενο πὺν σὲ συλλογιόμαστε στὴ Φλάντρα)
αὐτὸς ὁ ἀπαίσιος πόλεμος κάνει τὰ πράματα ξακάθαρα.
Ποτὲ δὲ σὲ σκεφτόμασταν πολὺ στὴν Ἀγγλίᾳ.
Ὅμως τώρα πὺν εἴμαστ' ἀπόμακρα ἀπὸ τὴν Ἀγγλίᾳ,
πιστεύουμε, ξέρουμε εἰς' ἐδῶ.

Μᾶς βοήθησες νὰ περάσουμε μ' ἀστεῖα στὰ χαρακώματα,
ἐκεῖ στὸ χαράκωμα πὺν θαρρετὰ καρτερούσαμε,
ἀγγίξεις τὴν παληανθρωπιᾶ καὶ τὴν ἔκανες ὁμορφιά.
Στάθηκες δίπλα μας στὸν πόνο, στὴν ἀδυναμίᾳ—
Εὐχαριστιόμαστε νὰ σκεφτόμαστε πῶς νιώθει τὴν ἀδυναμίᾳ μας.
Μᾶς βοήθησες νὰ μὴ μουρμουρίζουμε.

Σὲ συλλογιόμαστε νὰ γονατίζεις στὸν Κῆπο—
*Αἰ! Θέ μου! Τὴ ἀγωνία στὸν θανατερὸ Κῆπο!
Ξέρουμε, προσευχήθηκες γιὰ μᾶς πᾶνω στὸ Σταυρό.
*Αν κάτι μᾶς ἔκανε νὰ βαστάξομ' εὐχάριστα
ἦταν ἢ γνώση πῶς θεληματικὰ ὑπόφερες—
Πόνος—Θάνατος, ὁ πῶν μεγάλος ἀνθρώπινος χαμὸς.

Σὲ ξεχάσαμε—ἀλλὰ ἐσὺ δὲ μᾶς ἀποληθμονήσες.
Εἴμαστε οἴγουροι ἐς θὰ μᾶς ληθμονήσεις.—
μείνε μαζί μας ὥσπου νὰ περάσει τοῦτος ὁ βραχνᾶς.
Καὶ σοὺ ζητᾶμε θάρρος, δύναμη, συγχώρεση—
περσότερο, μοῦ φαίνεται, σοὺ ζητᾶμε συγχώρεση
καὶ νὰ σταθεῖς μαζί μας μέχρι τέλος.

(Μετάφραση ἀπ' τ' Ἀγγλικά ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ)

ΧΡΟΝΙΚΑ

Η Αμερικανική ύπηρεσία πληροφοριών, στέλνει κινητά κινηματογραφικά συνεργεία προώθησης ταινιών στην ύπαιθρο. Οί χωρικοί μας είναι κατασχετημένοι από την ενέργεια αυτή. Έστω και άραξιά, βλέπουν κάτι. Κάποια φτερούγα όνειρου, πολιτισμού και γέλιου τους άγγιζει. Αλλά—με λύπη μας—το σημειώνουμε—μόνο οί ξένοι φροντίζουν για τόν εκπολιτισμό μας με κινηματογράφο και ραδιόφωνο. Οί Ιθύνοντες άς μιμηθούν! υπάρχουν τόσοι τομείς παρήθεοι! Άς εμπνεύσουν—έστω και με έγκυκλίους—τά Κοινοτικά Συμβούλια για τή δημιουργία Κοινοτικών Βιβλιοθηκών. Είναι γνωστό τό τί γίνεται στην Άγγλία. Και στόν τελευταίο συνοικισμό υπάρχει βιβλιοθήκη, και κινητές, δανειστικές βιβλιοθήκες επισκέπτονται τακτικά τά μοναχικά αγροκτήματα. Μόνον ή επίμονη, και άφιλόκερδη προσφορά γεννά τόν έρωτα πρós τό βιβλίο. Κατά τά άλλα, άν δηλ. υπάρχει στην ύπαιθρο παντελής έλλειψη γιατρών και φρικτή φτώχεια, αυτό έχει διαπιστωθεί από τούς άρμόδιους και... άς λάβουν τά μέτρα τους.

Ο Σύλλογος δημοδιδασκάλων τής Έκπαιδευτικής Περιφ. Ζαγορίου—Μετσόβου, με χρηματική εισφορά τών μελών του σχηματίζει βιβλιοθήκη. Χαιρετίζουμε με άκρατον ένθουσιασμό τήν ενέργεια τών δασκάλων μας, τών «έκ πολλών δεινών, κ.τ.λ.» έπως τούς θέλουν οί κάθε λογής μεγαστάνας μας. Αυτό πάει να πη, πώς ή όρμη και ό ζήλος για εκπολιτισμό, πνευματική άψύπνιση, κ.τ.λ., έρρισκεται κάπου άλλου και όχι στους δήθεν πνευματικούς Καίσαρες τού τόπου μας πού, από καιρό σε καιρό, μεταξύ χασιμουριτών και μπίζινες, αποφαινόνται επιδοκιμαστικά και για τήν έθρυση Λέσχης Επιστημόνων, Βιβλιοθήκης, Ηπειρωτικής Έστίας (με παντοίες εκπολιτιστικές εκδηλώσεις), για να μάς χαρίζουν ένίοτε (με τό κοινωνικό κύρος τους! άμ πως!) όνειρα βερνής νύχτας!

Τί σας λέει ή Ζωσιμάδα Παιδαγωγική, Άκαδημία μας; Τό ίδρυμα πού λάμπρυνε άλλοτε ή φωτεινή παρουσία τού κ. Ε. Π. Παπανούτσου και άλλων αξίων Παιδαγωγών μας—τό άνώτατο πνευματικό ίδρυμα τής Ηπείρου—λειτούργει χρόνια τώρα με μόνον τόν κ. Παν. Κοροντζή. Έκείνο πού ένδιαφέρει άμεσα είναι ή τοποθέτηση στην Άκα-

δημία μας Παιδαγωγών. Γεμίζει ό έγχώριος τύπος με κάθε είδους φλυαρία, οί διάφοροι σύλλογοι—γύψινα διακοσμητικά παρίστανται σε κάθε ύποδοχή, Έπουργών και Πρωθυπουργών, με διαμαρτυρία όμως έντονη, καταπελτική για τό κεφαλαϊώδες, για τό Έθνικό (όχι μόνο στενά Ηπειρωτικό) αυτό ζήτημα, ούδέποτε διατυπώθηκε. Τόν περασμένο Ίούλιο τοποθετήθηκε, κατά τις πληροφορίες μας, ένας Παιδαγωγός πού, δυστυχώς, άσθένησε σοβαρά και είναι άπίθανο άν ποτέ αναλάβη ύπηρεσία στην Άκαδημία. Τί οί δάσκαλοι θά βρουν, με ποιάν επίδοση στο λειτούργημά τους, με ποιόν έρωτα για τήν επιστήμη τους, με ποιά, τέλος, έφρόδια, όταν έρσιμένα μαθήματα τά διδάσκονται από δημοδιδασκάλους; Άξιολογείται καή έλα, οί διδάσκοντες, με έλα πού πρέπει και να ξέρουν εκείνο τό «χού» τού μύθου, πού στην προκειμένη περίπτωση, τό διδάσκουν μονάχα τά ξένα Πανεπιστήμια! Τί να γίνει; Ξαναγυρίσαμε στην άλληλοδιδασκτική μέθοδο. Κι σμέτ!...

Εμβρίθης, σωστικός, δξυνούστατος καθηγητής τών Έλληνικών σε Γυμνάσιο τής πόλης μας, έγραφε μεταξύ άλλων στο περιοδικό «Ηπειρωτική Έστία» ή «Άίγο άπ' έλα»: «Γ! αυτό έχομε στρατιά από ποετάρους, πεζογράφους και θεατρικούς συγγραφείς, πού χτίζουν τούς άνάερους πύργους των άποξενωμένων από τό λαό και μάς σερβίρουν νεφελιώματα χωρίς λογικό εϊρήμ κι' άληθινό αίσθημα». Και για να μάς πείση, για να γίνει τό μάθημά του έποπτικό, δημοσιεύει με ψευδώνυμο στο ίδιο τεύχος τού περιοδικού «Άίγο άπ' έλα» μελιστάλαχτα στιχοπλάκια ala maniére de... Μαλακάση. Έπειδή έκτιμούμε λίαν τή μουσικότητά τους, τό αίσθημά τους, κ.τ.λ., αντιγράφουμε ένα τετράστιχο πρós τέρψιν σας φίλτατε άναγνώστη:

«Κάτω στην χλόη στρώθηκε πασχαλινό τραπέζι τετράπαχο φητο, κρασί μοσχάτο. Η Εύθυμια άνοιχτόκαρδη γελάει μ' έμάς και παίζει και μελωδεί τάχρόνι άπ' τό βάτο».

Τό στοιχοπλάκι αυτό έγράφη όχι κατόπιν παραγγελίας τού Έκδοτ. οίκου «Άστήρ» για να τυπωθή πίσω από ήμερολόγια τού τοίχου, άλλ' «άκολουθώντας τό αίσθητικό δόγμα τού Σολωμού»!.. Μή χειρότερα. Και συνεχίζει ό περινούστατος κ. Καθηγητής, πού άσφαλώς θά διδάσκη στο Γυμνάσιό του και

τήν «Νεοελληνικήν ποιήσιν»: «Φυσικά ό λαός αντιδρά με τό να μη τούς προσέχη (γι' αυτό άλλωστε και τά βιβλία τους μένουν άπώλητα στις βιτρίνες), αλλά τό κακό γίνεται». Καλέ, μάς φώτισε τώρα μπερδεύοντας και τό λαό. Μήπως τά καλά βιβλία (όσα είναι καλά κατά τήν κρίσιν τού κ. Καθηγητού) πουλιούνται; Και θέβεια όχι. Κι' άν δέν ξέρει τά αίτια ό κ. Καθηγητής τών Έλληνικών πάντο προθύμως τού τά λέμε: Έκτός από τά ειδικά και τρέχοντα (άκριθεία έντύπων, κόστος ζωής κ.τ.λ.), ή μεγάλη, ή βασική αίτία είναι πού δέν μαθαίνουν τά παιδιά μας στα Γυμνάσια να διαβάζουν λογοτεχνικά βιβλία, πού δέν τούς καλλιεργείται ό έρωτας για τήν τέχνη, πού δέν τούς γίνεται πάθος τό έντυπο και κατ' άκολουθίαν δέν τούς άνοίγει πάμφωτη ή πύλη τής έσωτερικής ζωής. Η έποχή μας έχει βέβαια κι' αυτή τό μερίδιό της στην άμαρτία, έμεις όμως όλοι άπαρτίζουμε τήν έποχή μας. Και κάτι άλλο: Φοβούμαστε μήπως πόποτε ή πλειονότητα τών καθηγητών πού διδάσκουν τά Νέα Έλληνικά δέν έρωτεύτηκε τό Λόγο, δέν γοητεύτηκε από τήν Τέχνη (με ταύ κεφαλαίο). Άλλωστε ή μνήμη δέν μάς απέλειπε ένθυμούμεθα τό μάθημα τών Νέων Έλληνικών ένός «προτύπου» προπολεμικά, Γυμνασίου!

Με βαθύτατη θλίψη άγγέλουμε τήν άπόφαση τού λογοτεχνικού περιοδικού «Τά Νέα Έλληνικά» να διακόψη τήν εκδόσή του. Αυτό γίνεται στη δύσμοιρη χώρα μας από τότε πού συνεστήθη κράτος. Σε κάθε ύγειές, ζωντανό, μαχητικό, αξιο, μιά... πεπνοβόφλυδα και πάρτο κατω. Και είναι να θρηνηση κανένας γιατί με τό σταμάτημα τού περιοδικού—πού είχε κυκλοφορία ίση με τό σύνολο όλων τών άλλων φιλολογικών περιοδικών—παύει ή άνθολόγηση τού Έλληνικού ποιήματος και διηγήματος. Παύει και ό καυστικός έλεγχος, τό άνελέητο μαστίγωμα τών πνευματικών χαμαιλέοντων και τών έμπυασμένων καταστάσεων. Άς κοιμηθούν ήσυχα πλέον οί Φιλισταίοι τού πνεύματος και όνειρα τερπνά.

Ασφαλώς άπετέλεσε ευχάριστο ξάφνησμα για τούς άκρατές τού Ραδιοφωνικού μας Σταθμού ή μεσημβρινή έκπομπή του τής 26 Ίουνίου 1952, ή άφιερωμένη σε άπαγγελίες ποιημάτων Νεοελλήνων Λυρικών από τούς ήθοποιούς τού Θεάσου Κοτοπούλη πού βρισκόταν τότε στα Γιάννινα. Γιατί δέν δίδονται συχνά ευκαιρίες στο Ηπειρωτικό κοινό για μιá μεστή κ' εύρύτερη

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΠΕΝΟΣ: «Πυραμίδα 67» Μυθιστόρημα.

Είναι μερικά βιβλία που σου δίνουν τιμή, να μιλήσεις γι' αυτά. Είτε γιατί σε προχωρούν σ' έναν εξαιρετικό ποιητικό χώρο, είτε γιατί σε συγκινούν προς έναν έντονο διαλογισμό μορφοποιώντας πολλές καταστάσεις της σκέψης σου, είτε γιατί τις άτονες, μικρές, φοβισμένες διαμαρτυρίες σου τις σαλπίζουν—τραγικά με-γράφωνα—με προθέσεις εξαγνισμού.

Αν μία πρωτοφανής παλιόροια αγωνίας κλύπτει ολόκληρη σχεδόν την ποιητική παραγωγή της γενιάς του 40, της πιο μαρτυρικής, πονεμένης και καθημαγμένης, όμως διόλου δεν συνέειχε, το ίδιο και με την πεζογραφία της. Ένα άφθονο υλικό από ματωμένα γεγονότα παραμερίστηκε. Τον θάνατο θάνατο και τη φωτιά με την τεράστια εξάπλωσή τους στην Ελλάδα, στην Ευρώπη, στον κόσμο ολόκληρο, δεν την είδαν οι πεζογράφοι μας, δεν τόλμησαν, ή δεν μπόρεσαν να την πούν. Και ή εποχή μας ύψώνει—σαν κεφάλια φιδιών που χτύπησαν και που είναι έτοιμα και πάλι να χτυπήσουν—όζυτα προδλήματα ήθικής και άνθρωπισμού.

Όσο κρίνανε την «Πυραμίδα 67» (ένα ημερολόγιο πολεμικών έντυπώσεων) στάθηκαν κυριώτατα στην άκρα ατομικιστική θέση που πέρνει ο συγ-

γραφέας της απέναντι στα γεγονότα που—παρά τη μέλησή του τον πήραν και τον κλυδωνισαν όπως ο άνεμος τ' άχουρα και έλαιο—σχεδόν την κατηγορήσαν. Μά ή θέση, αυτή, δεν είναι μόνο ενός, δεν είναι μόνο του Πένου, προσπογρφετα από χιλιάδες νέους που την ψυχγ τους την καταγράφει ή πνευματική και ήθική έλευθερία και που τη ζήτούν άκατάπαυτα, τη ζήτούν άνοιχτά, είναι άνέδοστο—παρά την προσωπική του ζανασφάλεια—να ένταχθούν στις ίδεολογικές ομάδες που τον τολία κατέχουν τους κεραυνούς του θάνατου: «Αυτό τό τσόφι τό δοκιμαζόμενο—άχ, αν τό βγάξουμε πέρα, αν ως τό τέλος νικούσαμε την έλξη των βυθών, δίχως ποτέ να προδώσουμε την πολύτροπη φύση της ανθρωπιάς, δίχως ποτέ ν' άντιταχτούμε σκληρά κι' άπάνθρωπα σέ τίποτα—μήτε καν σέ τό θολό και μονότροπο δαιμονισμό των πιστών! Άχ μέινετε πρόσωπα—μείνετε όσο μπορείτε περισσότερο πρόσωπα!...»

Τή ζήμωτη με τά τρομερά, τά άκατανόμαστα, τά τερατώδη γεγονότα που σαν μυθικοί κινεζικοί θράκοι σέ λείχων και σέ δαγκώνουν συνεχώς και προσπαθούν να σου καταστρέψουν ό,τι έπίμονα και μεθοδικά άπόχτησες έντός σου: να σου συντρίψουν την προσωπικότητα, να σου εκριζώσουν την ποιητι-

έπαφή του με την ποίησή μας. Ούτε παρουσιάζονται πάντα σέ μικρόφωνο του Σταθμού μας καλλιτέχνες της αξίας του Βόκοδιτς, της Συνοδινού, της Παναγιώτου. Γι' αυτό δεν θά πρέπει να περάση άσχολίαστη από τις στήλες αυτές ή εύχάριστη πρωτοβουλία του Ραδιοφωνικού Σταθμού, και εύχης έργο θάταν να μάς δινόταν τακτικώτερα τέτοιες εύκαιρίες. Τό σύνολο της έκπομπής, άρκετά έπιτυχημένο, μ' έλες τις έπιφυλάξεις που μπορεί να διατηρεί κανείς για την εισήγηση που συνόδευε τις άπγγελίες. Γιατί όσο κι' αν προσπάθησε να σταθή κατατοπιστική, σά σύντομα χρονικά θρία της, για τό εύρύ κοινό που απευθυνόταν, ώστόσο δεν κατάφερε να ξεφύγει από ώρισμένες κακοσοπιές κι' άδικησε τις φυσιογνωμίες του Καβάφη και του Καρυωτάκη. Δεν είναι βολετό να έπεκταθούμε σέ σημείο αυτό γιατί μάς λείπει τό κείμενό της. Άπ' ό,τι όμως θυμούμαστε, οι άπόψεις που ύπεστήριξε ό εισηγητής δεν ήσαν πάντα οι «κοινά παραδεδεγμένες» κι' άδιαφιλονίκητες γύρω στην προσφορά των ποιητών κι' έδιναν, σέ πολλά

άκόμη, σημεία τους, αιχμές για εύρύτερες συζητήσεις γύρω στην ορθότητά τους. Ωστόσο ή έκπομπή, αυτή, καθώς και ή ανάλογη—σέ μικρότερη κλίμακα—των μαθητών του Γυμνασίου Νέας Ίωνίας, στάθηκε μιά πολιτισμένη νότα, έπαινετή προσπάθεια, που θά είχαν να την ζήλέψουν κι' άλλες έπαρχίες με μονιμώτερες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Και καθώς σήμερα δεν είναι μόνο το έντυπο που μπορεί να γίνει φορέας πολιτιστικών εκδηλώσεων και ν' άνεδάσει—εταν τό θέλει και τό μπορεί—την διανοητική στάθμη των άναγνωστών του, αλλά και τό ραδιόφωνο, που με την ολοένα και σέ πλατύτερα στρώματα διάδοσή του, μπορεί, με μιά μεγαλύτερη προσοχή, και φροντίδα στην ποιότητα των έκπομπών του, να σταθή ό προστιώτερος άμθωνας για μιά μορφωτική και καλλισθητική άγωγή των άκρατών του. Άρκει να μην αφήνουν εύκαιρίες ώσαν αυτή που στάθηκε ή άφορμή για τις γραμμές αυτές, άρκει λίγη καλή θέληση κι' άπέραντη πίστη στην Έχνη και την αξία της.

κι' μνήμη, με σέ πουτίσουν στα τάραμα μιάς άουραλής άνηλικότητας, ό Πένος—όπως και εκπομπήρια άλλοι νέοι—την υπέστη άμεσα, καιρία, άθελγητα.

Η σημαντικότερη άρετή της «Πυραμίδας 67» είναι τούτη: άποκαλύπτει έντονα τις σκέψεις των νέων που πιστεύουν στον άνθρωπο και που παλεύουν με τον τρόπο τους—πώς άχθεί και μόνιμα εΐσχυροσύνη στις συνειδήσεις!—για την έπικράτηση του ανθρωπισμού, για τον τέλειο, και από κάθε πλευρά, σεΐασημό του ανθρώπου προς τον συνάνθρωπο.

Η «Πυραμίδα 67» κατώρθωσε να φτάση εκεί που χιλίοι προπαγανδιστικοί λόγοι—με την άχαλοτερη πρόθεση—δεν κατορθώνουν να πλησιάσουν. Ημνηείτε την κινήματογραφική ταινία «Κάπου στην Ευρώπη». Έκείνη τ' άλητόπειδα του πολέμου—εκείνη την άγέλη των λύκων και άλεπούδων που στάθηκε άδύνατο να τά καταβάλει ή φοβέρα και ό ένοπλος διωγμός, και που μόνον ένας άνθρωπος, ένας πιανίστας, τά ήμερεύει με τον τρόπο του και τη μουσική του, τά παιλαρχεί και τά οδηγεί προς τό φώς, τη χαρά, την έργασία, τον ένθουσιασμό της ζωής! Τί άνεκτίμητη παιδείωση μάς προσφέρει ή Έχνη!

* *

Είναι σελίδες της «Πυραμίδας 67» που με τό κοφτό, σαν κακοτράχαλο μονοπάτι: ύφος τους, σου φέρνουν μιά άγωνία και μιά τρομερή αίσθηση άφης του τοπίου, του κάματου, της σωματικής ταλαιπωρίας: «Άχ, άτέλειωτη ήταν, Κύριε, ή άγωνία σου, σαν έπλαθες τό πρόσωπο της γής!... Ράχη τή ράχη, βουνό τό βουνό, λόγγο τό λόγγο, φαράγγι τό φαράγγι!... Τά χέρια σου έτρεμαν—σπάραξες! Την άπόγνωσή σου άποτύπωσες!...» και παρακάτω, «—Πέσε, πέσε κάτω, δεν άντέχει!...» «—Μην άγαπάς πιά τον έαυτό σου! Σώμα θλέπεις πώς τυραννιόμαστε, θλέπεις πώς εξαιτίας σου μάς νικάνε! Σώμα, άφήσου να σου βρω τό θάνατο— θρές τή δύναμη να μη μου άντιστέκεσαι!...» «—Βρές τη, έσύ!... Παράτατα έλα—πέσε! Πέσε κάτω!...» «—Σώμα, τί ώφελει; Σώμα παράλογο, ζωο, τί ώφελει!...»

Άλλου άνεδάινει τό κείμενο με μιά έκπλήσσοσα δραματικότητα ως τ' άκρότατα σύνορα της ύπαρξης και του μηδενός, όπου όλα και ό λόγος έκφυλίζονται, παραχωρώντας τή θέση τους σέ βουδό σπαραγμό, σέ τυραννικό «γιατί»;, στή μνήμη μιάς άγάπης που τρεμοφέγγει. Έκεί, ψηλά άπ' τό χάος του τίποτα, μέσα στή θαμβωτική νάρκη που μάς περνά σέ «κενό», οι σελίδες της «Πυραμίδας 67» γίνονται ποίημα z

Λγαλιτὲ ἀναγνώστη

Σὺ ζητᾷμε συγγνώμη γιὰ τὶς τεχνικὲς ἀτέλειες τοῦ *Περικριδέου* μας. Λάβει ἕπ' ὄψει σου ὅτι ἡ «*Ηπειρωτικὴ Σελήδες*» εἶναι μιὰ ἀυθόδημη, καθόλου ἐμπειρικὴ κίνησι νέων νὰ δώσουν στὸν τόπο μας ἓνα περιοδικὸ Τέχνης, ἀνώτερης ποιότητας, σὲ φθιγγὴ τιμὴ μὲ μόνον σχολιὸν τὴν ἀνύψωσι τῆς πνευματικῆς καὶ γενικώτερα τῆς πολιτιστικῆς τοῦ στάθμης. Λέν ἔχει τὸ περιοδικὸ μας κεφάλαια ἢ χρηματοδοτῆς— τὸ παιδιτικὸν τοῦ πῶ ἵθιανὸν νὰ ἰπάρξει, ἢ ἀ καλυφθεῖ ἀπὸ τὰ φτωγὰ βαλόντια τῶν ἐκδοτῶν τοῦ.

Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει ὅτι ἢ παραιτηθεῖμε ἀπὸ τοῦ νὰ ἀγωνισθεῖμε γιὰ τὴν τεχνικὴν τοῦ βελτίωσι. Ἦ προσπάθειά μας ἢ ἀ συνεχισθεῖ μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ ἐπιμονή.

Ζητᾷμε μόνον τὴν μισρὴν σου ἕποστήριξι. Ἔχουμε ἀπόλυτα τὴν ἀνάγκη τῆς. Γι' αὐτὸ ἄς μᾶς συγχωρήσῃν οἱ ἰγαλιτοὶ μας συνεργάτες τὸ ὅτι καὶ σ' αὐτοὺς τὸ περιοδικὸν μας δὲν ἢ ἀ σταλεῖ δωρεάν.

«— Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς! Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς! Ἦ ὦρα εἶναι δώδεκα τοῦ μεσημεριοῦ! Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς! Δώδεκα τοῦ μεσημεριοῦ καὶ δὲ χάραξε! Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς! Δώδεκα τοῦ μεσημεριοῦ καὶ δὲ χάραξε!» καὶ συνεχίζει «...Φύλαγα σκοπός, τέσσερες μὲ ἔξ, πέρα κι ἀπ' τὸ πρὶν κι ἀπ' τὸ μετὰ τῆς μεσημέριας, εἰς αἶθνα τὸν ἅπαντα, δίχως Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς νὰ μὲ ἀντικαταστήσει, δίχως Λοχία τῆς Ἀλλαγῆς νὰ τοῦ προσευχθῶ— «στ' ὄνομά του, στ' ὄνομα τῆς γυναίκας ποὺ μὲ γέννησε κάποιον χαράματα, στ' ὄνομα ἐκείνης ποὺ δὲ διέψευδε ποτὲ τὶς ἔσες μαργαρίτες κι' ἂν ρωτοῦσα...»

Ἦ φως κρουστό, ἀψύ, σὲ τέλεια ἐναρμόνισι ἐρχόμενον μὲ ἔτι ἱστορεῖται. Ἀνασταίνει ἐναν κόσμῳ πικρὸ καὶ σφραγισμένον ἀπὸ τὴν καυτὴν ἑοῦλα μιᾶς ἀλυσιώπητης μοίρας. Εἶναι σελίδες ποὺ ὑψώνουν μιὰ θανάσιμη ἀγωνία, ἀναδύουν τὸν ἐπιᾶλτη καὶ τὸν τρέμο μὲ μιὰ δύναμη ποὺ μόνον οἱ παλαιοὶ ξυλογράφοι τὴν εἶχαν σὴν ἱστοροῦσαν μακάβριες σκηνές: «...Ἄ, τούτ' ἢ ἐντάφια σιωπή, τούτ' ἢ μουνητὴ σιωπὴ τῆς νύχτας μέσα δῶ! Ὁ κούφιος ἦχος τῆς φωνῆς, σὰ γδοῦπος ἀπὸ κουφάρι! (Κόττι ἔχει ἢ γῆ ἀπὸ θαμένους. Κεῖνον τὸ ἀδειο, τὸ μουνητὸ, τὸ πνιγμένο!)... Θαμένοι εἶμαστε, Κύριε, θαμένοι μέσα δῶ! Μέσα στὸ δράχο, μὲς στὸ γρανίτη, θαμένοι, ἐνὸ ἀνθρώπῳ θαμένοι, στὴν κορφῇ τοῦ Μάνκοβες!...» καὶ παρακάτω. «Ἦ κόλασὴ σου εἶναι Παράδεισος, Κύριε! Δῶσε, Κύριε τὴν κόλασὴν σου! Καὶν φωτιές ἐκεῖ, μέταλλα πυρακτωμένα!... Ἦ Κόλασὴ σου εἶναι Παράδεισος, Κύριε! Δῶσε, Κύριε, τὴν Κόλασὴν σου!... Πάρε ἓνα σφυρὶ καὶ

χτύπα! χτύπα! χτύπα!, πυράκτωσε τὸ Μάνκοβες, νὰ ζήσουμε! Νίκησέ το τὸ χρῶ τοῦ Παραδείσου του— νίκησέ το, Ἔωσφόρε μου, νὰ ζήσουμε, νὰ ζήσουμε!... Σένα πιστεύω, σένα λατρεύω, σένα ἱκετεύω! Βούτα τὴ σφύρα σου, τὴ γιγάντια, καὶ κατάφερε τὴν πυρωμένην δωπάνω! Ἀρπαξ' τὸ δικράνι σου καὶ κάρφωστο δωμέσα! Μπήξτε βαθιά, σὸ μεδούλι φτάστο τοῦ γρανίτη, καὶ σύντριψτε τὸ Μάνκοβες, καὶ πάρε μας μαζί σου, σὸ καφετὸ σου θειάφι:— ζέστανέ μας, ζέστανέ μας!...»

* * *

Ἦ «ἱστορία ἐνὸς αἰχμαλώτου» τοῦ Δούνα, «Ἦ ζῶν ἐν τάφῳ» τοῦ Μυριβήλη, τὸ «No 31.328» τοῦ Βενέζη, ποὺ θεωρήθηκαν ὡς τὰ δυνατότερα πολεμικὰ βιβλία τῆς λογοτεχνίας μας, διαθέτουν μὴν ἀνώτερη εὐαισθησία ἀπὸ τὴν «Πυραμίδα 67», εἶναι περισσότερο μυθιστορήματα παρά μαρτυρίες, ἔχουν ἓνα πνεῦμα φθοροποιοῦ ὑποταγῆς σὸ κακό. Ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴ δύναμη, δὲν ἀποπνέουν τὴ φρίκη, δὲν πάλλονται ἀπὸ τὸν ἀμεσοτόνο, δὲν μᾶς μεθοῦνε μὲ τὴ φλογερὴ διαμαρτυρία γιὰ τὴν ἀτίμωσι τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔχουν τὸ ἔντονον ποιητικὸ στοιχεῖο καὶ τὴν πυρακτωμένην σκέψη τῆς «Πυραμίδας 67».

Τὸ βιβλίο τοῦτο εἶναι ἀνεπανάλγητο σὸ ὕψος του' δὲν μᾶς θυμίζει κανένα γραφετὸ, ὅπως οἱ σελίδες τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ Κόντογλου. Καὶ βέβαια ἢ ἐμφάνισι τῆς «Πυραμίδας 67» δὲν ἐξάρθηκε, ἀφοῦ καὶ οἱ κριτικοὶ μας μαντρῶθηκαν σὲ πολιτικὰ στρατόπεδα. Μὰ τὸ κάθε λογῆς ἔντυπο ἀπευθύνεται σὲ ὁμοίως συνειδήσεις καὶ ἢ «Πυραμίδα 67» ἀπευθύνεται στὰ ἐλεύθερα ἄτομα.

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

Ἦ ὄχι ἔτσι κ. Σ. α. φ., μᾶς ἀναγκάζενο νὰ σὰς θυμίσουμε τὰ λόγια τοῦ Ρίλλε πρὸς τὸ νεαρὸ φίλο του τὸν Κάπου: «Ἀναλογίσου τὰ μεσάνυχτα στὴν κλίνη σου, τὶ ἢ γινῶσιν ἂν τοῦ ἀπαγόρευον νὰ γράψῃς στίχους. Κι' ἂν ἀποκριθεῖς στὸν ἐαυτὸ σου μὲ εὐλικρίνεια πὸς ἢ πέθαινες, τότε φίλε μου γράψε καὶ μὴ ρωτᾷς, εἶσαι ἓνας ποιητής». Τὶ λές, ἢ τὸ ἐπιχειρήσεις; Μὰ μὲ εὐλικρίνεια εἶπαμε!

Ἦ τὰ θέλετε κ. Ἀ. ρ. β., κᾶντε λάθος τὴν πόρτα. Ἦ ὄχι παιδί μου, τὰ γραφετὰ σου δὲν εἶναι διόλου γιὰ μᾶς μὰ διόλου. Τέτοιους στίχους μόνον τὸ περιοδικὸ «Ἄργο ἀπ' ἔλλα» φιλοξενεῖ. Ὅτι δὲν ἐνθουσιάζει ἐμᾶς, φιλοξενεῖται ἀπ' ἐκεῖνον, καὶ τὸ ἀντίθετο. Εἶναι κάτι ἀνάλογο μ' ἐνὸ χαριτωμένον ἀνέκδοτο τοῦ Νιρβάννα. Λαίπν, ὁ Νιρβάννας εἶχε μιὰ ὑπερέτρια ποὺ τὴν μεταχειρίζονταν σὴν «λυδία λίθο» γιὰ νὰ κρίνη τὴν ποιότητα τῶν ἔργων τῆς. Ἦν, ὅγλ. μιὰ ζωγραφιά τὴν ἐνθουσιάζει, ὁ Νιρβάννας ἀδίσταχτα πίστευε πὸς δὲν ἄξιζε καθόλου, καὶ τὸ ἀντίθετο. Τώρα, κάποιον σχέσι τοῦ ἀνέκδοτου μὲ τὰ δύο περιοδικὰ τῆς πόλης μας ἢ ὅγλ. κάποιον ἢ εἶναι ὁ Νιρβάννας καὶ κάποιον ἢ ὑπερέτρια. Τὶ λές, ἔχουμε ἀδικο;

Πὸσο τὰ χαρήκαμε καὶ πὸσο μᾶς συγκίνησαν δὲ λέγαται. δ. Γ. Λ. ὁ κ. ο. ο. Καὶ μόνον αὐτὰ σὰς τὰ ποιήματα σὰς δίνουσι τὴν ταυτότητα μιᾶς ἀληθινῆς ποιήτριας. Ἀλλες, κᾶρη μου παλεύουν χρόνια καὶ χρόνια μὲ τσουβάλια στίχους, μὰ φεῦ, μᾶς ἐνθυμίζουσι πολὺ τοὺς παλιατζίδες τῶν δρόμων ποὺ διαλαλοῦν ὅτι ἀχρηστα...

Σὰς εὐχαριστοῦμε θερμὰ κ. κ. Μ. α. τ. Χ. ρ. η. σ., Ἀ. π. ο. σ., Ἀ. ν. α. σ., Ν. ι. κ., γιὰ τὶς μεταφράσεις σας. Τὶς κρατοῦμε.

Ὅστε ἔτσι κ. Μ. α. κ., τὶ ὁ κάβουρας τὶ τὸ ζουμί του; Ἦ εἶναι. Εἶμαστε ὀδύαιοι: πὸς ἀπὸ τὸ πρῶτον ἀκόμα φύλλο τῶν «Ἦ. Σ.» ἢ ἀναθεωρήσετε, ἢ πειστήτε, ἢ χειροκροτήσετε, καὶ προπαντὸς—ἐκεῖνον ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει:— ἢ διαβάζετε—αὐτὸ ὅπως ὀψώδηποτε ἢ γίνη—καὶ τὴν τελευταία γραμμὴν μας.

Ἦ ἐμπιστοσύνη σας πρὸς ἐμᾶς κ. Χ. η. τ. καὶ ὁ ἀπαυδισμὸς σας ἀπὸ τὰ «τέλματα», ἐρχεται νὰ ἐνισχύσῃ τὴ διαπίστωσὴν μας καὶ τὶς ἐλπίδες μας. Ναι, ἢ εἶμαστε ἀτεγκτοί, ἀνένδοτοι καὶ, ὅπου δὲ γίνετα ἄλλοιως, σκληροί. Ὅστε οἱ «σοῦπες τοὺς» σὰς ἀγδίασαν!.. Μὰ γιατί ἔτσι; Ἦ ἐλληνικὴ γλώσσα ἔχει ἀξιολογώτατα κείμενα; Ζήτημα ἐπιλογῆς.

Ἦ περίπτωσι σας κ. Μ. ε. σ., μοιᾶ-

ΚΡΙΤΣΙΜΠΑ

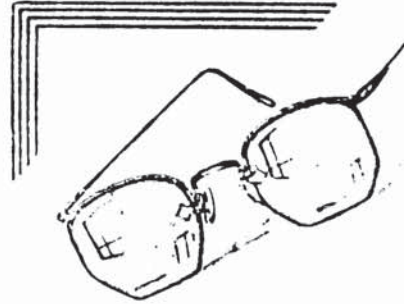
ΜΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ

των παγκοσμίου φήμης ΟΛΛΑΝΔΙΚΩΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ

ΣΙΕΡΑΛιαιτίθενται άνευ προκαταβολής εις 30
έβδομαδιαίας δόσεις.Άμεσος και ταχεία εξυπηρέτηση εις επίσκεψιν
ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΨΥ-
ΓΓΕΙΩΝ και πάσης ηλεκτρονικής συσκευής.

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΥΔΡΑΥΛΙΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Με εξειδικευμένους τεχνίτας

Επιστημονική εκτέλεσις
οφθαλμολογικών συν-
ταγών
Συλλογή κρυστάλλων
και σκελετών, των καλ-
λίτερων εργοστασίων**ΚΟΥΤΣΑΒΕΛΗΣ**

ΙΩΑΝΝΙΝΑ · ΚΕΝΤΡ. ΠΛΑΤΕΙΑ · ΤΗΛ. 5-44

ζει με την έξοδο του αστικού πληθυσμού προς τα χωριά τον καιρό της κατοχής για την επιβίωσή του. Οι «'Η. Σ.», αν και έπαρχιακό περιοδικό, όσο το μπορούν, θα την κρατήσουν ψηλά τη σημαία του πνευματικού καθαρισμού. Για τ' άλλα, ποτέ, μά ποτέ δε θα γίνουν καλάθι περισυλλογής πνευματικών απορριμμάτων. Άλλοι έχουν αυτήν την αξιάδα και βαθμολογήθηκαν με άριστα!

Και γιατί όχι κ. Χρησ., δε θα φιλοξενούμε στίχους της παράδοσης; Άρκει δέβαια να είναι ποιήματα να μας δίνουν το «ποιητικό ρίγος» κ.τ.λ. Το ίδιο ισχύει και για τον ελεύθερο στίχο. Μά δεν είμαστε δά και «εικονοκλάστες», ζητούμε «Τέγγη» και σαν την συναντούμε—όπουδήποτε—τη χαϊρόμαστε, τη νοιώθουμε, την εκτιμούμε, γιατί εμείς δεν είμαστε από... τοιμέντο.

Πολύ μας άρεσε το διήγημά σας κ. Δουκ. και το κρατούμε. Όσο για τ' άλλα, τα λέμε και σ' αυτό άκόμα, το πρώτο τεύχος μας.. Σκέψου πώς το πανυγήρι είναι μόλις στην αρχή του. Το έπιτελειο μας, έχει ολοκληρωθεί, μόνο πού, αν και επίμονα το ζητήσαμε, δεν τον βρήκαμε (ίσως και να μην υπάρχει στην εποχή μας) είναι πού να γράφει με το θυμόσοφο πνεύμα του Ναστρεδίν Χότζα!

Χαρήκαμε τη συνεργασία σας ευγενική μας φίλε κ. Άθαν., μά γιατί αυτό το «ίσως» για τη μελέτη σας; Άπεναντίας, θα μάς είναι πολύτιμη. Όσο για το ποιήμά σας «Μιάν άλλη όψη του Θανάτου», το δάλαμε, με πρώτο διάβασμα, στην καρδιά μας.

Ευχαριστούμε πολύ τούς κ.κ. Γ'αλ., Άχτ. Δ'αν., Λ'αζ., Πεκ. Κ'ων., Σ'ημ., και Π'απ., για την έμπιστοσύνη που έχουν στην κρίση μας, άλλ' από έλλειψη χώρου θα λάβουν άπάντηση στο έρχόμενο.

Οι «'Η. Σ.»

ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ

B. A. ΜΠΑΜΠΑΣΙΚΑ

Λόγω βρυστομήςσεως ΜΕΤΕΦΕΡΘΗ προσωρινώς εκ της οδού
ΑΒΕΡΩΦ 39, εις την οδόν 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 91 (πρώην
Σουλίου) πλησίον του Κέντρου «ΑΛΣΟΣ»

ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 4-97

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΓΚΡΕΣΤΑΣ

ΙΑΤΡΟΣ

Αλακιδών 1 (Τζαμί Καλούτσας) τηλ. 2-61

Δέχεται καθημερινώς

Π. Β. ΜΑΡΚΕΛΗΣ

Αιταγός

Παπάζεγλου 18

κάτωθι Καπλα-

νείου Σχολής

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ή είκοσαετία των Ραδιοεργαστηρίων ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΑΗ
17 Ιουλίου 1932—17 Ιουλίου 1952.—Ήπι τη συμπληρώσει
είκοσαετίας στα Γιάννενα τα Ραδιοεργαστήρια ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΑΗ
θα διαθέσουν Ραδιόφωνα **ΦΙΛΛΙΠΣ** χωρίς προκαταβολήν εις 40
έβδομαδιαίας δόσεις.

Λιχνίται και παρασκευή όπως πάν τετε δωρεάν.
ΕΠΩΦΕΛΗΘΗΤΕ ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΙΚΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΑΗ
Τα έργαστήρια της άπολύτου έμπιστοσύνης.